

Літаратура і мастацтва

газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

18 КАСТРЫЧНІКА 2002 г.

№ 41/4175

КОШТ 322 РУБ

3

Таïса БОНДАР:
"Ледзь паслабне і абарвецца духоўная павязь са сваім народам і не да сэрцабіцця яго пачне прыслухоўвацца пісьменнік, як гасне тая Божая іскарка таленту, якая ззяла, асвятляла некалі святлом сваім лапik будзённасці".

5-15

Іван ШАМЯКІН
Начныя ўспаміны

10-11

Праз любоў да музыкі...
У лімаўскай гасцёўні —
Маргарыта МІНЯНКОВА

**БУДЗЬМА РАЗАМ
У ЧАЦВЁРТЫМ
КВАРТАЛЕ 2002 ГОДА!**

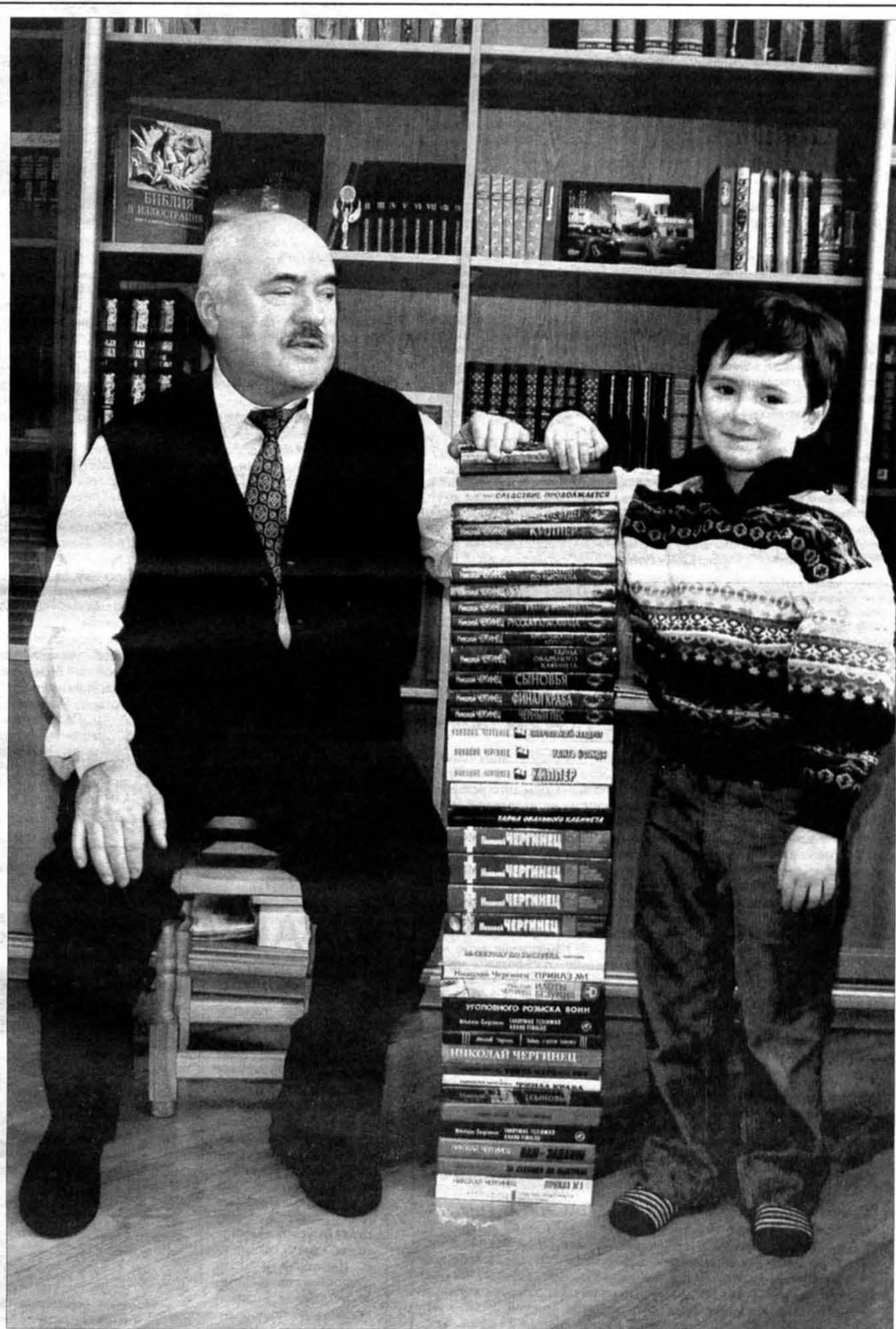
Шаноўныя чытачы! Падпіска на "ЛіМ" працягваецца. Кошт індыўдуальнай падпіскі на адзін месяц — 1950 рублёў, на тры — 5850 рублёў.

Індыўдуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 3500 рублёў, на тры — 10500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.

**«ЛіМ» ЗАЙМЕЎ ЭЛЕКТРОННЫ
АДРАС. ПІШЬЦЕ ЛІСТЫ!
GAZETA_LIM@TUT.BY**

17 кастрычніка вядомаму пісьменніку, Старшыні Камісіі Савета Рэспублікі Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь па міжнародных справах і нацыянальнай бяспецы Мікалаю Чаргінцу споўнілася 65 год. Віншуючы Мікалая Іванавіча з юбілеем, жадаем яму і надалей здароўя, творчага неспакою і плёну ў працы на карысць нашай дзяржавы.

КОЛА ДЗЁН

Пазамінулы тыдзень праходзіў у чаканні новых Нобелеўскіх лаўрэатаў. Стала ўжо звыклым, што на гэтую ўзнагароду ў галіне літаратуры прэтэндуюць і нашы пісьменнікі. Аднак яны зноў "праляцелі".

На гэтым жа тыдні адбылося пасяджэнне Рады СБП, на якім былі выбраны намеснікі старшыні. Дапамагач працаваць старшыні СБП Алесю Пашкевічу будуць — Эдуард Акулін, Анатоль Кудравец, Барыс Пятровіч і Міхась Скобла.

ПАСТАНОВА ТЫДНЯ

У адпаведнасці з пастановай Урада Рэспублікі Беларусь да 2004 года ў нашай краіне будзе праведзена ацэнка ўсіх зямель населеных пунктаў. Дакументам зацверджаны пералік з 35 гарадоў, якія мусяць быць ацэнены ў 2003 годзе, куды ўвайшлі абласныя і раённыя цэнтры. Пасля ацэнкі зямель кожнай землекарыстальнік будзе плаціць штогадовы зямельны падакат у выглядзе пэўнага працэнта, ад кошту свайго ўчастка. Гэты працэнт будзе вызначаны Урадам пасля заканчэння ацэнкі зямель.

ФЕСТИВАЛЬ ТЫДНЯ

У літоўскай сталіцы прайшоў Міжнародны фестываль беларускай песні, прысвечаны 120-гадоваму юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа, арганізаваны Аб'яднаннем беларускіх грамадскіх арганізацый Літвы і Пасольства Рэспублікі Беларусь у Літоўскай Рэспубліцы. У фестывалі ўдзельнічалі дэлегацыі з Беларусі, а таксама беларусы, якія жывуць у суседніх краінах — Латвіі, Эстоніі, Польшчы і Расіі.

ПЕРСПЕКТИВА ТЫДНЯ

Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь зацвердзіў мінімальныя стаўкі аўтарскага ўзнагароджання за творы выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. Зацверджаныя стаўкі ганарараў, распаўсюджваюцца на мастакоў, якія ствараюць работы станковага жывапісу: станковай графікі, плакатнага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, скульптурныя творы, а таксама манументальна-дэкаратыўны жывапіс у рознай тэхніцы выканання. Памер ставак вагаецца ад 3 базавых велічынь (33300 рублёў за стварэнне замалёўкі з натуры эцюднага характару, эскізу і эскізу ў жанры станковай графікі — да 400 базавых велічынь (4440000 рублёў) за стварэнне адзінай кампазіцыі коннага помніка альбо манумента з коннікам... Трэба спадзявацца, што не ўсе мастакі кінуцца ствараць конныя кампазіцыі, бо, глядзіш, праз нейкі час уся наша краіна будзе ў конях. Пачатак жа ёсць — конькаля Камароўскага базару ў Мінску...

ПРЕЗЕНТАЦЫЯ ТЫДНЯ

У Кіеве прайшла прэзентацыя беларуска-ўкраінскага сумеснага прадпрыемства ЗАТ "Гандлёвы дом" "УкрГасБел". Новае ЗАТ будзе выконваць ролю дыстрыб'ютэрскага цэнтра беларускага заводу ААТ "Гомельшкло" і займацца рэалізацыяй яго прадукцыі на Украіне. З боку Украіны сузаснавальнікам прадпрыемства выступіла ТАА "Еўрастандарт, ЛТД".

ДАВЕДКІ ТЫДНЯ

Выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі" выпусціла энцыклапедычны даведнік "Народная культура Беларусі". У кнізе змешчана каля 700 артыкулаў, прысвечаных розным тэмам народнай культуры. Гэта багата ілюстраванае выданне з'явіцца ў продажы ў бліжэйшыя дні. Праўда, кніга каштуе не танна, але...

СЕНСАЦЫЯ ТЫДНЯ

Зусім нядаўна ў друку пісалася, што праз 17 гадоў у нашу планету ўдарыцца вялікі астэроід і ўсё жывое на зямлі загіне. Праз нейкі час гэтая інфармацыя была нейтралізавана тым, што астэроід хутчэй за ўсё праляціць міма нашай планеты на адлегласці ў некалькі мільёнаў кіламетраў. Не паспелі людзі забыцца пра астэроід, як у друку з'явілася новая сенсацыя. Галандскі астрафізік, эксперт Еўрапейскага касмічнага агенцтва доктар Пірс Ван дэр Меер заявіў, што Сонца ўзарвецца праз 6 гадоў. Паводле слоў доктара, тэмпература ядра Сонца, якая звычайна складае 27 мільёнаў градусаў паводле Фарэнгейта, за некалькі апошніх гадоў павялічылася да небяспечных 49 мільёнаў. Працэс разгарэву нашага святла на працягу апошніх 11 гадоў вельмі падобны на змяненні, якія адбываюцца ў зорках перад выбухам. І глабальнае пацяпленне, якое мы назіраем у цяперашні час, звязана не з дзеяннем парніковага эфекту, а якраз з разгарэвам Сонца. Словам, усе нашы цяперашнія зямныя праблемы, а тым больш праблемы мясцовага характару, нішто перад тым, што чакае нашу зямлю ў бліжэйшым будучым... І ўсё ж хочацца спадзявацца, што астрафізік памыляецца...

ПРАГНОЗ ТЫДНЯ

Эпідэмія грыпу ў нашай краіне чакаецца ў другой палове студзеня — пачатку лютага. Такі прагноз зрабілі спецыялісты Нацыянальнага цэнтра грыпу ў НДІ эпідэміялогіі і мікрэбіялогіі. Эпідэмія, мяркуюць спецыялісты, чакаецца ўмеранай інтэнсіўнасці і змешанага характару, гэта значыць, адначасова будуць цыркуляваць два субтыпы віруса А (Н1 і Н3) і віруса грыпу В".

ПАСЛУГА ТЫДНЯ

У нашай сталіцы пачала дзейнічаць новая паслуга — "Казкі па тэлефоне". Каб перад сном пачуць добрую казку, трэба набраць "096". Тэлефоннай службай падрыхтаваны рэпертуар казак на беларускай і рускай мовах на два месяцы наперад. Усе яны агучаны прафесійным дыктарам-жанчынай. Працягласць кожнай казкі — не больш 10 хвілін, а адна хвіліна гэтай паслугі каштуе 22 рублі. Так што, калі ў вас ёсць грошы і вы не можаце без добрай казкі заснуць, то набярыце нумар "096"...

НАПАМІН ТЫДНЯ

У адпаведнасці з парадкам вылічэння часу, які вызначаны Урадам Рэспублікі Беларусь, з 27 кастрычніка 2002 года ў нашай краіне адмяняецца дзеянне "летняга" часу. У сувязі з гэтым стрэлкі гадзіннікаў на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь у 3 гадзіны 27 кастрычніка 2002 года пераводзяцца на 1 гадзіну назад. Не забудзьцеся!

Фестывалі

Х Мінскі Міжнародны кінафестываль "Лістапад-2002" распачнецца ў сталіцы толькі 23 лістапада, але першая прэс-канферэнцыя, прысвечаная святу, адбылася ўжо на мінулым тыдні. З вуснаў арганізатараў кінафоруму беларускія жур-

ны" характар. Галоўнае на ім — разнастайная кінапраграма, якую, па традыцыі свята, складаюць ужо нашумелыя карціны. Так Расію на кінафоруме будуць прадстаўляць фільмы "Дом дурняў" А. Канчалюскага (Спец-прыз журы

дзя" А. Іхо), Літвы ("Арэнда" К. Верджунаса). Закрые ж фестываль прэм'ерны паказ стужкі "Рускі каўчэг" А. Сакурава (прыз незалежнага кіно Channel Visions на кінафестывалі ў Таронта).

Як заўсёды фестывальныя фільмы будуць ацэньваць тры журы: журы кінематаграфістаў (старшыня — расійскі

НАШ «ЛІСТАПАД» НА РУСКІМ КАЎЧЭГУ

налісты даведаліся, што сёлета знакаміты кінафестываль "стане яшчэ больш насычаным і цікавым".

Міжнародны кінафестываль краін СНД і Балтыі "Лістапад" цяпер называецца Мінскі Міжнародны кінафестываль (нагадаю, што з 2000 года фэст праводзіцца пад патранажам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А. Лукашэнкі і старшыні Мінскага гарвыканкама М. Паўлава). Па словах дырэктара "Фестывальнай дырэкцыі" БСК В. Сцяпанавай, гарадскія ўлады заўсёды шмат дапамагалі "Лістападу" (адсюль і далучэнне да назвы "Мінскі"). Акрамя гэтага склад краіна-удзельнікаў кінафоруму ўжо даўно выйшаў за межы СНД і Балтыі. Напрыклад, сёлета ў фестывалі дзіцячага кіно "Лістападзік", які праходзіць паралельна з "дарослым" "Лістападам", удзельнічаюць кінематаграфісты з Францыі, Кітая, Ірана, Чэхіі.

Плануецца, што сёлета "Лістапад-2002" адкрые расійская карціна "Зорка" М. Лебедзева. Хаця, магчыма, што на экране Палаца Рэспублікі будзе паказана беларуская стужка "Паміж жыццём і смерцю" Д. Зайцава, якая мела рабочую назву "Лялька". Як заўсёды на адкрыццё фестывалю завітаюць знакамітыя расійскія акцёры і рэжысёры, якія прыязджаюць у Мінск "не за вялікімі ганарары, а пераважна толькі з-за любові і павагі да нашага горада". Узняць жа патрыятычны настрой у зале паспрабуюць беларускія артысты, удзельнікі нацыянальнага кінапраекта "Легенда пра Анастасію Слуцкую", якія выйдуч на сцэну ў гістарычных касцюмах.

З гледзішча В. Сцяпанавай фестываль носіць не "тусовач-

Венецыянскага кінафестывала), "Палобойнік" В. Тадароўскага (прэмія за лепшыя сцэнарый і аператарскую работу на кінафэсце ў Сан-Себастьяна), "Зязюля" А. Рагожкіна (галоўны прыз і прыз за рэжысуру на фестывалі еўрапейскага кіно Eurora Cinema), "Антыкіпер" Я. Міхалкова-Канчалюскага, "У руху" Ф. Янкоўскага, "Зоймецца любоўю" Д. Яўсцігнева, "Кіно пра кіно" В. Рубінчыка, "Лісты да Эльзы" І. Масленікава, а таксама расійска-беларуская стужка "Прыкаваны" В. Рыбарава (доўгачаканая работа нашага славутага рэжысёра, які не здымаў звыш дзесяці гадоў). Экранную канкурэнцыю расійскім кінематаграфістам (цікава, што сёлета ў "расійскую" праграму "Лістапада" ўвайшлі чатыры стужкі, зробленыя нашчадкамі славытых рэжысёраў) складуць работы з Малдовы ("Выбраннік" А. Лазоўскага), Арменіі ("Сімфонія маўчання" В. Чалдраняна), Украіны ("Чэхаўскія матывы" К. Муратавай), Латвіі — Эстоніі ("Добрыя рукі" П. Сіма), Эстоніі ("Сэрца мядзеве-

кінарэжысёр М. Хуцыеў), журы кінапрэсы, а таксама журы гледачоў. Гран-пры фестывала — Прыз сімпатый гледачоў — прызначаецца па выніках галасавання гледачоў. Узнагароды атрымліваюць таксама за лепшы рэжысуру, мужчынскую і жаночую ролі.

У рамках "Лістапада-2002" запланавана шмат мерапрыемстваў: III Міжнародны фестываль дзіцячага кіно "Лістападзік", падчас якога адбудзецца прэм'ера новай стужкі Л. Нячаева; фотавыставы кінааператара Ю. Плюшчава і В. Зайкоўскага; Дні кіно Прыбалтыкі і краін СНД, Дні кароткаметражнага, відэа і дакументальнага кіно; майстар-класы...

Конкурсныя фільмы можна будзе ўбачыць у кінатэатрах "Кастрычнік", "Перамога" і "Піянер". Рэтраспектывы і пазаконкурсныя паказы пройдуч у кінатэатрах "Мір", "Аўрора", "Бярэсце", "Партызан", "Ракета", "Салют".

В. Б.

НА ЗДЫМКУ: кадр з кінафільма "Рускі каўчэг".

Выставы

«ALMA PATER»

Пад гэтай назвай адкрылася выстава ў мастацкай галерэі "Terre des hommes" ("Зямля людзей") мастака, дэкана мастацкага факультэта Акадэміі мастацтваў Рамана Кароткіна.

Вопыт антычнай філасофіі дае нам магчымасць гарманізаваць усведамленне — міф аб рэінкарнацыі, механізм якога паясненне паходжанне ўсяго жывога. Новы цыкл палотнаў Р. Кароткіна — гэта аўтарская версія Нараджэння Свету ў цэлым і рэзюмэ аб прыродзе творчасці ў прыватным. Мастак у сваіх творах сцвярджае, што ўсё жывое ўзнікла ад мужчыны, стаячы пад сумненнем папулярную сёння ідэю фемінізму. Разам з тым ён паслядоўна звязвае нас сённяшніх з цывілізацыяй Антычнасці, сцвярджаючы тым самым нашу бяспрэчную супольнасць з еўрапейскай культурай. Восенню 2001 года ў Музеі сучас-

нага мастацтва Раман Кароткін паказаў свой праект "Пір" з аналагічнай тэмай.

На маё запытанне, чым зацікавіў праект Кароткіна, дырэктар галерэі Іў Прудом адказаў, што гэта невыпадкова, так як дзед яшчэ ў дзяцінстве далучыў яго да антычнай культуры. Пазней ён прыйшоў да глыбокага разумення, што культура Антычнасці — гэта аснова асноў. І та-

му для яго стала адкрыццём, што мастак змог звязаць сённяшні дзень і тое, што было тры тысячы гадоў назад. Раман Кароткін трапіна транскрыбіруе сутнасць антычнай ідэі, не капіруе пры гэтым знешнія рысы мастацтва Антычнасці, а толькі далікатна адсылае да яго дасведчанага гледача. Можна бясконца гаварыць аб стылі, але для мастацтва галоўнае як і для Платона — ідэя. Ідэя праекта "Alma pater" вельмі незвычайная. Сёння, кажа Іў Прудом, мы можа гаварыць аб нараджэнні чагосьці сапраўды новага ў Беларусі. Менавіта гэты праект дзе новае напраўленне галерэі "Terre des hommes". А яшчэ ён дадаў, што "Alma pater" — гэта вельмі шырокае паняцце. Разам з мастаком Раманам Кароткіным яны будуць гаварыць аб Нараджэнні, аб бясконцы Жыцці, аб адносінах Мужчыны і Жанчыны, аб прыродзе Мастацтва — аб тым, што ніколі не перастае хваляваць чапавецтва. На выставе былі прадстаўлены таксама малюнкі Р. Кароткіна, якія адкрылі тонкія нюансы унікальнага светаадчування мастака.

"А люди исследуют то, что они знают о вещах или же то, чего они не знают" (Платон)...

Галіна ФАТЫХАВА

ВЯРНУЦЬ ДАВЕР НАРОДА

Спрадвеку ўшаноўваюцца людзьмі крынічкі з чыстай, як сляза, вадой — спрадвеку ідуць да іх стары і малы не толькі смагу наталіць, прыдбаўшы на глыток больш здароўя (сама ж зямелька дзеліцца сваёй чысцінёй і сілай!), але і душу наталіць, даўшы той вольна, нязмушана ўздыхнуць і развінуць прыкамечаны будзённа шэранню крылы. Колькі часу трэба, каб, схіліўшыся ў нязмушаным паклоне, зачэрпнуць даленю вады, напіцца, твар асвятляе пра святатацтва не адно ў адносінах да прыроды, а і ў адносінах да душы народнае гаварыць: кожны з нас часцінка яе, а часцей сілы прагне, а не чысціні, якая і ўсё вакол ачысціла б...

А калі заброснее крынічка ці ў брудзе і смецці затхнеца? Хто тады да яе прыйдзе? Хто ўзгадае, душою да яе памкнуўшыся? Тое і яно. А броснеюць жа, гінучы чыстыя крынічкі. І нярэдка ад нашае нядбайнасці ці слепаты. І тутужо дарэчы пра святатацтва не адно ў адносінах да прыроды, а і ў адносінах да душы народнае гаварыць: кожны з нас часцінка яе, а часцей сілы прагне, а не чысціні, якая і ўсё вакол ачысціла б...

Здалёк пачала, скажаце? Ды не. Талант пісьменніцы, Богам дадзены, як згаданая крынічка з тоўшчы зямной, з глыбіняў жыцця народнага прабываецца, бедамі і пакутамі ачышчаючыся. І ўжо ж, не ў адным паленні, не за адзін людскі век выпяляючы і гартуючыся, прарастае святлом у адным кімсьці з роду для таго, каб атручаць душы людскія, што прагнуць духоўную смагу спатоліць.

Божы дар таму і Божы, што не на ўцеху ці пацеху каму з нас, смяротных, даецца, а на служэнне. На служэнне! А мы і слова ўжо такога не ўжываем, спрэс усё на права на "самавыяўленне", на пошук, а то і на "элітарнасць", да якой "народ не дарос", прэтэндуе. А народ (калі ўжо пра народ!) як заброснелыя, затхлыя крынічкі абмінае, у хуткім часе забываючы нават сцэжкі да іх, так і творы, кнігі, у якіх што ні герой, то здрадца, ці "монстр", ці "геній" з прапітымі мазгамі... Думаецца, марна здзіўляцца ці, тым больш, абураліся такім "небрежнем" людскім: душа любога чалавека — іншага (чыстага!) прагне, з гразню і мярзоццем і так зашмат у жыцці сутыкаючыся.

І ў дурным сне не ўбачыць, і ў наймодных "фэнтэзі" не ўявіць, што крынічка, жывая адно тым, што збірае па кропельцы, па цурочку з зямное тоўшчы і небам пасланых на зямлю дажджоў, раптам узганарылася б, узнеслася над сабою і зямлёю, ірвучы ўсё павязь з ёю ("яна ж чыстая! іскрыстая! гаючая!"), з пагардаю люструючы брудны друз, карэньчыкамі дрэў і травы пераплецены, няслепе лісце ды смецце. Ды яна тут жа, страціўшы павязь з зямлёю, счэзла б, ператварылася ў нікому не патрэбную лужыну!

Так і ў літаратуры. Ледзь паслабне і абравецца духоўна павязь са сваім народам і не да сэрцабіцця яго пачне прыслухоўвацца пісьменнік, а да меркаванняў той купкі "разумнікаў", што ўзвалі сябе ў ранг суддзяў народа і ўлады, ім, народам, абранае, як гасне тая Божая іскра таленту, якая ззяла, асвятляла некалі святлом сваім лапкі будзённасці. І тады з'яўляюцца (чаму ўсе мы сведкі) рыфмаваныя праклёны і пагрозы, "азвярызмы", "цынкаявыя хлопчыкі", перапевы старых прытчаў і злосныя палітычныя выпадкі: на

большае — ні таленту, ні духоўнае сілы не стае. Прызнаць жа, што самі размянялі свой талент — хто на абяцанні міфічнага "сусветнага прызнання", хто проста на "зьялёныя" — спялая амбіцыёзнасць не дазваляе. Вось і падхваляюць увесь час адзін аднаго, вось і выпрошваюць у падзяку за сваю "апазіцыйнасць", вынесеныя з партыйных кабінетаў савецкай эпохі, гранты і камандзіроўкі замежныя, не забываючы пры гэтым час ад часу выступаць і з патрабаваннямі да ўлады краіны: "вы абавязаны нам аддаць", "вы абавязаны нам плаціць за нашу нелюбоў да вас", "вы павінны выдаваць нашы кнігі". Менавіта іх, "самаабраных", кнігі — іх канкрэтна, хоць колькі разоў кожны з іх перавыдаваў некалі напісанае, і падлічваць не хочацца.

Усё б нічога, канешне (няхай сабе!), калі б самым святым для народа не прыкрываліся, не прыкрывалі сваю хваравітую амбіцыёзнасць, бо вось жа які ўжо год крыкам крычаць пра абарону мовы роднае, тым часам засмечваючы яе паланізмамі, ламаючы, разбураючы правапіс, які склаўся, (па прычыне: як чуюцца, так і пішацца), — і хоць бы хто спаслаўся на любымі імі "захад", на ангельскую мову, да прыкладу, у якой не адно стагоддзе, па дакладнаму выразу філолагаў, "вымаўляецца Лондан, а пішацца Ліверпуль"...

Самае горкае, што ў чадзе гэтага ляманту вырасла, увайшло ў літаратуру ўжо не адно паленне творцаў, у большасці сваёй сёння для шырокай чытацкай аўдыторыі невядомых, што Саюз пісьменнікаў стаў полем палітычнай барацьбы купкі "пэнклубаўцаў" — і, як вынік, страчаны давер да нас, пісьменнікаў (да ўсіх!), не толькі з боку ўладаў, а і ў народзе. І не бачыць гэтага, не разумее — значыць самім падманвацца і іншых падманваць.

Колькі б хто ні даводзіў свету (свет, дарэчы, за выключэннем пэўных спецорганаў і "спецфондаў", і пра іх, "вялікіх апазіцыянераў", і пра кнігі іх чуць не чуў), што народ наш "быдла", што ён спрадвек "таўраваны рабскай псіхалогіяй" і "не дарос да літаратуры", у народзе спрадвек ведалі цану роднага слова, выносячы яго са стагоддзяў жывым, светлым, п'явучым, каб перадаць яго тым з сыноў сваіх, каго Гасподзь надзеліць дарам — талентам! — на служэнне народу. На служэнне! — не стамлюся я паўтараць усім вам, браты пісьменнікі, як паўтараю сабе.

Літаратура, якая служыць разбуранню духоўнага здароўя народа — не літаратура, пісьменнік, чыя душа "глядзіцца" не ў неба, а ў брудныя разводы лужынаў узбоч дарогі, — не пісьменнік. І ў адным, і ў другім выпадку адбываецца падмена — падмена не толькі паняццяў, але і сутнасці. Думаю, невыпадкова пачалі спаўзаць маскі з твараў тых, хто прыйшоў на зямлю з разбуральнай місіяй: яны спяшаюцца абвясціць усяму і ўся, што сапраўднае гаспадары тут — амаль ва ўсіх сферах — яны. Дагаварыўся ж адзін з падобных "творцаў" — Аляксандр Гардон — у гутарцы з вядомай рускай пісьменніцай Таццянай Талстой перад тэлеэкранам да жахлівага прызнання: ёсць не толькі чысты прамень волі Гасподня, у святле якога пісьменнік працуе, каб "па-

чучці добрыя" ў народзе абуджаць, а і чорны прамень, які "праводзіць" на зямлю змрок і жудасць і ў якім працуюць тыя, хто, як ён, А. Гардон, не любяць людзей.

Свят! свят! свят! — хочацца паўтарыць услед за Таццянай Талстой, падымаючы пагляд да Неба і прыгадваючы твары добрых людзей, творца і жыццёвага, не адолела б. І хоць, пэўна ж, падобных нахабных паслугачоў "цёмры" сёння, на вялікі жаль, нямала, не іх намаганнямі ідзе звалючыся, не ім належыць Божы свет, колькі б яны ні пыжыліся, колькі б ні пужалі нас сваёй "сілай" і ўсяіснасцю. Калі мы не будзем ім падыгрываць і падпяваць, па слепаце ці па наіўнасці разлічваючы на абгрызены кавалачак "пірага", калі будзем сцвярджаць тую мараль, тыя духоўныя вартасці, якія Гасподзь нам запедаваў, зямелька наша будзе карміць, паіць нас, і нашых дзяцей, і нашых унукаў-праўнукаў.

Што ж да нас, пісьменнікаў, то жыццёва важным і неабходным на сёння з'яўляецца адно: вярнуць да вернарада да літаратуры, да беларускае кнігі, на якой бы мове яна ні пісалася, памятаючы (зарубіну на носе, як кажуць, зрабіўшы!), што немагчыма дасягнуць гэтага па волі высокіх указаў ці загадаў. Народ наш не толькі памяркоўны, як часта з рознай інтанацыянай афарбоўкаю паўтараюцца, а і душэўна чуйны, чысты: яго не падманеш гучнымі заявамі ці закляцямі, яму трэба слухаць і ўслухацца. Словам, нам давераным, служыць. Любоўю сваёй да Айчыны, увасобленай у словы пазычным і празначным. Святлом душы сваёй, якога павінна ставаць, каб асвятліць хоць краёк будзённага дня, хоць куточак зямлі роднае.

Тут, прызнаюся, мае спадзяванні не так на стальных майстроў слова (яны сваё зрабілі і сказалі, хоць дай ім Бог і надалей здароўя і натхнення!), як на маладых, на тых, хто не адсвяткаваў яшчэ паўвекавага юбілею і, увайшоўшы некалі ў літаратуру, так і не заняў у ёй свайго месца (не ў апошняю чаргу, і ў сілу памянутых вышэй абставінаў). Калі яны штодня, штоміг будуць помніць, што талент наш — не ад нас, а ад Бога, што талент даецца на служэнне Боскай праўдзе і народу свайму, калі не бадацца будучы са старэйшымі ці маладзейшымі, а ганарыцца ўсім, вартым гонару, кім бы яно ні было створана, літаратура наша абавязкова знойдзе сусветнае прызнанне, абавязкова зойме сваё пачаснае месца ў свеце. Перш — у сваёй краіне, потым — у свеце. Інакшай не бывае.

СЯРОД РАРЫТЭТАЎ

Кніжна-графічная выстава "Я тут бачу свой край..." з фондаў Мінскага абласнога краязнаўчага музея працуе ў Маладзечне. Яна стала працягам шэрагу мерапрыемстваў, прымеркаваных культурнымі ўстановамі Міншчыны да 120-годдзя юбілею з дня нараджэння народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Найбольшую цікавасць у наведвальнікаў выставы, якая, дарэчы, адразу стала адметнай з'явай у культурным жыцці Маладзечна, выклікаюць як першыя пазычаныя зборнікі Купалы "Жалейка" і Коласа "Песні жалбы", так і пазнейшыя выданні іх твораў, — асабліва савецкія 20-30-х гадоў прамінулага стагоддзя і заходнебеларускія, якія мелі невялікі тыражы, з-за чаго зараз уяўляюць сабой сапраўдныя рарытэты. Гістарычную каштоўнасць многіх з выстаўленых кніг павялічвае яшчэ і прысутнасць на іх тытулах дарчых надпісаў аўтараў і аўтографу вядомых людзей, якім яны належалі раней. Сярод іх, прынамсі, ёсць і зборнік апавяданняў Якуба Коласа "Родныя з'явы" з бібліятэкі вядомага беларускага педагога Андрэя Пасаха — добрага знаёмца Янкі Купалы падчас ягонай працы на бровары ў Яхімоўшчыне, што каля Маладзечна, і ў пазнейшыя гады жыцця паэта.

У фатаграфічнай частцы выставы таксама шмат радкіх экспанатаў, якія расказваюць пра жыццёвыя і творчыя стасункі народных паэтаў. Гэта — найперш арыгіналы здымкаў "Я. Ку-

пала і Я. Колас сярод рускіх пісьменнікаў на аўтамабільным заводзе імя І. Сталіна ў Маскве", датаваны 1935 годам, "Я. Купала сярод членаў літаратурнага аб'яднання "Маладняк" (1925 г.), "Удзельнікі пастаноўкі Купалаўскай камедыі "Паўлінка" ў Маладзечне ў 1922 годзе" і шэраг іншых.

Удала дапаўняюць дакументальна-прадметны раздзел выставы мастацкія работы В. Шаранговіча, М. Басальгі, М. Купавы і іншых вядомых беларускіх мастакоў. У асноўным гэта — графічныя малюнкi родных мясцін народных паэтаў і ілюстрацыі да іх твораў.

Як зазначыла старшыня навуковай супрацоўнік Мінскага абласнога краязнаўчага музея і аўтар экспазіцыйнай канцэпцыі выстаўкі Алена Гаськова, каб знаёміцца з адметнымі матэрыяламі з творчай спадчыны народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа маладзечанцамі гасцямі горада, зрэшты, як шматкаму з жыхароў Міншчыны, адведзена даволі шмат часу — выстава "Я тут бачу свой край..." будзе працаваць у выставачнай зале музея да канца гэтага года.

Сяргей ГАЛОУКА

АНОНС

«ІР» ПРАПАНАУЕ ПАСЛУХАЦЬ...

Польскі інстытут у Мінску, ён жа — "ІР" — мае разнастайны план імпрэзаў на заключны квартал 2002 года. Яны, як заўсёды, датычаць розных аспектаў гісторыі, навукі, літаратуры, выдавецкай справы, тэатра, кінематографіі...

Некаторыя польска-беларускія культурніцкія праекты падкучаюцца ў межах ужо вядомай нашаму чытачу акцыі "Восень польскай культуры" — прынамсі, прызначаны на 11-га лістапада (Свята Незалежнасці Рэспублікі Польшчы) канцэрт фартэп'янальнай музыкі. Ён мае адбыцца ў Беларускай акадэміі музыкі. У праграме бярэ ўдзел М. Лісак з Катавіцаў.

У снежні прафесары з Кракава — Е. Станкевіч, М.

Страхоўскі ды К. Машу-маньска-Назар наведваюць Віцебскі міжнародны фестываль камернай музыкі імя І. Салярцінскага. Там плануецца іх выступленні з лекцыямі падчас традыцыйных ужо фестывальных чытанняў.

Кракаўская філія Саюза польскіх кампазітараў, якая спрычыналася да фестывалю ў Віцебску, арганізуе снежаньскую музычную імпрэзу і для мінчукоў. Замоўлены канцэрт польскай музыкі ў нашай сталіцы з удзелам інструментальнага дуэта Д. Імялоўскага (віяланчэль) — М. Ценява (фартэп'яна). Калі, дзе і што канкрэтна будучы іграць нашы госці, пакуль невядома. Але ж да снежня ўсё высветліцца.

С. Б.

АБСЯГІ

ГАРАДЗЕНШЧЫНА

ВЫСТАВА ВЫЦІНАНКІ

У музеі Гродзенскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці адкрылася VI выстава выцінак, прысвечаная 120-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Экспазіцыя аб'ядноўвае аўтараў з розных куткоў Гарадзеншчыны — з Астраўца, Ваўкавыска, Шчучына, Гродна. У ёй бралі ўдзел як славутыя майстры-выцінашчыкі, так і пачаткоўцы.

Удала спалучаюць традыцыйную і тэматчную выцінак гродзенскія майстры Л. Качалоўская, В. Ракавец, С. Муліца. Шчучынскі цэнтр рамёстваў прадставіў творы таленавітага майстра У. Кубышчына (партрэт Якуба Коласа, купалаўскія матывы), а таксама М. Чарнадзева (папяровая ілюстрацыя да п'есы Янкі Купалы "Паўлінка"). Ваўкавыскія выцінашчыкі У. Развадоўскі і С. Паляжаева прысвяцілі свае работы этнаграфічным матывам. Своеасабліва працуе з паперай выкладчыца Астравецкай сярэдняй школы А. Яленская, якой належыць кампазіцыі з прыгожымі птушкамі, кветкамі, купальскімі сюжэтамі. Вытанчаныя

паштоўкі прадставіла гродзенская майстрыца В. Гендэш, якая зусім нядаўна засвоіла мастацтва выцінак. Больш за 300 разнастайных твораў сабраў і прадставіў гледачам кіраўнік школы выцінак мастак А. Аўчыннікаў, які таксама з'яўляецца ўдзельнікам экспазіцыі і вялікім аматарам гэтага цудоўнага рамяства.

А. ХРАМКОВА

ГОМЕЛЬШЧЫНА

ВУЧАЦА БІБЛІЯТЭКАРЫ

У Рагачоўскай цэнтральнай бібліятэчнай сістэме прайшоў двухдзённы семінар загадчыкаў бібліятэк вобласці. Яны азнаёміліся з работай цэнтральнай раённай бібліятэкі, Паболаўскай і Востраўскай сельскіх бібліятэк.

На семінары разгледжаны пытанні аб месцы і ролі бібліятэк у грамадска-культурным жыцці, аб прыярытэтных напрамках работы бібліятэк, дзейнасці адрэаваў бібліятэчнага маркетынгу. Былі і практычныя заняткі па дыстанцыйным навучанні кадраў і выкарыстанні прагрэсіўных метадычкі і складанне разгорнутага плана-схемы дзелавой гульні.

Я НЕ БАЮСЯ ЖЫЦЦЁВАЙ БУРЫ...

Гэты радок з верша З. Верас стаў сімвалам вечарыны, якая адбылася 26 верасня ў філіяле Літаратурнага музея Максіма Багдановіча "Беларуская хатка". Вечарына прысвяталася 110-годдзю з дня нараджэння беларускай пісьменніцы, літаратурна-грамадскага дзеяча Зоські Верас (Людвікі Сівіцкай) і 115-годдзю Фабіяна Шантыра, яе мужа. Праходзіла яна ў камернай абстаноўцы. Гасці вечарыны — вядомыя людзі Беларусі. Гісторык і літаратуразнаўца Віталь Скалабан, літаратар, лаўрэат прэміі У. Калесніка, перакладчык, даследчык С. Панізнік, краязнаўца У. Содаль, краязнаўца, выдавец, рэдактар часопіса "Куфэрак Віленшчыны" Міхась Казлоўскі падзяліліся сваімі ўспамінамі пра наведванне З. Верас у яе Лясной хатцы ў Вільні, кожны з іх ліставаўся з той, хто "трымала беларускае неба". Вершы, прысвечаныя беларускім паэтам, прачытаў Віктар Шніп. А выступленне Ніны Загорскай было як бы завяршальнай рысачкай да ўсяго згаданага на вечарыне. Акрамя таго, наведвальнікі змаглі паглядзець невялікую выставу, прысвечаную Зосьцы Верас, зробленую дзякуючы матэрыялам С. Панізніка і фондам ЛММБ. А напачатку вечарыны гучаў голас Зоські Верас, запісаны на магнітафонную стужку.

Таццяна ДУБОУСКАЯ,
старшы навуковы
супрацоўнік ЛММБ

У ЭФІРЫ — БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА

Цікавую праграму на наступны тыдзень прапаноўваюць першы Нацыянальны канал Беларускага радыё і канал "Культура". Пачнецца радыётыдзень, як заўсёды, рубрыкай Навума Гальпяровіча ў "Радыёфакце" "Кола часу". А ў 22 гадзіны 10 хвілін — "Музейныя тайны".

"Пародненыя музай" — аўтарская праграма У. Дзюбы чакае вас на першым Нацыянальным канале ў аўторак, 22 кастрычніка, у 22.10, а ў сераду ў гэты ж час з маладымі аўтарамі ў праграме "Белы аркуш" знаёміць журналіст Святлана Шаліма.

У чацвер, у 22.10, у праграме "Да 120-годдзя Я. Купалы і Я. Коласа" Навум Гальпяровіч і Галіна Шаблінская звернуцца да новых матэрыялаў, звязаных з жыццём і дзейнасцю класікаў беларускай літаратуры.

"Сучасная літаратура: ад задумы да твора" — у пятніцу, у 22.10 Галіна Шаблінская гутарыць з пісьменніцай Людмілай Рублеўскай пра яе апавяданні.

"Літаратурны праспект" — у нядзелю, у 15.30 пазнаёміць з навінамі літаратурнага жыцця, цікавымі падзеямі.

На канале "Культура" у 11 гадзін у панядзелак будзе працягвацца чытанне ў жывым эфіры "Чорнага замка Альшанскага" У. Караткевіча. У 16.00 у рубрыцы "3 фондаў радыё" — другая частка пазмы Я. Коласа "Рыбакова хата".

У аўторак, у 12.10 — "Дзеяслоў", а ў 14.10 — аўтарская праграма Галіны Шаблінскай "Гаспода", у 16.00 — "Пазытыўны радыётэатр".

"Тэатральны пад'езд" — у чацвер, у 12.10.

Яшчэ на адну праграму на канале "Культура" хочацца звярнуць увагу. Гэта радыёкампазіцыя спектакля паводле рамана І. Шамякіна "Снежныя зімы", кампазіцыя па вершах Алеся Пільмякова. Пачнецца праграма ў нядзелю, 27 кастрычніка, у 16.15.

Нагадаем, што першы Нацыянальны канал можна слухаць па радыёсетцы і на хвалях 107,5, 4,21 і 2,82 м, а канал "Культура" — на хвалях 343,6 і 4,26 м, а таксама на хвалях, якія трансляюцца перадачыкамі і радыёвузламі абласцей.

Н. К.

ЧАСОПІСЫ РЭДАКЦЫЙНА-ВЫДАВЕЦКАЙ УСТАНОВЫ "ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА"

"МАЛАДОСЦЬ", №№ 9-10

Выйшаў з друку чарговы (9—10) нумар "Маладосці", якая прадстае перад чытачом у новым абліччы. Рэдакцыя спадзяецца, што нашу творчую моладзь як, зрэшты, і старэйшых пісьменнікаў, задаволіць яе сучасны дызайн, які, зразумела, вымагае і гэтых жа — цікавых, арыгінальных — матэрыялаў, што адпавядаюць патрабаванням сённяшняга дня. Маладосцеўцы пастараліся не расчараваць чытача. Так, напэўна, многія адкрыюць для сябе параўнаўча новае ў беларускай літаратуры, але шматбацьцальнае імя — Алену Браву, якая дэбютуе на старонках часопіса апавяданнем з даволі інтрыгуючай назвай

"Тапіць дзяўчынак тут дазволена". Адзін з найбольш папулярных беларускіх прэзаікаў пакалення саракагадовых Алесь Наварыч прапануе чытачам сваю новую аповесць "Пані з сабакам, або Пад кветкамі магнолій..." з цікавым і дынамічным сюжэтам. Тут жа — пад рубрыкай "Мы — маладыя" — абразкі Марыны Цімашэнка. Пад гэтай жа рубрыкай часопіс друкуе вершы Ігара Клепікава, Таццяны Будовіч і Святланы Явар. Апроч таго, у свежым нумары "Маладосці" чытач можа пазнаёміцца і з новымі вершамі Віктара Шніпа.

Да 70-годдзя з дня нараджэння сьпіннага айчынага пісьменніка Івана Пташнікава друкуецца эсэ Алесь Савіцкага "Кветкі і карані", прысвечанае творчасці майстра. Змешчаны ўспаміны Міколы Аўрамчыка пра Андрэя Макаёнка пад назвай "Майстар дасціпных розыгрышаў". Нарыс Анатоля Бутэвіча "Буслы над Крэвам, альбо Раскіданае гняздо крывіцкай славы" — цікавая вандроўка ў далёкую мінуўшчыну, да сярэднявечных замкаў нашага сучасніка, да якой ён прапануе далучыцца ўсім чытачам "Маладосці".

Рэдакцыя часопіса
"Маладосць"

"КРЫНІЦА", №№ 9-10

Нумар здвоены. Тыраж маленькі. Што зробіць? Пачынаць даводзіцца амаль з нуля. Тым не менш, маю гонар сказаць, што часопіс паступова набірае разгон. Мы яшчэ не ўзняліся вышэй аблокаў, але і за паркан ужо не чапляемся.

Адбыліся, лічу, да лепшага змены ў афармленні. Унутраныя бакі вокладак, раней яны былі як бэльмы, зараз запоўнены здымкамі і тэкстам пад рубрыкай "Дрэвы, камяні, крыніцы". Трыадзіны вобраз маці-Беларусі.

Выданне ўпершыню скампанавана па раздзелах. Першы называецца так: "XXI-е стагоддзе — Беларускі праект". Другі — "Прыгожае пісьменства". Трэці — "Адкрытае грамадства". З пераліку бачым, што "Крыніца" спакваля набывае грамадска-палітычны рысы.

На пачатку ідзе ілюстраваны расказ аб узвядзенні новай Нацыянальнай бібліятэкі. Мы запланавалі гэты матэрыял задоўга да агульнабеларускай акцыі па зборы сродкаў на сапраўды казачны Храм кнігі. Дарэ-

чы, адзін з нашых аўтараў, Міхай Лека (назіранні аб жыцці сучаснай Латвіі) свой ганарар ахвяруе на карысць Бібліятэкі.

Змешчаны багаты матэрыял да 90-годдзя Максіма Танка. Цяжка паверыць, але вядучая беларуская газета "Советская Белоруссия" прысвяціла гэтай даце літаральна некалькі радкоў, ды яшчэ на апошняй старонцы, там, дзе звычайна месцяцца красворды.

Надрукаваны вершы Галіны Каржанеўскай і Міхаса Башлакова, апавяданне Алесь Масарэнка.

Студэнтка другога курса Беларускай акадэміі мастацтваў Кацярына Сазанкова разглядае творчасць (чаму б і не?) Аляксея Дударова — п'есу "Вечар". Бачыце, зноў у "цэнтру" самую трапілі. Дудароў нядаўна стаў лаўрэатам прэміі Саюзнай дзяржавы.

Безумоўна, з цікавасцю будзе прачытана даследаванне Уладзіміра Конана — "Біблейскія архетыпы і хрысціянскія матывы ў беларускай літаратуры".

Распачата сур'езная гаворка пра стан сучаснай беларускай мовы. Вось выйшаў даўно абяцаны (атрымаўся так сабе) часопіс "Дзеяслоў". І там явачным парадкам уведзены мяккі знак: зынік, зьбег і г.д. Няўжо арганізатары гэтай зялёнай, маецца на ўвазе колер даляраў, ксёнккі спадзяюцца, што дзяржава і надалей будзе спакойна назіраць за тым, як на вачах усяе грамады разбураецца з потам і крывёю ўсталяваная літаратурная мова?

На заканчэнні кароценькага агляду — напамін пра вераснёўскае свята Беларускага пісьменства ў Міры. "Крыніца" не была б "Крыніцай", калі б не адзначыла гэты баль духу, ведаў, веселасці...

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ,
галоўны рэдактар ч-са "Крыніца"

ДАТЫ

НАРАДЗІЎСЯ... З МУЗЫКАЙ!

Можа, і занадта гучна сказана, але доля праўды ў гэтым ёсць. Бо дзень нараджэння кампазітара Андрэя Мдзівані супадае з Міжнародным днём музыкі, які займае ў календары знамянальных датаў стабільнае месца: 1-га кастрычніка.

Сёлета з дня нараджэння заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэата Дзяржаўных прэміяў Беларусі прафесара Андрэя Мдзівані мінула 65 гадоў. Лічба, строга кажучы, не юбілейная. Аднак гэта не замінае нагадаць нашым чытачам імя творцы, з якім звязаны многія таленавітыя і яркія напісанія старонкі беларускай музыкі 20-га (будзем ужо лічыць — і 21-га) стагоддзя.

Арыгінальныя харавыя партытуры, спакроўленыя з беларускім фальклорам. П'есы для народнага аркестра, натхнёныя ўсім вядомымі тэмамі: "Бульба", "Крыжачок", "Лянок". Адметныя сваёй глыбінёй і свежасцю сімфанічныя творы: "Дыалект", "Музычны момант", "Памяць зямлі" (5-я сімфонія), "Полацкія пісьменны" (6-я сімфонія), "Паўночныя кветкі" (сімфонія з хорам). Аперэта "Дзяніс Давыдаў" і балет "Страсці" ("Рагнеда"). Зусім ужо нядаўнія пошукі ў напрамку сінтэзу розных акадэмічных, музычна-тэатральных жанраў: сімфоніі-канцэрта, оперы-балета... Усё гэта — невычэрпныя і часам нечаканыя праявы асобы творчай, эрудзіраванай, сціпнай да філасофскіх пошукаў. Асобы,

пародненай з музычным мастацтвам нават праз календар.

С. БЕРАСЦЕНЬ

НА ЗДЫМКУ: А. МДЗІВАНІ поруч са сваім настаўнікам прафесарам А. БАГАТЫРОВЫМ.

Фота В. СТРАЛКОўСКАГА

БРАВА!

ПОЛЬШЧА, ЯНА І "МАЛЬВЫ"

Чаму такі дзіўны заглавак? Паспрабую патлумачыць. "Мальвы" — гэта конкурс. Міжнародны, песенны, маладзёжны, у якім удзельнічаюць спевакі да 24 гадоў. Сёлета ў ім брала ўдзел Яна Ліпніцкая, шаснаццацігадовая школьніца з Мінска. Маладзейшая за ўсіх канкурсантаў, яна заняла першае месца.

Падрабязней пра тое, як праходзіў конкурс "Мальвы-2002", расказае вядомы кампазітар, народны артыст Беларусі Эдуард Зарыцкі, які быў там у складзе журы.

—Конкурсу адзінаццаць гадоў. Звычайна ён праходзіць у розных гарадах Польшчы — у Беластоку, Бяла-Падляска, апошнія два гады ў Плоцку. Сярод краін-удзельніц "Мальваў-2002" былі Літва, Украіна, Беларусь, Ізраіль, сама Польшча. Была заяўлена Расія, але яе прадстаўнік не прыехаў. Журы было таксама досыць прадстаўнічае — старшыня кампазітар Яраслаў Кукульскі, польскі паэт

Януш Кандратовіч, украінская спявачка Ала Папова, а таксама Міндаўгас Тамашунас — "літоўскі Фінберг". Музычны кіраўнік фестывалю — Станіслаў Фіялкоўскі, яго біг-бэнд ведаюць у Польшчы многія.

Шчыра кажучы, "Мальвы" — так званы "папсовы" конкурс, у рэпертуары многіх выканаўцаў пераважалі старыя польскія песні. Але вельмі важна, што ўсе спявалі пад "жывы" аркестр. Мальва — вельмі прыгожая кветка, адлюстраваная на праграмцы фестывалю. Дый прэміі адпаведна называюцца: першая прэмія — "Белая мальва", другая — "Чырвоная мальва", трэцяя — "Жоўтая мальва".

Сам конкурс займаў адзін дзень. Але яму папярэднічалі рэпетыцыі, спэўкі. Усе выступленні адбываліся ў канцэртнай зале, пабудаванай у выглядзе амфітэатра. Ён вельмі нагадваў Віцебск. А фонам за сцэнай, — Вісла,

вечаровае сонца, захад... Гэта было вельмі пазычына.

Тое, што наша Яна Ліпніцкая адразу, яшчэ падчас рэпетыцый, успрымалася як лідэр, было відавочна. Нават па тым, як дырыжор з ёю імгненна знайшоў агульную мову і яны размаўлялі, як прафесіяналы. Яна Ліпніцкая вучыцца ў адзінаццатым класе, скончыла музычную школу па класе віяланчэлі. На маю думку, яе выканаўчая манера вызначаецца сучаснасцю. Песня, якая прынесла ёй першую прэмію, — "Маленькі блюз". (Другую прэмію "ўзяла" украінская спявачка, трэцюю — літоўская). Варта дадаць, што ў падарунак пераможца атрымала музычны цэнтр.

Вядома, вельмі прыемна, што наша выканаўца была першай і што беларуская эстрадная школа ў чарговы раз пацвярджае свой высокі ўзровень.

Н. К.

ПАГАРЭЛЬЦЫ

Выдатным майстрам па розыгрышах быў Андрэй Макаёнак. Ніхто іншы не меў столькі фантазіі на самыя нечаканыя выдумкі. Часам неверагодныя, як ён умеў змяніць голас, сыграць любую ролю, што нават пры першакрасавіцкай насцярожанасці і пільнасці большасць разыграных верылі: а можа, і праўда? Чога не бывае? І ганарар могуць выплачваць, і выклікаць у Камітэт па друку, у ЦК, асабліва таго, хто займае пасаду. Паспрабуй не з'явіся, — што падумаюць? Лепш ужо няхай пасмяюцца. Смех лагодзіць людзей. Часам з самага сябе карысна пасмяяцца — успамінаць будучы; розыгрыш, як правіла, трансфарміруецца і перарастае ў займальны сюжэт — садзіся, пішы, ці ў анекдот. Безумоўна трэба добра ведаць таго, каго разыгрываеш, яго характар, схільнасці, пачуццё гумару, слабасці. Не ведаючы суб'екта — можаш уліпінуць у гісторыю. З няўмелымі жартаўнікамі, якіх лёгка выкрываць, здаралася і такое: нажываў чалавек лішняга нядобразычліўца.

Была звышзадача: разыграць Макаёнка. Не помню, ці ўдалося каму-небудзь ажыццявіць такую задачу. Ці клонуў Ан-

рот, дзе наша машына. Канешне ж, у цябе ад сваіх варот ёсць. Бяжыма! Мож, паспеем выгнаць. Ты ж умееш...

Бяжым. А дзянэк — у найгоршым сэнсе першакрасавіцкі: ні сонца, ні цяпла — мокры снег.

Міхась залавіў "левака". Я ад Ангельса зрабіў крос, якога пасля арміі не рабіў.

Сустрэліся на Берсана.

З рэстарана "Фабрыка-кухні" выходзіла вясёлая кампанія.

Міхась мацокаўся:

— Даведаюся хто — косці паламаю.

Андрэй кляўся, што не ён, але так весела рагатаў, што ў мяне ўзнікла падзрэненне: без яго не абыйшлося, а выканаўца — актрыса, у тэатры яго розыгрышы любілі.

Мінулі гады. Да першага красавіка яшчэ далёка — снег ляжыць.

Званок. Знаёмы голас паштаркі з дома адпачынку "Беларусь".

— Іван Пятровіч! Толькі што прыбягаў чалавек з шостага пасёлка, званіў у пажарную: гарыць дача Макаёнка.

— Вы не жартуеце?

— Якія жарты! Чалавек запыханы, сусед. Баіцца, каб яго не загарэлася.

ні метра больш. Мне не дазволілі надбудаваць капітальны другі паверх — толькі дашчатаю мансарду без ацяплення.

Андрэй атрымаў дазвол нечакана і лёгка. Недзе ў пачатку лета, калі так хочацца вырацца з душнага горада, у Ждановіцкі лес, да Мінскага мора, пагарэц сказаў мне:

— Іван, давай сходзім да Пятра.

Пятро — Машэраў. Не скажу, што мы часта наведваліся да Першай асобы; я па абавязку службы часцей, Андрэй радзей, але яго вымушала творчасць: амаль кожную яго камедыю Міністэрства культуры і Галоўліт не рэзалі, але заўвагамі "рэдагавалі" да стану тэлеграфнага слупа, смешная камедыя ператваралася ў сумную пустышку. Неаднойчы ратаваў Машэраў. Толькі першы варыянт "Пагарэльцаў" параіў патрымаць годзікаў час-шэсць. (Спадзяваўся, што за гэты час адбудуцца перамены!) Між іншым, не помню выпадку, каб Пятро Міронавіч не прыняў нас, і нас з Танкам і з Макаёнкам. Любіў пагутарыць з на-

Іван ШАМЯКІН

НАЧНЫЯ ЎСПАМІНЫ

дрэй хоць раз? Але усё прынімаць за жарт — рэч неяскарыдная, можа стаць бумерангам: тае ж ударыць па табе і часам балюча.

Я розыгрышаў не любіў. На што людзі трацяць фантазію! Раманы, апавесці, п'есы пішыце! Калі пішацца... Мне пісалася. Да пісьмовага стала цягнула мацней, чым да абедзеннага.

Сядзеў я за сталом першага красавіка. Наўрад ці пісаў, на творчасць адводзіў ноч — "сава". Калі пісаў, то, мабыць, артыкул ці пісьмы; у маладыя гады я адказваў многім маім чытачам. Цяпер шкадую, што не пакідаў копіі пісем, не мог накружаць хатнюю машыністку — Машу — яшчэ і пісьмамі — хапала ёй перадрукоўваць раманы, апавесці (я ўсё пісаў рукою — ніякай "механізацыі"), расціць дзяцей, унукаў; працавала мая "мурашка" ад відна да позняй ночы.

Тэлефонны званок. Жаночы голас, трывожны, незнаёмы:

— Таварыш Шамякін? Гарыць "Фабрыка-кухня".

— Хто гаворыць?

— З пажарнай.

І — кароткі гудкі.

Сучасны чытач здзівіцца: якое дачыненне меў я да рэстарана, кафе, сталочки, якія размяшчаліся пад даваеннай шыльдай "Фабрыка-кухня"?

Меў. У двары драўлянага дома па вуліцы Берсана, побач з грамадскай харчужняй, у гаражы, збудаваным немцамі, стаялі нашы машыны — Саюза пісьменнікаў і мая асабістая, якую я купіў за Сталінскую прэмію.

Дом двухпавярховы, дарэвалюцыйны, гарэць мог, як порох. Дом памятны. Адрэз па пасля вызвалення Мінска ў яго пасялілі Саюз пісьменнікаў і яго асірацелага старшыню Міхася Лынькова; фашысты спалілі ў Трасцянецкі жонку яго і сына. На другім паверсе далі раскошную па тым часе кватэру народнай артыстцы СССР Ларысе Александроўскай. Пасля, калі Лынькоў і Александроўская перасяліліся ў новыя дамы, жыхарамі Берсана, 6, сталі наш пазта Дзмітрый Кавалёў і кампазітар Анатоль Багатыроў. Жывіце на здароўе, сачыняйце вершы, музыку! Дык не ж, заеліся інтэлігентныя людзі да ўзаемнай нянавісці. Хто каму замінаў сачыняць? Пэўна кампазітар (шуму многа!) пазту, які любіў цішыню. Заяву (хто на каго напісаў — не помню) разбіралі ажно на бюро гаркама — абодва камуністы. Я, сакратар партарганізацыі, якому было даручана разабрацца, дакладваў на карысць свайго калегі і земляка. Запісалі і аднаму і другому папярэджанні: не ганьбіце званні свае! Але помню, што пасля гэтага шаноўны Анатоль Васільевіч гадоў дзесяць, калі не больш, не вітаўся са мной і не размаўляў.

...Сказаў пра "кухню" Машы:

— Андрэевы жартачкі.

Маша ўстрывожылася:

— А ты пазвані яму.

Тэлефаную.

— Твой розыгрыш?

— Шкадую, што не мой. Няхай бы ты патрусіў адкормлены азадак.

— Скажы сур'ёзна!

— Клянуся: не мой. Але задумаўся: чым чорт не жартуе? Правер.

Паклаў трубку — званок. Міхась Калачынскі, адказны сакратар Саюза пісьменнікаў:

— Табе званілі?

— Званілі.

— Што будзем рабіць? Макарэвіча, як на злосць, няма. Хварэе. Ляжучы нашы машыны. У мяне ёсць ключ ад ва-

Пасярод дня знайсці вольнага творцу нялёгка. Але мне пашанцавала: знайшоў сябра ў тэатры на рэпетыцыі, здаецца, "Трыбунала".

— Андрэй! Гарыць твая дача!

— Іван! Бяздарна ты рэцэпіруеш першакрасавіцкі розыгрыш. Рана. Непраўдападобна.

Званіла паштарка. Пажарную выклікалі.

Вясёлы смех, а следам за ім — смех многіх людзей, акцёраў.

— Андрэй! Не жартуй!

— Ну, дык што я — патушу яе? Парэю вочы і паахаю. Няхай гарыць.

— Ну, чорт з табой!

— Бязбожнік ты, Іван! У чалавека гора, а ты ў кампанію яму пасылаеш нячысціка. Пакарае цябе бог.

З-за такога нявер'я яго і блазнавання я, магчыма, махнуў бы рукою. Але вельмі ўсхвалявалася Маша.

— Дайграліся... Дзеткі! Адзін аднаму не верыце. Выклічы машыну і прымуць яго паехаць. Людзі маглі штось выхапіць... рукапісы. А не — сам з'ездзі.

Я пазваніў у Саюз пісьменнікаў. На шчасце, шафёр сядзеў без працы. Побач — тэатр.

Зноў званю туды. Драматург ужо ў акцёрскім буфеце. Але знаходзяць яго і там.

— Андрэй! Са мной не жартавалі... каму трэба! І я не жартую. У саюзе цябе чакае Макарэвіч. Садзіся на машыну і ляці. Не ўсё магло згарэць. Для пажарнікаў трэба гаспадар.

— Зануда ты, Іван. Чарку не даў перакуліць. Ды калі Маша ўсхвалявалася, пачынаю верыць...

Я не здолеў паехаць — назначана было пасяджэнне прэзідыума. Чакаў сябра. У прыцемку ён з'явіўся. З загарэлым тварам — як з Афрыкі вярнуўся.

— Ну, што?

— Што-што? Па мне не бачыш? Добра пагрэў нос і рукі на вугольях. Меў задалаванне за дзевяноста тысяч — такую суму заплаціў за дачу да рэформы 1961 года — у сярэдку, праўда, холадна. Хадзем да Машы, няхай грэе нутро маё. Што ты божкаеш? Не ў дачы шчасце, Іван. Збудуем новую. Адна ўдалая п'еса — і дача. Аднаму хіба навучыла: не ўсё лічы за розыгрыш.

Прычына пажара. Андрэй колькі год назад развёўся з Ленай, і жыў на дачы. Разам з ім жыў яшчэ адзін развядзены — швагер Аляксея Кулакоўскага, Браніслаў, аўтамеханік. Ён паставіў на падзарадку акумулятар і перагрузіў лінію. Вопытны чалавек, а зрабіў глупства. Дзіўна, што Андрэй не вініў механіка, разам больш не жылі, але сябравалі, бралі чарку.

Дачу славуці драматург збудоваў новую — такую, якой не было ў той час ні ў кога, хіба дзяржаўныя — у Драздах. Грошы меў. І меў яшчэ адно — высокі дазвол, без якога чыноўнікі праект той "зарэзалі б".

Спраектаваў будынак галоўны архітэктар Мінска Юрый Грыгор'еў. Каму з архітэктараў не хацелася мець уласнае збудаванне! Сохлі яны, нябогі, на штампаванні стандартных панельных гмаху. Ім эканоміка і палітыка дыктавалі, як нікому іншаму з творцаў; я свабодны быў у выбары тэмы, жанру, сюжэту, кампазіцыі, і мастак, і кампазітар; архітэктар быў "прывязаны" да спецыяльнага заказу, да фінансавання.

Хто тады мог будаваць дачу па індывідуальным праекце? Нікім не адменена была падпісаная яшчэ Сталіным пасяноўка: дача — 60 квадратных метраў, і

шым братам, не дзесяць-дваццаць мінут — гадзіны дзве. Міністры млелі ў прыёмнай, памочнік Віктар Крукаў дазваляў сабе нагадаць пра іх — на яго ціснулі, але і гэта не заўсёды вымушала Першага сакратара развітацца з такім смелым палемістам, якім быў Андрэй. Здаралася, што Машэраў мог узлавацца, нягледзячы на тое, што адходзіў — найкаштоўнейшая якасць кіраўніка.

Прыняў нас Пятро Міронавіч у канцы рабочага дня.

— Ну, як жывецца?

— Ды вось пасмаліў аглоблі. Ды вось так высока не мог усцягнуць.

Не зразумеў Машэраў гэтай даўняй завядзёнка пагарэльцаў: пасмаліць аглоблі і эдзіць па навакольных сёлах з маўклівай просьбай памагчы; здаралася, што на бядзе суседзяў спекулявалі хітрыны; да бацькі майго ў лес па матэрыял прывязджалі і тыя, у каго аглоблі згарэлі, і тыя, хто пад выпадкам пасмаліў іх.

— Пагарэлец ён, — растлумачыў я.

Машэраў засмяяўся, не ведаў дагэтуль пра аглоблі.

— Чуў-чуў... Дык што трэба?

— Хачу збудоваць новую дачу. Супрацьпажарную.

— Дык у чым праблема? Няма грошай?

— Грошы ёсць. Камедыі ідуць... Будаўнікоў няма.

— Як гэта няма? Тры міністэрствы маем будаўнічыя.

— Прыватныя дачы не будуць.

— Ну, вам збудуюць...

І да тэлефона.

— Архіпец? Як ідзе план?

Паслухаў бадзёры даклад пра выкананне плана.

— Макаёнка знаеш? — відаць, ашаламліў міністра такім пераходам — ад плана да пісьменніка. — У тэатры бываеш? Схадзі. У яго згарэла дача. Памажы яму пабудаваць новую. Фінансую ён сам. За які час збудуеш? За паўгода? Ну, што за тэмпы! Тры месяцы. Хопіць?

Палажыў трубку да Андрэя:

— Заказвай праект.

А пасля гадзіны дзве размовы пра літаратуру і тэатр. Што напісана. Што пастаўлена — у нас, у Маскве. Інструктары, загадчыкі аддзела, міністр — так раскажаць не маглі — скоўвала субардынацыя, ды і не ведалі яны таго, што ведаў Макаёнак пра тэатр, я — пра новыя раманы. Мы таксама не звалі — тут жа стаялі наспельны ў Саюзе пісьменнікаў, у тэатрах пытанні. Нярэдка вырашаліся некаторыя з іх хутчэй і больш поўна, чым

тыя, якія выкладаліся ў пісьмах — тых, што доўга хадзілі па інстанцыях і нярэдка не даходзілі да таго, каму адрасоўваліся.

Дачу будавалі не тры месяцы — год. Ёй далёка да тых палацаў, якія ўзводзяцца зараз, пры капіталізме. Але тады яна была славуцасцю пасёлка, большай, чым некаторыя мінскія музеі. Кожная новая група адпачываючых у санаторыях "Беларусь", "Крыніца" лічыла ледзьве не абавязкам схадзіць паглядзець дачу Макаёнка.

Між іншым пра гэтыя "экскурсіі". Першы (ён і дагэтуль першы, афіцыйна) пасёлка збудавалі ў 1957-59 гадах, калі запаўнялі "Мінскае мора", нехта рэальна разважаў: не можа месца адпачынку заставацца дзікім. Запланавалі некалькі пасёлкаў. Збудавалі адзін — 30 дач. Прымітыўныя дачкі, цагляныя, усе аднолькавыя, які блізныты, праўда, мелася адна раскоша — водаправод.

Будаваліся трэстам, дзе матэрыялы кралі бессаромна і начальства і рабочыя; левы заробаток быў тады рэдкасцю ці далёка — у вёсках, спаленых у вайну.

Гаспадары грошы пераводзілі ў Будбанк — па фактычным расходзе. Мая каштавала (да рэформы 1961 года) 65 тысяч. Можна сказаць, тання... Зараз за тыя струхлелыя дачы плацяць па дваццаць тысяч долараў і, як правіла, зносяць іх, каб збудоваць новыя — сучасныя ў самым высокім сэнсе. Месца выгоднае: блізка ад Мінска, побач водаасховішча, акуратна па раскладзе ходзяць аўтобусы, водаправод, газ.

Па прыкладзе практычнага гаспадара вядомага навукоўца, аўтара падручніка па беларускай мове, па якім мы вучылі родную мову, Янкі Шчаснага мы з Іванам Мележам папрасілі крышу зрабіць каньком і выкарысталі падстрэшка пад мансарду, дзе абсталявалі кабінеты. Там пісаліся "Людзі на балоце", "Подых навалніцы", "Сэрца на далоні", "Атланты і карыятыды".

Аднак пра экскурсіі. Адтуль, з гарышча, я чуў, як цікаўныя адпачываючыя не без асуджэння казалі:

— Во жывуць, буржуі!

Мы з Мележам — буржуі...

Аднойчы я сустрэў такую групу на краю пасёлка і адна маладзіца спытала ў мяне:

— А хто тут жыве?

— Пра ўсіх раскажаць доўга. А пра некаторых, якіх у гэтым краю, магу паведамаць. Во злева, першая дача — пісьменнік Піліп Пестрак, змагар, рэвалюцыянер, адзінаццаць гадоў прасядзеў у польскай турме, з іх — тры ў адзіночцы. Побач з ім — вядомы прафесар-медык, гінеколаг-акушэр. Колькі памог жанчынам, мёртванароджаных дзяцей ажыўляў. Імя яго ў энцыклапедыі папы Рымскага занесена. Следам за ім — два народныя артысты СССР Лідзія Ржэцкая і Леанід Рахленка. Былы рэктар медінстытута Магілёўчык, сын яго вядомы акуліст. У гэтых дзвюх дачах — ветэраны вайны. За імі — народны артыст славуці цымбаліст Іосіф Жыноўч. Сусед яго — Іван Мележ, вядомы раманіст...

— А вы хто?

Мусіў прызнацца. Дзівіліся і ўзрадаваліся. У наступныя дні прыходзілі з кнігамі маімі — за аўтографамі.

Вось такія людзі жылі напачатку ў Першым пасёлку. Цяпер з ветэранаў засталіся я ды Галіна Іванаўна Якаўлева. Яна — з зямямі, тыя збудавалі новую дачу, адну на дваіх. Са старых дач, якія псуноць выгляд пасёлка, засталіся хіба дачы двух акадэмікаў: Любові Уладзіміраўны Хатылёвай і мая — акадэміка, народнага пісьменніка, Героя Працы, Лаўрэата дзяржаўных і іншых прэміяў, кавалера дзвярці ордэнаў. Сюжэт! Шкадую, што на раман не маю сілы.

Але не гэта здзіўляе ці засмучае. Іншае. Выраслі палацы, побач з маёй дачай — трохпавярховы гмах, неба засланіў. Паглядзець на гэтыя дзівосы адмысловай архітэктуры ходзяць экскурсіі з трох санаторыяў. Але, сядячы ў "галубятні" ці за кустом шыпыны, я ні разу не пачуў:

— Во жывуць, буржуі!

Загадач чалавечай псіхалогіі. Іван Мележ быў буржуі, а Д., С. — хто яны? "Пагарэльцы", якія пасмалілі аглоблі? Мне здаецца (ды і сню часам), што ідзе нейкі злы розыгрыш усіх нас. І мы "кляём" на гэты розыгрыш. Я ветліва вітаюся са сваім суседам — гаспадаром двух магазінаў, дачнага асабіста і, не ведаю, колькіх мільянаў у банку ці ў панчосе.

Я не магу выдаць новую кніжку. Ну, я часам прабіваюся, атрымліваючы капецікі за сваю нялёгкую працу, ды і тыя па паўгода не плацяць. А малады пазт і безгарадарную не можа выдаць. Не развучацца мае суседзі чытаць?! Развучыліся! На роднай мове — то пэўна. Спяваю вясёльную песню маёй маладосці:

"Любо, братцы, любо, любо, братцы, жывіць..."

АҮТОГРАФ

Гуляю па дачным пасёлку. Любуюся архітэктурай новых дач. Ёсць таленавітыя архітэктары! Трэба толькі даць ім свабодна тварыць і добра заплаціць. Новыя (так іх называюць — проста эпітэтам, з

(Заканчэнне на стр. 15)

КАЗІМЕЖ СВЯГОЦКІ ПА-БЕЛАРУСКУ

Ва ўступным слове да кнігі вершаў польскага паэта Казімежа Свягоцкага "Цень над раўнінай" Алег Лойка адзначае, што беларускі чытач з творамі гэтага майстра, бадай, зусім незнаёмы. Адначасова ён падкрэсліў, "між тым, гэты паэт, які ў польскай пасляваеннай паэзіі займае імя, будучы адным з найбольш цікавых паэтаў пакалення, якое ў нас называецца другім пасляваенным".

Сапраўды, Казімеж Свягоцкі ў наступным годзе адзначыць сваё 60-годдзе. Ён закончыў універсітэт у Лодзі і філасофскі факультэт Варшаўскага ўніверсітэта. Паэтычная кніга "Цень над раўнінай" упершыню выйшла на беларускай мове ў Слонімскай друкарні. Паэзія Казімежа Свягоцкага вельмі склада-

Казімеж СВЯГОЦКІ

ЦЕНЬ
НАД
РАЎНІНАЙ

ная, з філасофскім падтэкстам, яна адлюстроўвае ўнутранае быццё чалавека, тое непазнаннае, у выніку чаго чалавек з'яўляецца канкрэтнай непаўторнай асобай:

Я — вечны світанак
І заход сонца, які бясконцы;
Я — нахілены над сабой
Між тым, што бачыцца
І тым, што існуе,

Між мовай і вялікім дажджом.
Казімеж Свягоцкі — паэт-экзістэнцыяліст, ён у сваіх творах прызнае толькі існаванне чалавека з яго перажываннямі, індывідуалізмам і аратарскім майстэрствам. Пра гэта ў вершы "Чалавек":

Ён не памірае, горад памірае,
У звоне малітвы глыняны зямлёй.
Зямля бо смяротна,
расце з чалавека
І зялёным шарам жыве
ў яго зэрках...

Паводле народных румынскіх песняў польскі паэт напісаў невялікі цыкл вершаў пра тое, "якімі шляхамі адлятае мой сум", пра гарлічанку сівенькую і пра фіялак, што нагадваюць пра каханне. Верш так і называецца "Пра нашы каханні". Здаецца, усё проста, твор лёгкі і звычайны. Але апошнія чатыры чужыя радкі робяць яго класічным:

Там быў я з вячэрняй расой, —
Фіялак, касі хоць касою.
Пабачыш іх на пагорку,
Заплачаш, мілая, горка.

У зборніку "Цень над раўнінай" Казімежа Свягоцкага апублікавана і невялікая пазмка "Малпачка Нана — дачка Павіяна". Гэта твор для дзяцей. Але ў ёй па-даросламу арыгінальна і па-майстэрску дасціпна паэт вяртае чытачоў не аб'якуды, а ў Сморгонскую Акадэмію. Наогул, пра творчасць паэта з Польшчы можна разважаць вельмі доўга. І з'яўленне яго кнігі па-беларуску — заслуга перакладчыкаў Алега Лойкі, Алеся Разанава і Ірыны Багдановіч.

Сяргей ЧЫГРЫН

ДЗІВОСЫ ЛЫСАЙ ГАРЫ

Кніга беларускага пісьменніка Алеся Савіцкага пад гэтай назвай нядоўга праляжала на паліцах кнігарняў. Літаральна за нейкія тры месяцы даволі значны пацяперашнім часе тыраж быў прададзены да апошняга асобніка. Кніга прыбавіла юнага чытача не толькі вабнай вокладкай, дакладнай расшыфроўкаю загаловак, што гэта не нейкія там "дзівосы", а Нязвычайныя прыгоды залацістага карасіка Бубліка, коткі Муркі, сабакі Лінды і шчанюка Рыка, не выдатнай серыяй каляровых ілюстрацый-малюнкаў, а светам казачным, што разгортваецца на старонках гэтай зямальнай дзіцячай трылогіі.

Пісьменнікам напісана шмат кніг для дзяцей і юнацтва. Сярод іх — зборнік апавяданняў "Шкляная нітка", апавесці "Узаранае поле", "Белая знічка", "Скажы мне праўду", "Самы высокі паверх" і іншыя. Адметныя якасці гэтых твораў — добрае веданне жыцця і высокая мастацкая выразнасць. Уражання франтавых дарог, будоўляў на Дзвіне, Ангарах і Амуры, у якіх ён браў актыўны ўдзел у свой час, адбіліся ў лёсе яго літаратурных герояў, яны моцныя духам, адданыя праўдзе і сяброўству, улюбёныя ў свой родны край.

Таму зусім натуральны поспех, што напаткаў новы твор пісьменніка для дзяцей. "Дзівосы лысай гары" складаюцца з трох апавесцяў-казак, у якіх шмат досціпу, гумару, зямальнасці і жыццёвай павучальнасці. Сярод літаратурных твораў для дзяцей, асабліва малодшага і сярэдняга ўзросту, жанр казачны стаіць, мабыць, на першым месцы, бо тут ўплыву на душу і сэрца маленькага чытача адбываецца адразу на трох вельмі важных напрамках, што заўжды істотна ўплываюць на станаўленне характара, асобы чалавека ўво-

гуле — зямальным, эмацыянальным і разуמוвым.

Ва ўступе да адной з апавесцяў-казак, яе гераіня, — ад яе імя і ідзе далейшы апавед, — звяртаецца да будучых чытачоў са словам шчырым і дэверлівым: "...Памыляецца той, хто думае, што бяда прыходзіць да нас нечакана, што хтось насылае яе на нас. Бяда пачынаецца з таго, што мы, здараецца, бяздумна і безадказна ставімся да сваіх учынкаў, пасміхаемся, калі старэйшыя павучаюць нас і патрабуюць абачлівасці.

Гэта кажу Вам я, Мурка, рудававатая котка з белым колцам на чорна-бурым хвасце. Мой апавед шчыры і праўдзівы. У ім — мой горкі вопыт, жаданне ўберагчы вас ад памылак, паспешлівых крокаў. У ім цвёрдае перакананне, што бяда цяжка прадбачыць. Аднак нельга і адчайвацца, калі яна ўжо цябе напаткала. І нельга губляць мужнасць, якая так патрэбна кожнаму з нас у складаных жыццёвых абставінах. Вось чаму вельмі прашу: набярыцеся цярдзіва і ўважліва выслухайце тое, што я зараз вам, дарагія мае сябры, раскажу".

Гэты дэверлівы і шчыры зварот адразу ж прывабляе сэрца юнага чытача. Птушкі, вяртаючыся з выраю, беспамысловка знаходзяць патрэбны шлях, бо іх вядзе — найперш! — любоў да роднага дупельца, роднага гаю, роднай рачулі. Гэтка ж любоў вядзе і гераіню апавесці да свайго роднага дома, у падарожжы, што багата на прыгоды самыя розныя і нечаканыя. Але яна шчасліва пераадоляе іх, бо спадарожнічаюць ёй спагада, шчырасць і цеплыня душы мноства жывых істот — насельнікаў лясоў, палёў, рэчак. Сапраўднымі сябрамі робяцца ёй Вожык і

Сарока, Вавёрка і Барсук, Дзяцел і Бабёр, Ліса і Палёўка, Чакан і Шэрая Варона...

Дзівосны і казачны свет адкрываецца перад чытачом і ў гісторыі, што адбылася з маленькай дзяўчынкай Сашай. Выпусціла залацістага карасіка Бубліка ў сажалку Руды Блінец, сама зрабілася намаганьнямі чараўніка Малинава Пацерака карасікам, і ёй адкрываецца жыццё новае, падобнае на прыгожую і дзівосную казку. Але каштоўнасці ў ім, гэтым свеце, гэтак жа як і ў апавесці пра шчанюка Рыка, не казачныя, а рэальныя: дабрыва — ёсць дабрыва, спагада — ёсць спагада, падман — ёсць падман. У гэтым свеце, гэтак жа, як і ў свеце зямным, сярод людзей, давер і павагу таго, хто побач з табою, ты можаш заваяваць толькі ўласнай дабрываю, шчырай і сумленнай працай, заваяваць сэрцам, што адкрыты любові і шчыраму сяброўству.

...Калі ты хочаш мудрым быць,
Часцей глядзі на неба.
Маліся толькі дабрыві...

Гэтыя словы з песні, якую спявае Цэзар, сябар шчанюка Рыка, дзівосным чынам праецыруюцца на ўчынкі герояў усіх трох апавесцяў-казак. Зорка дабрывы спагадліва асвятляе шлях Мурцы, і таму яна знайшла дарогу да роднага дома, зорка мужнасці і дабрывы дапамагла маленькім насельнікам Рудога Блінца перамагчы жахлівага хітругу і нахабу крыважэрнага шчупака Зубатага. Зорка смеласці і адвагі дапамагла маленькаму Яўгенку і ягоным верным памагатам Ліндзе і Рыку выйсці пераможцамі ў складаных жыццёвых варунках і сцвердзіць сябе як асобу, як маленькага гаспадара, што перш-на-

КРЫТЫКА

АГОЊ, ЗДАБЫТЫ САРДЭЧНАЙ ІСКРАЙ...

У пляядзе сучасных рускіх паэтаў на Беларусі адно з адметных месцаў належыць Анатолю Аўруціну. На жаль, ён не часта трапляе ў поле зроку крытыкі, хоць кнігі выдае рэгулярна. З гэтага шэрагу і новая: "Суд богаў", што ў канцы мінулага года з'явілася ў "Тэхнапрынце". З густам аформлена (на вокладцы, у прыватнасці, выкарыстаны фрагмент вядомай карціны К.Брулова "Апошні дзень Пампеі"), яна прывабляе той нязмушанай, у нечым сумнай гаворкай, якую вядзе аўтар з чытачом, па-свойму падрахункоўваючы ХХ стагоддзе. Дарэчы, гэтая праблематыка цалкам напаяняе пазму "Осколки разбитого века", што сталі вынікам амаль дваццацігадовай працы паэта. Пачаты ў 1975 годзе, твор быў завершаны ў кастрычніку 2000-га. У пазме А.Аўруцін спрабуе зірнуць на адыходзячы век праз прызму свайго асабістага лёсу. Ёсць у гэтых развагах выразныя зямальныя таго Мінска, які паэт ведае з маленства, паўстаюць воблікі людзей, якія жылі, а некаторыя і сёння жывуць у раёне Грушаўкі, дзе прайшло маленства і юнацтва А.Аўруціна. Присутнічае жаданне разабрацца ў няпростых рэаліях сённяшняга дня. Месцамі не абышлася, як мне здаецца, і без катэгарычных высноў, ды, не будзем забываць; кожны мае права на асабістую думку, а да чаго прыводзіць "аднагалоссе" — таксама добра ведаем.

Асноўны ж змест кнігі: чалавек у часе і час у чалавеку. Лірычны герой А.Аўруціна — з шэрагу людзей, якія нічога не бяруць на павер, а ў пошуку ісціны ў нечым памыляюцца, штосьці аспрэчваюць, але тым больш жаданай бывае яна пасля нястомных пошукаў. Дакладна прыкмеціў асаблівасці паэзіі А.Аўруціна ў праёмове "Музыка смыслов" Фелікс Мысліцкі — таксама паэт, творчасць якога яшчэ чакае свайго дэталёвага разгляду. Ён, прынамся, зазначае: "Настоящая поэзия вся из про-

зрений, которых немало у Аврутина. У него прошлое способно быть настоящим, а будущее — прошлым. Время возвращается. Тона стихов поэта почти акварельные, не заслоняющие смысла. Поэт очень часто пишет так, как ни за что не сможет написать человек, научившийся стихотворству".

У якасці прыкладу Ф.Мысліцкі прыводзіць гэтыя радкі:

Завершив конечный путь земной,
Тихо растворившись

в мироздании,

Мы, родная, встретимся с тобой
По другую сторону дыхания.

Сама вечнасць прысутнічае ў творы. Ёсць і аптымізм, што дае спадзеў на бясконцасць жыцця, на яго праўленне ў іншых, нам невядомых формах. Присутнічае і няменш важнае: усведамленне і разуменне, што няма мяжы сапраўднаму каханню, яно здатна пераадолець час і адлегласці. Аднак паэт на тое і паэт, каб не замыкацца ў нейкім пэўным душэўным стане. Як і ў кожнага чалавека, у яго бывае настрой не толькі радасны. Таму поруч радкі іншага плану. Як на першы погляд, песімістычныя, але, калі лепш разабрацца, не песімізм гэта, а само жыццё на зямлі з яго часоваасцю:

Мы пришли и уйдем,
И от нас ничего не останется.

Только плюсик креста,

На котором трепещет душа.

Да и тот украдет

Подзаборный какой-нибудь

пьяница,

Бросит в свой костерок,

Костылями золу вороша...

Вершы А.Аўруціна ствараюць нейкі асаблівы настрой. Адчуванне, што з'яўляецца пры гэтым, не заўсёды магчыма перадаць простымі словамі, бо лішні раз упэўніваешся, наколькі ёмкае і аб'ёмнае паняцце паэзія. У ёй і сама рэальнасць, але ў ёй ёсць месца і таму,

што сягае ў нейкія іншыя вымярэнні. Наконт гэтага Ф.Мысліцкі слухна сцвярджае: "Чем больше устает сознание, тем продуктивнее зачастую работает подсознание. Подсознание беспредельно, во всяком случае, куда объемнее сознания".

Ноги стоптаны у гранит,

Их о стерню уколоты...

Кто там среди поля стоит —

Путник? Покойник? Господь?

Кто это, вереск примяв,

Росную пыль вороша,

Виден вдали среди трав —

Пугало? Дьявол? Душа?

Міжвольна хочацца правесці паралель з паэтамі "серебряного века", але можна абысціся і без параўнання, бо такія паралелі некаторых "папохаюць", а сёй-той, вядома, з сённяшняй пішучай браці, пачынае зайздросціць, што не дачыненні да яго паэзіі гэта зроблена. Дастаткова сказаць, што ў А.Аўруціна — не проста вершы, а менавіта паэзія. Вершы, як вядома, можа напісаць той, хто авалодаў адпаведнай "тэхнікай" і пры гэтым мае пэўныя задаткі таленту. Паэзія ж — асабліва стан душы. Таму і нараджаюцца творы, краўдальныя сваёй непасрэднасцю і той жа загадкаваасцю сказанага, а ў не меншай ступені — недагаворанага:

...И мечтал я шагата,

как шагают цари,

И учился я царскому шагу.

Только, если не царское

сердце внутри:

То по-царски шаги не лягут.

Я назад повернул в середине пути,

Чтоб вернуться в родные юдоли.

Но как смерды идут —

разучился идти,

И стою — ветряком среди поля.

У А.Аўруціна асобае бачанне прыроды. Канечне, яна, як і ў іншых, існуе не-

перш дбае пра справядлівасць, верны абавязку сяброўства і ненавідзіць здраду.

У наш няпросты час, калі на душы людскія, нібыта горны абвал, спаўзае лавіна экраннага і папяровага чаду, дзе няма месца спачуванню фізічнай сілы, дзе ўсё падначалена закону, які дужа ж выразна ўвасоблены ў класічным пазытыўным радку — "всё куплю, сказала злато! Все возьму, сказал булат", — дзе шчырыя парыванні светлай чалавечай душы высмейваюцца і не варты і шлега, аповесці-казкі "Дзівосы лысай гары", баццаца нам надзейным духоўным апірышчам для маленькага сэрца. Не проста ўбачыць дабрыву, але і паверыць у нязломнасць яе — самай найпершай бачыцца нам задачай у выхаванні чалавека заўтрашняга дня, гаспадара і працаўніка.

Вылучэнне кнігі Алеся Савіцкага "Дзівосы лысай гары" на атрыманне Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь па літаратуры для дзяцей і юнацтва за 2002 год з'яўляецца фактам заканамерным і справядлівым.

Дзівосная — рэальная і непаўторная! — прыгажосць роднай зямлі нашай, веліч высакародных сэрцаў адкрываецца нам у фарбах свежых і абаяльных. Лёсы высакародных герояў гэтай кнігі, поўнай сапраўды "Дзівосаў" чалавечэга сэрца, абуджае ў душы маленькага чытача пачуцці высокія і светлыя, вучыць любові да роднага краю, да сваёй Бацькаўшчыны, выходзіць пачуццё адказнасці за кожны свой крок у жыцці, дапамагае рабіцца шчырым, мужным і смелым.

Кніга вучыць маленькага чытача спасцігаць мудрасць жыцця, самая гапоўная з якіх і заключаецца менавіта ў тым, што павага і давер сяброў не купляецца за грошы, што гэта заўжды ўзнагарода за кожны твой крок на зямлі, за кожны твой учынак, за кожную справу, што зрабілі твае рукі, за кожнае слова, што зляцела з тваіх вуснаў, за тую цеплыню, што ёсць у тваім сэрцы, і якой ты не пашкадаваў для сябра ці проста для таго, каму яна была пільна патрэбная.

І толькі ад цябе самога — ні ад каго больш! — залежыць, дарагі маленькі чытач, мера гэтае павагі і даверу. А без павагі і даверу жыць на свеце па-сапраўдному немагчыма.

Іван КАПЫЛОВІЧ

падзельна ад чалавека, але і тут свае адметнасці. Гэта сувязь з той жа вечнасцю. Прырода, як і чалавек, у чаканні пераходу ў іншы стан:

*Замшелостью тянет и прелью
От скользких, потресканных пней.
Тоска по весне и апрелю
В остылой природе острей.*

*И видишь с каким-то надрывом
На зрелом своем рубеже —
Сосенка шумит над обрывом,
А корни подмыло уже.*

Годна праходзіць паэзія А.Аўруціна выпрабаванне і тэмай каханна. Лірычны герой паэта не клянецца ў любові. Ён увогуле не прагне споведзі. Аўтар знаходзіцца як бы збоку, даючы сваю ацэнку таму, што адбываецца.

Каханне ў вершах паўстае той вялікай і ўсеабдымнай сілай, якая можа перайначыць свет, а не толькі лёсы. А праз пэўную несказанасць твора адкрываецца шырокая перспектыва дадумвання, даасэнсавання таго, што знаходзіцца па-за тэкстам, па-за радкамі...

Паэтам А.Аўруцін паўстае і ў перакладах. Нават па прадстаўленых перакладах. Нават па прадстаўленых пераўвасобленнях відавочна, што творчы дыяпазон яго ў гэтым жанры шырокі: антычная, амерыканская, беларуская, іспанская, французская паэзія. Дастаткова пазнаёміцца хоць бы з перакладам "Раманса" М.Багдановіча ("Зорка Венера"), да якога падступаліся многія. Ці з перастараннем па-руску верша Ф.-Г.Лоркі "Неверная жена", які большасць з нас ведаюць у чужой перакладзе на беларускую мову Р.Барадуліна. Інакш і быць не можа, бо

*Тот не поэт, кто средь
земного рева,
Пером бумагу истова скверня,
Из древа получает только древо,
И пламень зажигает от огня.*

*Они различны все и все едины,
Они не бросят: "Быть или
не быть?"
Лишь тот поэт, кто смог
из древесины
Огонь сердечной искрой добыть.*

Менавіта на такіх паэтаў і імкнецца быць падобным Анатоль Аўруцін.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

АНКЕТА ШТОТЫДНЁВІКА "ЛІМ"

Шаноўнае спадарства!

Вось нашыя пытанні, адказы на якія мы жадалі б атрымаць не пазней як 1 лістапада 2002 года (не болей за чатыры старонкі машынапісу).

1. Што вы прачыталі ў гэтым годзе з беларускай літаратуры (рукапісы, публікацыі, кніжкі)?

2. Што перачыталі са "старога" і адкрылі ў ім новае?

Юры СТАНКЕВІЧ:

1. З прачытанага за апошні год, на жаль (апроч некаторых нашых "аксакалаў") нельга выдзеліць нешта асабліва вартэе. Наша літаратура увогуле перажывае зараз (я спадзяюся, што часова) адкат у няшчырасць і графаманію. Калі перадапошні "мележ" (Федарэнка) глядзеўся на ўзроўні, то апошні (Ветях), на мой сціплы погляд, не дацягвае. Да таго ж у нашай літаратуры даўно ідзе "ціхая грамадзянская вайна". Звярніце хаця б увагу, як падзяліліся галасы на выбарах старшыні саюза: амаль палавіна на палавіну.

Непамернае разбуханне СБП — думаю, не на дабро. Тут не павінна мець месца зифарыя. З нядаўна прынятых — хіба бізнесмен Леанід Маракіў, які ўварваўся ў літаратуру з хуткасцю экспрэса, нясе адметны патэнцыял. Пра тое сведчаць два яго выдатныя апаведы: "Самы ніжні Тагіл" і "Касіў Ясь", змешчаныя на старонках "ЛіМа".

Такім чынам цікавых новых кніжак быццам не багата, хаця ў рукапісах, магчыма, ёсць і вельмі прыстойныя. У перыёдыцы зацікавіла "Прага" У. Някляева. Тут яшчэ і патэлефанавала "прасунутая" журналістка і вельмі хваліла. Аповесць прачытаў. Магчыма яна занадта "вытарквэецца над вадой" — можна было б частку і "ўтапіць" і яна б больш выйграла (але гэта мая суб'ектыўная думка).

2. а) Выпадкова пачуў інтэрв'ю Светы Алексіевіч па радыё "Ватыкан". Прачытаў

фрагменты з яе "рамана галасоў", і зноў аддаў даніну энергіі і духоўнай моцы пісьменніцы, якая так бяспрашна зазірнула ў бездань.

б) Прачытаў "Элементарныя часцінкі" Мішэля Уэльбека. Жорстка пра Захад, Еўропу: німфаманія, вырадженне, блізкасць краху. Вартая рэч і бескампрамісна.

в) Прачытаў тое-сёе з сучасных "прасунутых": М. Кундэру "Бессмяротнасць", Х. Муракамі "Паляванне на авечак", Д. Фаўлза "Калекцыянер", М. Павіча "Пейзаж, намалёваны гарбатай". З гэтага шэрагу хіба што Харукі Муракамі на вышыні. Павіча не дачытаў — шматслоўе, вычварнасць. Не той пасля сваёй "Жарта" і Кундэра. Д. Фаўлз асобнымі рысамі нечакана напамніў адпраўны трамплін — "Кроткую" Дастаеўскага — лепшую, як лічыцца, навелу ўсіх часоў і народаў.

3. Пісьменнікі ў сваёй большасці сэнсітывы. І будучыня, якую яны прадчуваюць, не дае падставаў для аптымізму.

4. Назаву. Але з "сучасных" многія ўжо, на жаль, адышлі. Дый рад "любімых", мяркую, можа быць большым за дзесятку. Тым не менш прэзікі:

— Альбер Камю, Уладзімір Караткевіч, Кнут Гамсун, Дж. Т. ді Лампедуза, Карлас Кастанеда, Скот Фітцджэральд, Уільям Фолкнер, Кэндзабуро Оэ, Мішэль Уэльбек, Святлана Алексіевіч.

Данута БІЧЭЛЬ:

1. Алесь Чобат "Зямля св. Лукі", Сакрат Яновіч "Z KSILGI Podlasia" (абедзве ў Польшчы), Адам Глобус пра бацьку Вячаслава Адамчыка ў "Польмі", а пра маці ў "Нашай Ніве".

2. Прачытала Янку Купалу, акадэмічнае выданне, а што адкрыла, аб тым напісала ў часопісе. "Наша вера" № 3 за 2002 г. Коротка: Купала яшчэ ў будучыні.

3. Разбурэнне стэрэатыпаў, прафесійнасць, глыбіня. Глобус уразіў

шчырай любоўю да бацькоў, жаданнем пабудоваць свой род у кантэксце нацыянальнай культуры, свой радавод (але я не люблю гэтага слова).

Астатнія кнігі я чытала на польскай мове. І перыёдыку. Звязаную з каталіцтвам.

4. Чэслаў Мілаш, Томаш Агатоўскі, Алесь Чобат, Анжэліна Дабравольская, Віслава Шымборска, Оля Хвашчынская, Алёша Бель, Інга Вінярская, Ала Клемянок, Людміла Кебіч — гэта паэты.

Святлана ЯВАР:

1. "Пахаджане" В. Быкава, "Верш на свабоду", часопіс "Дзяслоў", перыядычна (не рэгулярна) праглядала практычна ўсе часопісы, якія выходзяць на беларускай мове: "Польмія", "Маладосць", "Крыніцы", "Роднае слова", "Пралеска", "Беларускі гістарычны часопіс", "Спадчына", "ARCHE" і інш. Пастаянна чытаю газеты "Звязда", "Літаратура і мастацтва", "Наша слова", час ад часу — штотыднёвік "Наша Ніва". Трэба меней чытаць, болей рабіць! Адным словам, дзейнічаць.

2. Штодня нанач чытаю "Біблію" ў перакладзе В. Сёмухі. Пара сказаў — і на сэрцы лягчай. Яшчэ перачытаю фальклорны зборнік "Замовы" (укладальнік Г. Барташэвіч) і знаходжу ў ім шмат сапраўдных паэзіяў. Праглядала зборнік вершаў Я. Купалы, укладзены В. Рагойшам, і "Казкі жыцця" Я. Коласа (старое выданне, 1960 г.). Наогул цікаўлюся прытчавымі формамі,

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ:

1. Кніжак траплялася не так шмат, ды нават з таго новага, што з'явілася на паліцах кнігарань, чытаць хочацца, на жаль ці на шчасце, не ўсё. Некаторыя зборнікі пагартаеш-пагартаеш і пакладзеш на месца. І нават не таму, што дорага каштуюць, хоць і з гэтым, вядома, лічыцца даводзіцца. Проста бачыш: "не мой аўтар". Дык вось з тых кніжак, якія прачытаў — "Удог" Франца Сіўко, "Гадара" Ірыны Жарнасек, "Любіць ноч — права пацукі" Юрыя Станкевіча, роман-дакумент Алеся Пашкевіча "Пляц волі"...

3. Перыёдыкі запамніліся "Ненапісаная аповесць" І. Пташнікава, апавяданні Леаніда Мараківа, Івана Шамякіна, Андрэя Федарэнка, Барыса Пятровіча, мініяцюры Янкі Брыля, вершы Леаніда Дранько-Майсюка, Васіля Зуенка, Алеся Каско, Таісы Бондар, Віктара Шніпа, Волгі Куртаніч...

2. Прачытава мала. Больш вершы. М. Стральцова, В. Мандэльштама, А. Таркоўскага. З прозы — Я. Брыля, П. Зюскінда ў перакладзе В. Сёмухі, з задавальненнем

афарызмамі. Каротка, дакладна — і на ўсе выпадкі жыцця.

3. Найбольш уразілі "Запіскі рэдактара" Б. Сачанкі, апублікаваныя ў "Крыніцы". Можна, гэта і няціпла (я ж іх рыхтавала да друку). Але тое, што засталася "за кадрам", г. зн. не ўвайшло ў канчатковы тэкст, наогул мяне перарабіла на новага чалавека. Якога? "Барыса ў маладосці".

4. Любімыя мною сучасныя беларускія пісьменнікі: Б. Пятровіч, Л. Галубовіч, А. Глобус, Г. Далідовіч, Л. Рублеўская, А. Казлоў, А. Мальдзіс. У прозе мне падабаецца ўсё "з вывертамі".

Беларускія сучасныя паэты, да творчасці якіх я люблю звяртацца: Р. Барадулін, Р. Баравікова, Л. Дранько-Майсюк, М. Мятліцкі, В. Шніп, А. Пісьмянкоў, В. Аксак, С. Шах, С. Адамовіч, А. Бадак і інш. Люблю паэтаў-песеннікаў.

прачытаў Аляксея Талстога. Шмат прачытаў Я. Купалу і Я. Коласа. Новае адкрываецца кожны раз. Асабліва ў вершах. Кожны раз Арсеній Таркоўскі, да прыкладу, для мяне ўсё глыбей і глыбей.

3. Уразілі артыкулы І. Шаўляковай, яе кніга "Сентыментальнае паляванне" — глыбінёй пранікнення ў сутнасць, нестандартнасцю мыслення, незаангажаванасцю. Безумоўна — Янка Брыль — тонкасцю, мудрасцю. І Іван Пятровіч Шамякін сваімі "Начнымі ўспамінамі" — шчырай споведдзю і адкрытасцю, гумарам. Як заўсёды, "на ўзроўні" былі А. Федарэнка, У. Някляев і пазмай "Паланэз", Я. Сіпакоў...

4. Гледзячы каго лічыць сучаснымі. Для мяне сучасныя і М. Танк, і М. Стральцоў, і А. Сербантовіч, і У. Караткевіч. А з цяпер жывучых — Васіль Быкаў, Янка Брыль, Іван Пташнікаў, Алесь Жук, Андрэй Федарэнка, Сяргей Рублеўскі, Юры Станкевіч, Ірына Жарнасек... Безумоўна, пералік не поўны. А сярод паэтаў — Раіса Баравікова, Алесь Разанаў, Рыгор Барадулін, Янка Сіпакоў, Іван Пісьмянкоў, Леанід Дрань-

3. Што найбольш уразіла з прачытанага?

4. Назавіце свой суб'ектыўны рад любімых вамі сучасных пісьменнікаў (да 10 чал.), паэтаў (да 10 чал.), крытыкаў (да 5 чал.).

5. Над чым працуеце сёння, які маеце літаратурны і жыццёвы клопат, і дзе што сваё мяркуеце надрукаваць у бліжэйшы час?

Чакаем допісаў і загадзя вам дзякуем за актыўны ўдзел у сучасным літаратурным жыцці.

Паэты:

— Эзра Паунд, Алесь Разанаў.

Крытыкі:

— Галіна Тычка, Ірына Шаўлякова, Ганна Кісліцына, Юля Сальнікава.

5. Як чалавек прымхлівы, я не маю звычкі паведамляць, над чым і як працую, чытаць фрагменты будучага твора сябрам і г.д. Дый сітуацыя зараз такая, што пісаць робіцца сабе даражэй. Таму разумею Леаніда Галубовіча, які аб'явіў пра свой "паэтычны фініш". За сваю аповесць "Ліст у галактыку "Млечны шлях" над якой я працаваў тры цяжкіх зімовых месяцы, я атрымаў чатыры асобнікі часопіса.

А працаваць і далей, маючы даход у 7\$ штотымсячна (за догляд за інвалідам) цяжка і фізічна, і маральна. Цікавая ў псіхалагічным сэнсе дэталі: выплываюць большасцю галасоў ад СБП на Дзяржпрэмію за кнігу прозы "Любіць ноч — права пацукі", толькі адзін я не знайшоў сваё прозвішча ў спісах прайшоўшых падкамітэт. Вядома, не на якую ўзнагароду я не разлічваў нават на поўадсотка. Але 40 сяброў падкамітэта (іх імёны трымаюцца чамусьці ў сакрэце) на чале з І. Навуменкам, маглі б хоць даручыць якой-небудзь дзяўчыне-сакратарцы патлумачыць мне, чаму я знік са спісаў намінантаў? Магчыма гадоў праз дваццаць пяць, калі "на сцэну" прыйдзе новае пакаленне, да літаратуры адносіны таксама зменіцца. Але, што будзе ў нашым краі праз чвэрць стагоддзя — пра гэта можна толькі гадаць.

Празікі:

Янка Брыль — прачытала яго "Птушкі і гнёзды" і адкрыла ў ім нанова дакладнасць слова, чысціню і глыбіню, умненне ствараць настрой праз слова. Ён іх ставіць, як цвікамі забівае, — кожнае тое, якое трэба.

Уладзімір Паўлючук, Анджэй Піскачуб, Сакрат Яновіч, Алесь Чобат, Таіса Супрановіч, Іван Сяргейчык, Кастусь Тарасаў (найвялікшая любоў!), Ірына Жарнасек, Крыстына Лялько.

Крытыкаў не ведаю, адны філолагі, літаратуразнаўцы — то ж публіцысты, не крытыкі.

5. Пакуль не скажу.

Мае ўлюбёныя крытыкі: А. Васілевіч, У. Гніпалёдаў, С. Андраюк, У. Конан, А. Марціновіч. Імпануюць крытыкі-добразчытліўцы.

5. Цяпер працую над кніжкай прозы, даследую мову твораў М. Сяднёва, і мой галоўны клопат — каб мяне не "з'елі" зладзеі і пасрэднасці ад літаратуры. Дзе што сваё мяркую надрукаваць у бліжэйшы час — гэта "ваенная тайна". Пасля пісьменніцкага з'езду наогул адчуваю сябе сараканожкай, якой адламалі палову лапак, ды яшчэ і рагочуць: "Яна не дапаўзе!" А мо — дапаўзу як-небудзь? Я ж трывушчая...

Дарэчы, у гэтым годзе я чамусьці захапілася футболам і "хварэла", між іншым, за каманду Паўднёвай Карэі (хоцьце дазанацца чаму — глядзіце той нумар "Крыніцы", дзе напісана пра А. Глобуса). Карыстаючыся нагодай, звяртаюся да ўсіх літаратараў — старых і маладых: не прапускайце галы ў свае вароты! І яшчэ — болей бы нам усім дабрыві, чалавечнасці, культуры!

ко-Майсюк, Віктар Гардзеі, Уладзімір Марук, Уладзімір Някляев, Віктар Шніп...

Сярод крытыкаў — Леанід Галубовіч (папемны, нетрадыцыйны), Ала Сямёнава, Ірына Шаўлякова, Пятро Васючэнка, Алесь Марціновіч — нястомны летапісец літаратурнага працэсу.

5. Працую над кнігай прозы. Туды павінны ўвайсці навелы з цыкла "Шляхі і вяртанні", лірычныя апавяданні, эсэ з цыкла "Лісты з восні". Паралельна складаецца кніга вершаў (даўно задуманая) — "Голас і рэха". Дарэчы, вокладку для яе зрабіў мастак Сяргей Цімохаў яшчэ пяць гадоў таму, калі мы разам жылі ў Полацку. Для выдавецтва "Мастацкая літаратура" ўкладваю кнігу з твораў літаратараў, звязаных лёсам з маім родным Полацкам. Яна павінна адкрыць новую серыю "Беларусь літаратурная".

Клопат — пра ўласныя праграмы "Брама" і "Без бар'ераў" на нацыянальным радыё, дзе цяпер працую, пра іншыя літаратурныя праекты, якія там курырую.

З бліжэйшых публікацый — падборка апавяданняў у часопісе "Польмія". Хачу прапанаваць да канца года чытачам "ЛіМа" падборку новых вершаў.

Былі б здароўе і натхненне!

«БЫЛОЕ ЗАСТАЕЦА Ў СЭРЦЫ»

Спаўняецца 95 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка Рамана Сабаленкі. Нарадзіўся Раман Карпавіч на Гомельшчыне, у цяперашнім — чарнобыльскім — Брагінскім раёне. У Гомелі ж скончыў педагагічны тэхнікум, а пасля — інстытут. Працаваў журналістам. А з 1957-га, амаль дзесяць гадоў запар, — увесь “адліжны” савецкі час з гакам — быў нашым бліжнім калегам — намеснікам галоўнага рэдактара штотыднёвіка “ЛіМ”.

У 1928 годзе займеў блізкае знаёмства са зным беларускім пірыкам Паўлюком Трусам і ці не пад яго уплывам пачаў практыкавацца ў вершах. Аказалася, што былі ў яго і паэтычныя здольнасці. Нават выдаў два зборнікі вершаў.

Тройчы — у 1933, 1937 і 1942 гадах — арыштоўваўся (апошні раз быў нават прыгавораны судом да 10 гадоў пазбаўлення волі), аднак, тройчы (!) справы закрывалі і адмянялі прысуды з-за адсутнасці складу злачынства...

Усявышняя літасць (“Бог тройцу любіць”)...

Пасля такіх варунаў — з варанка ў варанок — як кажуць “праздныя” інтэлектуалы, “хоч не хоч, а прозы насядзіш”... Напісаў шмат, на жаль, цяпер ужо прызабытых, празаічных кніжак, найбольш важкая з якіх — аўтабіяграфічная трылогія “Іду ў жыццё” (аповесці “Юнацтва ў дарозе”, “Выпрабаванне сталасці” і “Былое застаецца ў сэрцы”), а найбольш помная і лёгкая — аповесць “Лора”...

Харошы, кажуць, чалавек быў і літаратар... Будзем помніць. У тым ліку і вось гэтыя яго радкі:

Я ж і ластаўкі не спароў,
Вераб’я не пазбавіў прытулку,
А калі грукатаў
над ваколіцай гром,
Я для іх расчыняў свой дом
і даваў ратунку.

Гэта добра дзяліцца сваім жыллом,
Хоць часцінку цяпла свайго даць другім.

Закружы ж, голуб мой, над дваром
На крыллях тугіх.
Забуркуй і ўзбудзі буркаваннем
Не мяне аднаго...
Можна, я і не ўстану,
Натаміўшыся ў працы за дзень,
Дык узбудзіш маіх дзяцей...

ЛеГал

ПРА СЛОЊІМШЧЫНУ

У Слонімскай друкарні асобнай кнігай выйшлі з друку матэрыялы рэгіянальнай гісторыка-краязнаўчай канферэнцыі, прысвечанай 750-годдзю горада Слоніма і 70-годдзю заснавання Слонімскага раённага краязнаўчага музея імя Язэпа Стэбруўскага пад загалоўкам “Слонімсчына вачыма навукоўцаў і краязнаўцаў”.

Тыраж кнігі даволі вялікі — 6 тысяч паасобнікаў. Найбольш увагі заслугоўваюць матэрыялы, звязаныя з даследаваннямі каменнага і бронзавага вяку ў ваколіцах маёнтка Антонова былога Слонімскага павета, пра горадзішча Збочна, пра каменны век на Шчары (4—3 тысячагоддзі да нашай эры), пра пахавальныя помнікі пруса-яцвяжскага насельніцтва на Слонімсчыне.

Гісторыкі Святлана Куль-Сяльверстава, Вячаслаў Швед, Аляксандр Талерчык выступаюць у кнізе з артыкуламі, дзе яны даследуюць жыццё і дзейнасць Міхала Клеафаса Агінскага, сістэму навучальных устаноў на Слонімсчыне ў канцы 18 — пачатку 19 стагоддзяў, Слонімі павету паўстанні 1863 года, а таксама вёску Парэчка ў актах Слонімскага земскага суда 1556—1571 гадоў.

У кнізе навукоўцы і краязнаўцы распавядаюць пра каталіцкія манаскія ордэны на Слонімсчыне, як ішло фарміраванне парафіяльнай сеткі “Слонімскага дэкадэнства” ў 17—20 стагоддзях, пра жыццё і дзейнасць ксяндза Я. Дашкевіча-Гарбацкага ў горадзе Слоніме і іншыя.

Тыя, хто цікавіцца гісторыяй слонімскай медыцыны, з захапленнем прачытаюць матэрыялы пра гісторыю аховы здароўя Слонімскага павета ў 20—30-х гадах мінулага стагоддзя, пра дактароў-слонімцаў, якія прымалі ўдзел у паўстанні 1863 года, пра знакамітых вучоных-медыкаў Андрэя Пракапчука і Арсена Марцінчыка.

Шмат артыкулаў, змешчаных у кнізе, прысвечаны Слонімсчыне перыяду Вялікай Айчыннай вайны і ваенна-гістарычным помнікам. Раённаму краязнаўчаму музею прысвяціла свой артыкул яе дырэктар Ірына Шпаркова, а пра народны музей імя Аляксандра Жукоўскага СШ № 4 расказвае дырэктар гэтага музея Ірына Сяргейчык.

Не пакінулі навукоўцы і краязнаўцы пазнаўчай увагай такія асобы са Слонімсчыны, як паэт Валянцін Таўлай, мастак Фларыян Пякарскі, перакладчык Уладзімір Сакалоўскі і многія іншыя.

Сяргей ЧЫГРЫН

Таіса Мельчанка нарадзілася 15.10.47 г. на Гомельшчыне. Скончыла Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны (1970 г.). Настаўнічала ў СШ № 9 і № 53 г. Гомеля. Пасля ўступлення ў Саюз пісьменнікаў РБ у 1991 г. займаецца толькі творчай працай.

Аўтар паэтычных кніг: “Вясковая песня” (1984 г.), “Бацькоўскі дом” (1989 г.), “Званок у верасень” (1992 г.), “Каласы болю” (1994 г.), “Добры знак” (1997 г.), “Бярэста памяці” (1998 г.), “Пуціна годнасці” (2000 г.), кніга перакладаў з сусветнай літаратуры (1998 г.), “Сарцавіна роду” (2002 г.).

Т. Мельчанка — лаўрэат расійскай літаратурнай прэміі Баяна, літаратурных абласных прэміяў Гомельшчыны А. Грачанікава і І. Мележа. Член таварыства БМ.

Віншуючы Таісу Васільеўну з днём нараджэння, жадаем ёй і надалей творчага неспакою, здароўя і поспехаў на ніве беларусчыны.

Таіса МЕЛЬЧАНКА

СЭРЦА БЕЛАРУСІ

Дзе б ні была, прыцягвала магнітам
У родны кут да сціпных тых людзей,

Дзе шчодрасць не прасейваюць праз сіта,
Сваіх здаля пазнаюць па хадзе.

Тут вераць сэрцам у дабро, як Бога,
Бо ведаюць усё пра ўсіх даўно.
Здаецца лёгкай цяжкая дарога,
Калі вяртае ў роднае сяло.

Нязменна стрэне дуб наш прыдарожжы,
Дзе з продкамі зрасліся карані.
І сапраўды мне ў вёсцы родзіч —
Па шчырасці сваёй і дабрыві.

Дзе я ні буду, ды сюды вярнуся,
Яшчэ не раз сцяжына прывядзе.
Тут чую пульс сапраўднай Беларусі,
Якая век свайго не падвядзе.

НЕДАПЕТАЯ ПЕСНЯ

О, як даўно няма маёй матулі!
Састарылася ў скуру і вярба.
Вунь горбне сіратліва, як бабуля,
Каля пустога роднага жылта.

Таму, відаць, у сэрцы сум крапіўны.
Жыгуча паліць памяць і сляза.
Двор без цябе — чужы і нелюдзімы.
Нат я сама, як дзікая лаза.

Ды хата аб былым напамінае.
Здаецца, чую голас малады:

Павел САКОВІЧ

ТРЫПЦІХ ПРЫСВЯЧЭННЯЎ

ПАДЗЕННЕ... У ЗОРНУЮ ВЫШЫНЮ

Янку Купалу

Нашто ён паехаў у тую Маскву:
Мо праўды высокай шукаў там
Купала?
Кружыла ўжо бездань яму галаву
І смерць па слядах неадрыўна
ступала.

Ён допытаў звездаў нямала тады,
Адно ў “варанку” па начах
не вазілі,
Затое пасля — ах, якія хады! —
Замест “варанка” лекавік
падарылі.

Улада нібы адкупнога дала

“О, донька, ты зусім ужо не тая —
Цябе змянілі цяжкія гады.

Прашу цябе, не замыкайся ў горы!
Твой боль і там, і там мяне пячэ.
Давай разважым, ціха паговорым,
Паглядзіла пшчотна па шчацэ.

Здалося: абудзілася і хата ж
У атачэнні весняга садка.
Рванулася і я струной напятай.
Чаму ж мяне сустрэла немата?

Ды верую, матуля ж уваскрэсне,
Каб зноўку разгнаць маю журбу.
Клапоціцца, каб дапісала песню
Пра хату, пра крыніцу, пра вярбу.

ГАЛІНКА БЕЛАРУСІ

Тужлівай нотай сэрца раняць густ —
Чужына не аблашчыць іх крыло.
К азёрнай прыкіпелі Беларусі,
Што іх праводзіць выйшла за сяло.

Махае ўслед ім хустачкаю белай,
Бы колісь мне, як вылятала ў свет.
Мая душа да шчыму забалела,
Хоць шмат прайшло і зім ужо, і лет.

Засцэле сцежку да свайго парога
Лістом асеннім думка спаквала.
Там душамі бліжэй усе да Бога,
Гаючасцю валодае зямля.

Таму, магчыма, так сюды я рвуся
З апёкамі душы праз ліставей.
Зямля дзядоў, ты — голька Беларусі,
Крыніца абнаўлення і надзей.

О, не тужыце развіталына, густ!
Яшчэ пакліча гэты край не раз.
Вам, як і мне, не жыць без Беларусі.
І ёй таксама аніяк без нас.

НАЙСВЯЦЕЙШАЯ ПЕСНЯ

Запалю лампадку — абразок сагрэе,
Бо ж у Маці Божай слёзы на вачах.
Мо, і ў нашых душах раптам
прасвятлее,
Дзе агенчык веры ўспыхнуў і ачах.

Мо, ажывяць вусны, як малітву, песню,
Што гамонкай роднай перапоўніць нас.
І тады матулі голас уваскрэсне,
Як святло, прабецца праз сцяну абраз.

Найсвятцейшая песня тлее ж у зямліцы,
З тымі, хто пайшоў з ёй сам

І шчодро “Ляўкамі” яшчэ надзяліла.
Рука не ўзнялася. Забіць не змагла,
Ды толькі мацней, як удаў,
абшчапіла.

Ад гэтых абдымкаў аж сэрца баліць.
Ніхто ад іх, мабыць, ужо не ўратае.
Душа ж не скарылася —
нема крычыць.

Адна Беларусь яе родная чуче.

Аслабіла ўлада абдымкі на міг,
Падвёўшы Купалу да самага краю...
Ніхто не пачуў той паэтавы ўскрыс,
Ды рэха яго аж дасюль не змаўкае.

Засведчыў маўкліва гатэльны пралёт:
Насуперак волі вярхоў
цёмрашальскіх
Было не падзенне — імклівы палёт
Да зор, што як іскры ад вогнішч
купальскіх.

на эшафот.
Прасвятая Дзева, дай жа ёй прабіцца
З-пад зямлі, як колісь — праз калючы дрот.

То труна сатлела, а яна — жывая,
Песня бессмяротна, як душа

святых.
І са мной начама сумна размаўляе,
Чую гэтак блізка зноў яе ж уздых.

Слухайце, няверцы, пахавалі рана!
Хоць аўчаркі грызлі, ды

застаўся дух.
Заспяваю зараз, потым на Івана,
Пабуджу, хто сёння да яе аглух.

Можна, як лампадка, песня іх сагрэе,
І душа па нашым раптам забаліць.
Вобраз Божай Маці радасна

святлее,
Бо жывая памяць перад ёй стаіць.

ПЛАЧ КРЫЎДЫ

На вакзале плакала кабата —
Пад маёй рукою дрыжанне плеч.
— Высяленне — горш сканання свету.
Горш за смерць або атрутны смерч.

Год мінуў. Не вытрымала сэрца —
Радаўніца звала да сяла.
Ля магіл хацела адагрэцца.
Не пусцілі, бы там не жыла.

За калючым дротам спачываюць
Бацька, маці, малады сыноч.
Не пусцілі, а яны ж чакаюць,
Каб сыпнула слёз на бугарок.

Не пусцілі, нібы я — прыблуда.
Ці то нас пакінуў ужо Бог?
Рвецца сэрца... Век я не забуду
Да магілак сцежку. Свой парог”.

“Мёртвыя таксама небяспечны”. —
Апраўдальна кінуў вартавы.
Зноў дрыжаць, дрыжаць жанчыны плечы.

Плач, як паніхіда па жывых.
“Хочуць, каб і памяць засталася
Там, за дротам, каб не варушыць.
На чужыне я не прыжылася,
Мо таму душа сюды бяжыць”.

Безгалоса плача ўжо кабата.
Токам боль праходзіць праз мяне.
Чую, падыходзяць з інша свету,
Каб суцешыць, родныя яе.

СОН ЛЮБОВІ

О мама, ты ўвайшла ў мой сон тры-
вожны —
Мой боль дастаў цябе і з-пад зямлі.
Я адчуваю цёплы дотык кожны
Тваёй пшчотна-мяккай далані.

Сціхаю ад знаёмых біятокаў,
Што ў маё сэрца беглі напраткі.
І лётаць зноў хацелася высока,
Спяваю чуліва, родная, як ты.

Мне гоіў раны твой пагляд прамен-
ны,
Таму святлей і пацямнейшы мой.
З душы, што прад тваёю на кален-
нях,
Выцягвала ты стрэмкі да адной.

Табе яна змагла паспавядацца.
Крыжоваю дарогай пойдзе зноў.
Не ўмее за чужой спіной хавацца.

ПАЭТ ЧЫТАЕ СВАЕ ВЕРШЫ

Алесею Пісьмянкову

Яму падуладны і ямб, і харэй,
А голас на плошчу, на волю імкнецца.
Ды вы не зважайце, што горла дзярэ —
Пачуйце, як сэрца паэтава бецца.

Ад прагі і шчасця любіць і тварыць
На сцэне, здаецца, якраз разарвецца,
Ажно мікрафон захлынуўся —
фаніць...
І вась ва ўнісон бецца тысяча сэрцаў!

Як быццам ударылі храмы ў званы,
Якія то радасць, то сум навяваюць...
А там, на радзіме, салойкі з вясны
На вершы Алесевы песні складаюць.

ГІМН ГОРАДУ НА ДНЯПРЫ

На слаўным шляху, што “з варагаў
у грэкі”
Дзе моц пачынае Дняпро набіраць,
Мой горад з’явіўся і Воршай навекі

Бог беражэ, як і твая любоў.

Упарта прадзіраецца праз церні,
Праз павуціну злосці і хлусні.
О мамачка, мне цяжка сёння вельмі,
Але не здраджу гэтай вась зямлі.

Мо буду сёння зноў трывожна спаці,
І Беларусь наведзеца ў сны.
Бо ты пайшла. Цябе няма ўжо, маці!
Па цёплай жа сумую далані.

НАДЗЕЙНЫ ВУЛЕЙ

Надзейным быў бацькоўскай хаты
вудей,

Бо ў ім матуля — рупная пчала.
О, як жа позна гэта мы адчулі:
Хоць ёсць хаціна, родных там няма.

Пакоі апусцелі, нібы соты.
Маўчаннем палляць да гарачыні.
Да кропелькі ваш выліт мёд пшчоты.
Вярніся, мама, мой нектар збяры.

Ляжыцца вам там лёгенька ў гаёчку,
І ні па чым душа ўжо не баліць.
Свайго ўзялі адзінага сыночка.
Казалі людзі: "Жыць бы мог, ды жыць..."

У кожная свая, відаць, планіда,
Што прадказала, не прадухіліць.
Але ў душы галосіць яшчэ крыўда,
І рана незагойная баліць.

Гады мае ўжо павярнулі ў восень,
Але па вас не высушу слязу.
Стары наш сад усё ішчэ пладаносіць.
І вам я заўтра яблык прынясу.

Гудзе, як вулей, і мая хаціна.
Ужо і я нямала пражыла.
Плыве вунь памяць светлай
аблачынай,
Дзе мама зноў шчыруе, як пчала.

БЕЛАЕ ДЗІВА

Пустэльнія ў вёсцы, як пасля аблавы.
Гудзяць былнёнгам дзікія двары.
Як бела дзіва, дзед сядзіць на лаве.
Бы ў не было чарнобыльскай пары.

— Які з мяне, скажы, перасяленец?
Ужо на хвойнік я гляджу даўно.
Старыя косці зона не праменіць, —
Гаворыць дзед. — Памерла вась сяло.

Да жорсткага ўжо раўнадушны
фону,
Ды ў Гейгера лічылніка няма.
Жытлу ён верны. Родзічам да скону,
Якіх па свеце скруха размяла.

— Вось бачыш: яшчэ грэюся
на сонцы,
Хоць і казалі: "У ім — жывая
смерць!
— Журуся, як жа там
аднавяскоўцы?
І іх душа па мне будзе балець.

Дзіця тут я не ад радывацыі —
Размова між дварамі не цячэ.
Вунь дзяцел штось выстуквае
па рацыі —
Стараецца, каб мне было лягчэй.

Сігналіць, мо, што вернуцца
вяскоўцы.
Даўно пара... Зусім я занямог.
Знасіліся жыцця майго красёнцы.
Дагледзяць, мо. Сялібы ж іх збярог.

Яго сам Гасподзь падказаў так
назваць.

Грымелі навокал крываваы бітвы,
Ды вораг не здолеў скарыць жыхароў.
Іх зброй былі востры меч і малітва,
Любоў да зямлі сваіх продкаў, бацькоў.

Ты стаў для Айчыны надзейнай
заставай,
Не здай, адстаяў баявы свой рубжэ.
І сёння у новай, свабоднай дзяржаве
Ты годна працуеш і годна жывеш.

Блакiтным iльном расквiтнелi нябёсы,
Масты над Дняпром, як арэлі, вiсаяць.
Гудкі цягнікоў, нібы хор шматгалосы,
Па ўсіх наваколлях аршанскіх звiняць.

Удзячная памяць твая захавала
iмёны герояў, каб нас акрыляць.
На кручах Дняпра Караткевіч, Купала
На край мой любiмы з надзеяй глядзяць.

Я лёсам агульным з'яднаны з табою,
Такі старажытны і ўсё ж малады.
Цябе замаўляю малiтвай святою:
Расці, прыгажэй і не ведай бяды!

ПРОЗА

СВЯТА ПАЧУЦЦЯЎ

О, чупая, уважлівая мая Урсупа, ужо які раз ты просіш расказаць словамі пра пачуцці, якія абуджае ў душы каханне? І які раз я намагаюся адказаць на тваё такое простае і такое складанае пытанне і разгубленасць агортвае ад немажлівасці выказаць нешта новае, сваё, таму што пачуцці гэтыя добра знаёмыя амаль усімі ў той жа час таямнічыя, таму што для кожнага яны — крыніца прасвятлення, пераўвасаблення, якое мае свой сэнс. Робіцца нясмелым і збытаным, нібыта перад спробай асэнсаваць стыхіі прыроды: агню, вады, неба. Выказаць іх сутнасць амаль немагчыма. Каханне нараджае не толькі ўчынкі, але і словы. Аднак, нават калі ўжывеш усе магчымыя воклічы і ўзнёслыя словы, не пакідае адчування нявыказанасці.

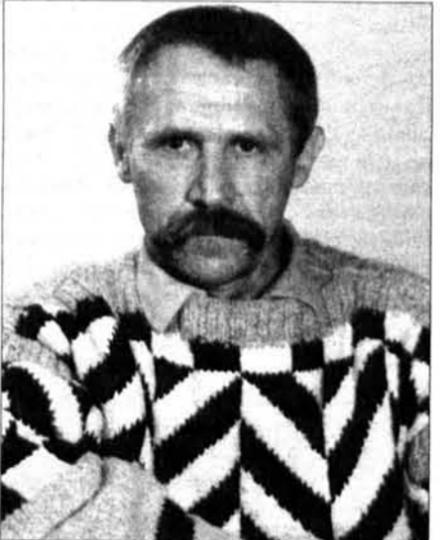
О, любая мая Урсупа, лілея, ландыш, ружа на снезе. Згадваючы пачуцці пражытага ў каханні дня, ахоплваюць душу хваляванне, пшчота і сум па тым, што мінула, што праглынуў час, адзіны і сур'ёзны вораг кахання. Бо ўсё астатняе альбо правільна зразумоўна, альбо даруюць, альбо пакляць лёгка-іранічна. Радасць, азарэнне, пшчота, спакой, упэўненасць,

каб наталіць прагу, народжаную пачуццём. О, мая загадкавая Урсупа, бадай, толькі адзінае слова мацней за слова каханне, і слова гэта — Бог, у якім мы, грэшныя шукаем абарону і надзею на ўратаванне ад нашай часовасці на зямлі. Да болю крыўдна, што і каханне мусіць памерці, і відаць, памірае разам з намі. Найперш чысціня кахання грунтуецца на адказнасці адно за аднога перад Усявышнім. Бог ёсць пачатак, ад якога бярэ выток самае моцнае, самае дзівоснае, самае пшчотнае, самае вечнае слова — каханне. На пытанне, як ставіцца да дрэва, якое першым сцінула лісце, — спачуваць, таму што яно хутка звяла, альбо радавацца, бо яно загадзя падрыхтавалася да зімы — душа, што поўніцца каханнем адказа: у сухмень дрэва трэба паліць, а ў холад — захутаць. Шкадуў усё і ўсіх. Хто не зведаў пачуцця кахання, "аслеплены дробязямі". О, увасабленне маіх патаемных фантазій, гармонія духоўнага і цялеснага! Ведай, ад паўторнай ласкі, мілых сэрцу слоў прызнання — каханне не старэе. О, мая Урсупа, пачуццё кахання — гэта безбароннасць матыля і сіпа льюцы. Каханне адкрывае нам адзінства, веліч і мудрасць прыроды, робіць нас дабрэйшымі і мудрэйшымі, таму што мы пачынаем цаніць кожны пражыты дзень. О, крыніца мая пашанотная, Урсупа. Я пісаў табе гэты

вэндз гавэндзіла з сяброўкай", — няма супакою. Асабліва цяжка гартаць старонкі мінулага жыцця каханай. І наватра-тавальнае: "Усё ў мінулым. Цябе, мілы, у той час і ў тым горадзе не было побач", — не ратуе.

О, мая лёгкааранімая, ласкавая Урсупа! Мне цяжка ўявіць побач з табой чужыя губы, чужыя рукі, чужы погляд. Рэўнасць не точыць сэрца, яна імпульсіўна, рыўкамі адрывае ад яго кавалачкі. Рэўнасць у наш буржуазна-базарны час камп'ютэрнага буму выступае пасрэднакампаміж каханнем і нянавісцю. Таму і распаўсюджана меркаванне, што яна аспяляе і даводзіць да дурноты. Яна не ўмацоўвае каханне, яна павышае градус кахання і часта тэмпература зашкалівае, як пры цяжкай хваробе. О, мая чупая Урсупа! Рэўнасць ідзе ад розуму, а не ад сэрца. Пастаяннае параўнанне з іншымі атупляе. Няўжо нехта лепшы, лепшы, лепшы? Рэўнасць ахалоджвае запал і прыўносіць у пачуцці сканцэнтраванасці аналіз учынкаў. Ад пастаяннага аналізу, здагадак, фантазіі пачуцці касцянеюць у рацыяналізме і абрываецца сладастрасны палёт у вольнай прасторы, як кажуць касманаўты, у невясомасці. О, мая ўраўнаважаная Урсупа! Рэўнасць намагаецца ўвесць час вырваць пачуцці з вольнага лунання і апусціць іх у грубую рэальнасць побытавых адносін, у кола

Георгій МАРЧУК

сям'і, работы, сяброў, якія аўтаматычна робяцца сапернікамі. Я ведаю, ты не любіш гэтае слова — рэўнасць. Але ж, на жаль, ад гэтага яно не знікае. Гэта агонь, ля якога часам саграваюцца пачуцці, але гэты ж агонь можа іх і спапяліць. Рэўнасць не ведае правілаў прыстойнасці, законнаў гонару. Яна прымушае мужчыну патаемна распячываць кожны ліст, адра-саваны каханай, вышчытвае яе, разумеючы, што гэта гідка, зневажальна. Але ж, на жаль, на жаль, на жаль... Некаторым нават падабаецца мучыцца ад рэўнасці. Ім здаецца, што так яны пазбаўляюцца комплексу. Лечаць рэўнасць ласкаю, клопатам, словамі пшчоты, праўдай. І хоць рэўнасць пануе над сілай волі, падпарадкоўвае яе сабе, у праўдзе, даверы, веры, у шчырасці пачуццяў яна растае, як соль у вадзе і губляе сваю агрэсіўнасць. Каханню ўласцівы лёгкасць, гумар, усмешка, гульня, дасціпнасць, жарты, рэўнасць жа заўсёды насцярожаная, засяроджаная, сур'ёзная і фундаментальная. Няма цяжэй ношы для закаханай душы. Як рэўнасць. Але ж без яе знікае нерв кахання і ад гэтай страты пачуцці пераходзяць да аднастайнасці і атупення. О, як цяжка, Урсупа, чалавеку з буйнай фантазіяй, дастатковай для унушэння траціну падзронасці, раўнавацы. Рэўнасць не штурхае да пагібельных учынкаў, да іх штурхае здрада. Хіба яе можна абвінаваціць у саўзеле. Рэўнасць не стварае кахання, не мацуе яго, не цэментуе, яна, о мая капрызная Урсупа, ахоўвае каханне. Яна падобна на звяночак над дзвярыма ў старых аптэках, які рэгулярна нагадвае: "Асцярожна. Побач з вашым пачуццём з'явіўся нехта трэці. Увага!" Не сумуй і не асуджай за хваробу такую — рэўнасць. Не кажы мне пра мінулае. Яго нельга вярнуць, нельга змяніць. Сапраўднае і каштоўнае толькі сёння, мінулае хіба што перасцерагае нас ад памылак. І самае дзіўнае: няма беспадстаўнай рэўнасці на пустым месцы. У яе заўсёды знойдзецца падстава і дай Божа, каб падстава заўжды і ў мужчыны, і ў жанчыны была памылковай. Ты пытаеш, ці асуджаць чалавека раўнівага, караць яго, абвінавацаць у згаізме, абуралца, дакараць? Ні тое, ні другое. Кожнаму чалавеку трэба вавага, спачуванне, разуменне. А раўніваму тым больш. Мудрыя гаварылі: "Пакуль дыхаю — живу". О, мая вяргіня восенская, Урсупа, пакуль раўніваем — мы кахаем. Не ведаю, ці вядзе рэўнасць да ўзлётаў, хутчэй да падзення. Раўнівага не праклінаюць, як і не бласлаўляюць. Ён адначасова і святы, і грэшны.

ДЗВЕ НАВЕЛЫ

сентыментальнасць, натхненне, асалода, суд жыцця. Да чагосьці прыдатны адзіны эпітэт, адно параўнанне. Каханне ж лёгка і свабодна ўбірае ўсе эпітэты і параўнанні свету і космасу. Першае прызначэнне чалавека — кахаць і быць каханым. Часам вымавіш адно трапнае параўнанне, але і тады не пакідае ўпэўненасць, што гэтага недастаткова, замала, каб выказаць усю паўнату пачуццяў. Без кахання няма шчасця. Зварот да стылю візантыйцаў мне дыктую прадмет пісьма, прабач. На жаль, суровы час адвучыў нас звартацца да жанчыны ўзнёсла.

О, мая ганарліва-лагодная як Волга, сціплая як Прыпяць, непрадказальная, як Гарынь Урсупа! Якая ж гэта адмысловая задача — выказаць на паперы песню душы! Пачуццё кахання адкрывае нам вочы на свет фарбаў і гукаў. У шуме дажджу чуоцца твае крокі, у ласкавых промнях сонца адчуваеш цяпло тваіх далоняў, у першых сняжынках на твары — халадок тваіх вуснаў, у лістападзе — пошум тваёй сукенкі, у водары кветкаў — пах тваіх кос. Дапамажы мне, о непараўнальная Урсупа, у гэтым жорсткім свеце кулака, кулі і грошай гутаркай з табой ачысціць душу ад ледзянога згаізму і зайздрасці. Хачу гаварыць з табой пра ўсё. Таму што няма пустога і дробнага. Усё вакол істотна, усё цікава для закаханых душ. Ты ціхі голасам пытаеш: "А якое слова можа быць мацней за слова каханне? Ці ёсць такое слова ў людзей?" Сапраўды, што ж мацней? Бадай, адна смерць. Так, яна, праклятая. Але калі ўдумацца, дык і яна бяспільная. Паміраюць ад суму па каханай, якая рана пайшла, ходзяць на могілкі, плачуць і просяць пахаваць сябе побач. Не знаходжу нічога, што магло б параўнацца з гэтым дзівосным словам. Дыханне? Само жыццё? Але ж жыццё — наступства і вынік кахання. Уразлуцы мы не паміраем, жывём надзеяй на сустрэчу, якая заўсёды будзе новай, як заўсёды здзіўляе сваёй навізнай новы дзень, у якога старыя атрыбуты: сонца, месяц, неба, дрэвы, машыны, людзі... Я губляюся ў здагадак: што напраўду нясе ў сабе такую ж магутную і жыццесцявардкую сілу, як каханне? Паслухай усё: трывога, горыч, смутак, журба, сум, адчай, рэўнасць, замкнёнасць, неабачлівасць, маўклівасць і той жа час захапленне, аптымізм, радасць, прага творчасці, міласэрнасць, усёдараванне, спагада да ўсяго жывога, неабходнасць рабіць дабро, чуласць, духоўнасць — усё гэта народжана каханнем жанчыны і мужчыны. Сапраўды, і ў маланкі, і ў вясёлкі адна маці — навалніца. Каханне нібы першы веснавы лісток, які распускаецца ў свой час, які б перашкоды не былі на яго шляху. Пра няшчасці і нягоды і думаць не хочацца. Новыя сілы маюць дух. Часам дотык да рукі каханай больш красамоўны, чым словы. О, мая добрая Урсупа, папера чырванее ад сорама, чарнілы блякнучы, рука дрыжыць, розум іранізуе над памкненнем сэрца выпісаць неалісальнае. Не, гэта няпраўда, што ў кроплі вады бачаць мора. Каб убачыць адчуць мора, трэба ў яго акунцуцца. Няма сціпных пачуццяў. Каханне — гэта шапелёнае жаданне, вулкан сумненняў, адначасовае цвіценне ўсіх садоў на планеце. Гэта стан душы і цела, калі нават мільёна пацалункаў не хапае,

ліст доўга, вельмі доўга, усё жыццё... сілы мае вычарпаны, але ж я ўсё адно кожны дзень адкрываю новыя і новыя таямніцы заўсёднага краявіду перад маім вакном. Мне багата гадоў, можа сто... але гэта не мае значэння. Нехта абавязкова прыйдзе да мяне, бо святая душа, яна ж жыве ў людзях, яна вечная, як само каханне, што нарадзіла яе. Нехта прыйдзе і я перадам канверт, які пакіну незапечата-ным, і не таму, што не маю сіл, а для та-го, каб і чалавек, які панясе табе ліст, пра-чытаў яго. Каханне сарамлівае, але не да такой ступені, каб яго хаваць. Закаханым шкада нават зорак, бо яны так далёка ад-на ад адной. Як жа не радавацца, не дзя-каваць лёсу за тое, што ён паслаў нам не-ацэнны дар кахаць, і што гэты дар, і толькі ён, ахоўвае нас ад бессэнсоўнасці і гібен-ня на зямлі. О, каханне маё, Урсупа!

РЭЎНАСЦЬ

О, строгая і ўраўнаважаная мая Урсупа! Гэта толькі на першы погляд здаецца, што пісаць пра рэўнасць лягчэй, які распа-вешці пра каханне. І гэта пры тым, што рэўнасць — дачка кахання, але дачка не-паслухмяная, рэзка, шчырая, капрызная, з норавам, наватнебяспечная ў сваёй не-прадказальнасці. Гэта знешнія правы, а сутнасць трэба шукаць у глыбіні сэрца, якое заўсёды ў сумненнях. Раўніны чала-век больш за астатніх ранімы, слабы, па-нуры. Цяжкія думкі аб блізкай страце "неацэннага сябра" не пакідаюць яго ні на імгненне. Думкі гнятуць хворую падазро-насцю душу. Падазронасць гэта ўзнікае выключна ад пачуцця немажлівасці сузіраць, а можа, нават і кантраляваць усю свабоду любімага чалавека. О, мая свабодалюбівая, тэмпераментная Урсупа! Філасофію рэўнасці рэгулярна жывіць глабальнае ўяўленне аб зменлівасці жан-чыны наогул, што расплылося па ўсім няў-стойлівым і маральным плане свеце. Да-памажы мне супакоіць душу, Урсупа, да-памажы! Ты разумееш, што бессэнсоўна кантраляваць трымаць у аброці волю не толькі каханага чалавека, але і чалавека ўвогуле. Наватсвецкія і рэлігійныя законы не могуць з гэтым саўпадаць. Спакусы, спакусы інфіцыруюць слабую прыроду чалавека. Кажуць, калі пасля ложка ка-ханья, цёплых пацалункаў, гарачай страці-жанчына прыхаршваецца, асабліва ста-ранна падмапёўвае кідкай памадай губы, падводзіць тушу вочы, дык робіць гэта яна не для цябе, а для другіх. Каханне ах-вярнае, рэўнасць — ніколі. І гэта непакоіць душу палка закаханага. Здаецца, калі ка-ханне ўсеабдымнае, дык і жанчына мусіць належыць яму ўся, усюды і заўсё-ды. О, як пакутліва разумець, што гэта немажліва. Твой цікаўны позірк, кінуты мімаходзь маладому прыгожаму чужо-му мужчыне ў тралейбусе, метро, тэат-ры, у натоўпе на вуліцы хавае неясную спакусы. Раўнівец не прызнае кагось леп-шым за сябе. Падазронасць, расшыфроў-ка, спроба здагадацца пра патаемныя думкі каханай жанчыны паглынаюць ка-ханне, атручаюць яго і ўжо не каханне, а рэўнасць кіруе ўчынкамі. І калі тэлефон каханай заняты дзесяць-пятнаццаць хвілін, хочацца кінуць трубку і бегчы да яе са-строгім пытаннем: "Хто званіў?" І нават калі з мяккай усмешкай адкажуць: "Га-

«ТРАДЫЦЫЯ» АДЗНАЧЫЛА ЮБІЛЕЙ

Свой юбілей Светлагорская карцінная галерэя "Традыцыя" імя Германа Пранішнікава адзначала 19 верасня — менавіта ў той дзень, калі 10 гадоў таму ўпершыню гасцінна адчыніла дзверы перад наведвальнікамі. Выдатна пастаралася працаўнікі мясцовага домабудуўнічага камбіната, каб паспець не толькі адрамантаваць існуючыя памяшканні, але і ўдвая павялічыць экспазіцыйную плошчу галерэі. Усе чатыры залы на гэты раз былі аддадзены творам, якія знаходзяцца ва ўласным фондзе "Традыцыі". А гэта цяпер (пасля юбілейных падарункаў) 150 карцін розных жанраў выяўленчага мастацтва. Выставу ўпрыгожылі творы народных мастакоў Беларусі Гаўрыіла Вашчанкі, Леаніда Шчамялёва, Васіля Шаранговіча, заслужанага дзеяча мастацтваў, лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі Беларусі Анатоля Бараноўскага, Валерыя Славука, Мікалая Казакевіча, а таксама Уладзіміра Савіча, Нінэль Шчаснай, Мікалая Селешчука, Дзмітрыя Алейніка, Уладзіміра Зінкевіча, Уладзіміра Басалыгі, Віктара Альшэўскага, Уладзіміра Сулкоўскага, акадэміка Расійскай Акадэміі мастацтваў Уладзіміра Ветрагонскага і іншых. Дарэчы, многія з гэтых мастакоў прыехалі ў Светлагорск, каб

асабіста засведчыць удзячнасць і пашану нашай галерэі. Сярод ганаровых гасцей былі заснавальнікі карціннай галерэі старшыня Гомельскага аблвыканкама А. Якабсон, начальнік Галоўнага ўпраўлення Нацбанка РБ па Гомельскай вобласці С. Панкавец. З прывітаннем да прысутных звярнуўся памочнік прэзідэнта З. Ломаць. Загадчык кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва БелАМ, наш зямляк Уладзімір Зінкевіч зачытаў пісьмовае пасланне намесніка міністра культуры В. Гердойца, які, дарэчы, неаднойчы наведваў галерэю.

Шмат узнёслых, прыемных слоў пачулі светлагорцы ад старшыні Беларускага Саюза мастакоў Уладзіміра Басалыгі, Нінэль Шчаснай, Віталія Герасімава, Анатоля Отчыка і іншых. Віталі нас і замежныя госці: кіраўнік выканаўчай улады англійскай акругі Мэндзіп Грэм Джэфс, кіраўнік партнёрскіх сувязяў з Хельмштадта (Германія) Юрген Эгштайн. Ад імя абласнога ўпраўлення культуры да прысутных звярнулася Лілія Буланова.

Прыемным сюрпрызам стаў таксама каляровы буклет з рэпрадукцыямі твораў, што знаходзяцца ў мастацкім фондзе галерэі. Пабачылі ўдзельнікі ўрачыстасці і багата ілюстраваную фотаздымкамі брашуру "Вернасць традыцыям", прымеркаваную да юбілею. Упрыгожыў святы аркестр народных інструментаў "Сувенір".

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ,
дырэктар карціннай галерэі
"Традыцыя" імя Германа
Пранішнікава

НА ЗДЫМКУ: У. ЗІНКЕВІЧ і У. БА-
САЛЫГА перадаюць галерэі падару-
нак ад А. БАРАНОЎСКАГА.

Фота В. СТРЫБУКА

Колішнія вучні, калегі, вядомыя музыканты віншавалі Маргарыту Сяргееўну МІНЯНКОВУ. Выдатны, ужо, можна сказаць, легендарны педагог, глыбокая знаўца і бліскучая выкладчыца сальфеджыю, гармоніі, іншых музычна-тэарэтычных прадметаў, яна адзначала свае 80. На юбілейнай вечарыне ў Рэспубліканскім каледжы пры Беларускай акадэміі музыкі было людна і святочна: кветкі, прамовы, канцэртныя нумары, падрыхтаваныя былымі выхаванцамі М. Мінянковай...

Выступалі кампазітары І. Лучанок, В. Шляяноў, музыказнаўцы Р. Аладава, Н. Сцяпанская, Т. Шчарбакова, царкоўны хор пад кіраўніцтвам І. Дзянісавай, Камерны аркестр каледжа з мастра У. Пэрліным, інструментальны дуэт Я. Асновіча ды Б. Спектара, іншыя ўдзельнікі ўрачыстасці.

У прафесійным асяроддзі добра ведаюць М. Мінянку як спецыяліста, Настаўніка, Асобу. Але мала хто чуў яе ўспаміны пра тыя далёкія гады, калі пачынала яна свой шлях у музыку...

ПРАЗ ЛЮБОЎ ДА МУЗЫКІ...

— Маргарыта Сяргееўна, у тыя далёкія гады вы жылі ў мястэчку Парычы, што на Магілёўшчыне. Бацька ваш быў галоўным ветэрынарным урачом раёна, маці — настаўніцай, выкладала рускую мову, літаратуру, нямецкую мову. Вы, я ведаю, вучыліся ў беларускай школе...

—...І калі я была ў 4-м класе, мама сказала: "Будзеш вучыцца музыцы: да нас прыязджае піяніст". На той час ніякай музычнай інфармацыі не было, апроч спеваў у школе, — нават радыё. І вось з'явіўся старэнькі дзядзечка, маці мяне яму прадставіла, і пачаліся мае заняткі на фартэпіяна.

Прыходзіла я дадому зарумзаная, маці трывожылася: "Можна, ён цябе біў?" "Не, мамачка, гэта я праз любоў да музыкі", — казала. Урок музыкі доўжыўся 2 гадзіны. Адну гадзіну займала маё навучанне. Другую — настаўнік іграў для мяне Моцарта, бо разумеў, што мне патрэбна музычная інфармацыя — я ж была, як белы аркуш паперы. Я слухала з асалодай, потым ішла, расчуленая, і плакала ад захаплення.

Поспехі рабіла вялікія, ды практыкавацца дома не было на чым. Таму ўрок быў яшчэ і практыкаваннем. Аднак праз тры месяцы Уладзімір Аляксандравіч Бельдзюкевіч — так зваўся настаўнік — паехаў да сваёй дачкі ў Бабруйск. Для мяне гэта было першае гора.

Бацька, як таго вымагала праца, раз'язджаў па раёне і аднойчы ўбачыў у калгаснай стайні... раяль. Праўда, гэта была проста каробка, без ножак, з садранымі клавішамі, без струн, без малаточкаў і дэмпфераў. Бацька папрасіў "раяль" прадаць, і калгаснікі рагаталі: "Нашто доктару гэты яшчык?"

Так у нас з'явіўся раяль. Вялізны, канцэртны, карычневага колеру. Калі яго прывезлі і адкрылі вечка, дык убачылі надпіс вялікімі залатымі літарамі: "Пушчын". Мама здзівілася: маўляў, прычым тут Пушчын? Калі б так называлася фірма, дык я пазначылі б спераду, а тут — знутры на вачку. Толькі пасля вайны нехта Мігай са Светлагорска даслаў нам ліст, дзе паведаміў пра вынік сваіх краязнаўчых пошукаў.

Аказваецца, у Парычах быў маёнтак Пушчыных. Іх было два браты-дзекабрысты. Старэйшага саслалі ў Сібір, малодшага, сарваўшы пагоны, адправілі на Каўказ, на вайну. Пасля смерці цара абодвух рэабілітавалі. Старэйшы стаў у Бабруйску камендантам крэпасці, малодшы атабарыўся ў маёнтак у Парычах. Жонка яго нібыта звярнулася да Цютчава ды Бацюшкава з просьбай падтрымаць яе намаганні, дадаўшы сродкаў на будаўніцтва школы. З'явіліся ў Парычах вялізныя

школа, сад, царква. Гэту школу заканчвала і я. На той час палова яе была беларуская, палова — яўрэйская. А раяль, на якім іграла жонка Пушчына ды іх знатныя госці, апынуўся ў нас, даў мне пуцёўку ў музычнае жыццё. Пушчынскі раяль, можна сказаць, і ваяваў: на ім я грала для партызанаў, пад яго гукі, пад пахавальны марш Шапэна, мы развіталіся з памерлым байцом...

— Аднак пушчынскі раяль трапіў да вас у непрыдатным стане...

— Бацькі выпісалі з Глуска нейкага майстра. Тры месяцы ён жыў у нас і давёў інструмент ла ладу. Упершыню сеўшы за свой раяль, я пачала адным пальцам найграваць вядомую мяшчанскую песеньку "Ах, ты, маленькая Нэлі!" — і зведала такое ўзрушэнне! Затым узяла гукі соль, сі, рэ, фа — і гэта быў цуд, шчасце: я "пабудавала" вядомы музыкантам дамінантсептакорд! Неўзабаве падбірала ўжо ды грала дзвюма рукамі ўсе песні ды танцы, якія былі на слыху.

Урэшце мама павезла мяне ў Мінск — праверыць музычныя дадзеныя. На вуліцы Кірава месціліся музычны тэхнікум і кансерваторыя. Зайшлі ў нейкі будынак, убачылі маладога чалавека, якому маці патлумачыла мэту нашага візіту. Ён прывёў нас у пакой з інструментам, папрасіў што-небудзь сыграць. Я сыграла паланез Агінскага. І пачула прысуд: "Устань! Які дурань параіў табе вучыцца, у цябе няправільная пастаноўка рук! І калі так будзеш іграць, табе кісці трэба адсекчы. Навошта табе музыка, паступай на курсы рахункаводаў, будзеш працаваць у калгасе або акушэркай у бальніцы..." Мама толькі і сказала: "Дзякуй". Вярнуліся да знаёмых, у якіх спыніліся. Са мной здарылася істэрыка, я плакала і хацела выкінуцца з балкона на трэцім паверсе. Маці мяне адлупцавала ручніком, угаварыла: "Будзеш ты ў мяне настаўніцай хіміі". І — паехалі дадому.

У школе я выдатніца была, а тут замаркоцілася, перастала вучыцца. Зімой здарылася непрыемнасць з нагой — запаленне каленнай чашачкі, дактары былі ўстрыможаныя, давалася тры месяцы прасядзець дома. Сумавала, прасілася да раяля. Мяне пераносілі, і ўладкаваўшы хворую нагу на зэдліку, я іграла. Песні, танцы. Пачала складаць і сваю музыку: "Шум мора" (якога ніколі не бачыла), "Дзіцячыя гады", раманс "Вязень", шмат чаго іншага.

Калі мы з татам прыехалі ў Бабруйск на рэнтген і пераканаліся, што нага мая ўжо ў парадку, ён прапанаваў зайсці ў музычную школу, бо не даваў веры: няўжо няздра можа быць гэтак апантаная музыкай? Дырэктар школы, сабраўшы некалькі педагогаў, папрасіў мяне

пайграць тое, што прыдумваю сама. Каля гадзіны слухалі мае п'есы, потым папрасілі паклікаць тату, перамовіліся з ім. Тата выйшаў акрылены, расчулены: "Дачушка, дачушка, зараз жа едзем у Мінск". Але на гэта не аказалася грошай, вярнуліся дадому.

Неўзабаве ў Парычы наведваўся Яфім Шыфрын, які быў родам адсюль. Ён музыказнаўца, выкладаў у Мінску, скончыўшы Маскоўскую кансерваторыю, гісторыка-тэарэтычны факультэт. Сястра Шыфрына вучылася ў Парычах у яўрэйскай школе, а мая мама займалася з ёй рускай мовай. Па яе просьбе ён правёў іспыт: іграць не прасіў, мяне паставіў у кут, сам сеў за раяль і больш за гадзіну "ганяў", правяраючы музычныя здольнасці... І паехалі мы ў Мінск.

Дырэктар спецыяльнай музычнай школы пры кансерваторыі, Герман, памеркаваўшы над сітуацыяй, параіў мне скончыць у Парычах сёмы клас і паступаць у Мінскі музычны тэхнікум на інструктарскае аддзяленне, куды прымалі без падрыхтоўкі. Так і адбылося.

Паступіўшы ў тэхнікум, я вырашыла затрымацца ў Мінску на некалькі дзён. Але ўначы ўбачыла сон: бацькава пахаванне. Прачнулася ў слязах, пачувала сябе гэтак блага, што неадкладна паехала дадому. На дарозе сустрэла маму — бледную, знясіленую. Паведаміла ёй пра сваё паступленне, унегла ў кватэру, а там — як падчас рамонту. Аказалася, тату арыштавалі як ворага народа. Быў 1937-мы год... З кватэры нас выкінулі як сям'ю ворага, маці выгналі з працы; даць развод тату яна адмовілася, хаця ёй казалі гэта зрабіць. Мы нанялі кут пад жытло, а восенню я з'ехала ў Мінск.

Пры канцы года з падрыхтоўчага мяне перавялі на 2-гі курс, а пасля зімовай сесіі — на падрыхтоўчае аддзяленне кансерваторыі. Дагэтуль захавалася заліковая кніжка, дзе напісана, што пераведзена ў кансерваторыю з 2-га курса тэхнікума. Сальфеджыю і тэорыяй музыкі я займалася ў класе Шыфрына, а ў Аладава — па кампазіцыі.

Памятаю канцэрт нашага кампазітарскага аддзялення: Алоўнікаў, Абеліевіч заканчвалі кансерваторыю, я была на першым курсе. Поспех акрыліў, да таго ж, мне далі сталінскую стыпендыю... А неўзабаве пачалася вайна.

Я пайшла ў вёску да маці. Там галадалі. Працы — ніякай, ніякіх сродкаў на жыццё. Ад заходняй мяжы ішлі тысячы змардаваных байцоў, босых, згаладалых. Маці раздавала ім у куляках цукар, крупы, соль, лячыла хворых і параненых. Я была сувязной партызанскага атрада імя Суворова. Хадзіла ў

Мар'іну Горку, збірала звесткі, зда- бывала медыкаменты... Летам 42-га прыбыла група з мэтай аб'яднання ў брыгаду. Нарату камандзіры правялі ў нашым доме і пасля папрасілі мяне паграць. Трэба было бачыць, як простыя песні — народныя, масавыя — краналі душы байцоў. Барадатыя і безбародыя, абвешаныя гранатамі, зброяй, адны плакалі, другія ўсміхаліся, успаміналі. А потым у нашым доме быў шпіталь, і раяль таксама не маўчаў...

Давялося пасля аднаго з баёў перажыць 10 дзён блакады, і калі мы вярнуліся ў вёску, дык патрапілі на папялішча. Я ўбачыла, як суседка выцягвала з гарачага вугалля струны ад майго раяля, каб аплятаць посуд...

— **Як вы вярнуліся да музыкі пасля вайны!**

— Давялося спачатку паляжаць у шпіталі: адняліся ногі. Маці была параненая... У 1946-м я прадоўжыла вучыцца на другім курсе кансерваторыі, але 5 гадоў хадзіла на мыліцах. Далі Сталінскую стыпендыю. У 50-м я скончыла кансерваторыю як тэатрэтык. Займацца кампазіцыяй у мяне не было ніякіх магчымасцяў. Нават свайго жылля не мела... Пасля кансерваторыі працавала на радыё — там быў Музычны радыёклуб школьніка пад кіраўніцтвам Жыновіча. Дырэктар школы пры кансерваторыі, ужо знаёмы Герман, мяне прыняў на працу ў 1947-м годзе, і выкладала я тут да выхаду на пенсію. Працавала таксама ў кансерваторыі на кафедры тэорыі музыкі, вяла гармонію, сольфеджыю.

— **Вучняў было шмат, але многіх, я ведаю, вы памятаеце і дагэтуль.**

— Першы мой вучань, тэатрэтык, — Дзіма Смольскі, цяпер прафесар, знаёмы кампазітар. Мне было цікава з ім займацца, падрыхтавала яго да бліскачага паступлення ў кансерваторыю... Калі мая мама працавала ў сельгастэхнікуме ў Мар'інай Горцы, я кожны тыдзень наведвалася туды, бо мела маленькага сына. Аднойчы там да мяне звярнуўся чалавек з хлопчыкам гадоў дзесяці. Хлопчык граў на цымбалах. Я паслухала, адзначыла, што ён здольны, трэба прывесці да нас у школу. Гэта быў Ігар Лучанок, які таксама ў мяне вучыўся.

— **Сярод вашых выхаванцаў ёсць і такія вядомыя кампазітары, як Сяргей Картэс, Уладзімір Дарохін, Віктар Капыцько, Васіль Кандрасюк. І многія музыказнаўцы. Яны вучыліся ў вас як будучыя калегі. Але ж былі і музыканты іншых спецыяльнасцяў, для якіх тэорыя музыкі, гармонія, сольфеджыю — не асноўная прафесія...**

— Нейкі час у мяне была падрыхтоўчая група вакалістаў. Цікавыя памятаю выпадкі. Ірына Шыкунова, цяпер прафесар, народная артыстка, а тады, можна сказаць, пачатковец, праз месяц заняткаў падыйшла да мяне заклапочаная. Хачу, кажа, пагаварыць з вамі па сакрэце. І пытаецца: "Што мне рабіць? Я гатова вучыць фізіку, хімію, трыганаметрыю, але... Як бы гэта мне ноты не вучыць?" Ёй цяжка давалася навучанне нотнай грамаце. Ірына была адораная ў музычным сэнсе, вельмі эмацыянальная, чулая. І як было далучыць яе да рэальнай музыкі, "праходзячы" толькі тэорыю? Тады кажу: давайце з вамі паглядзім рамана Чайкоўскага "Я лі в поле да не травушка была". Пытаюся: "Вам падабаецца гэты рамана?" Ветліва адказвае: "Так, нішто сабе". Мы разам сыгралі, праспявалі. Я пачала разбіраць падрабязна мелодыю, гармонію, тэмп — усё ў сувязі са зместам. Сама захалілася. Раптам чую плач. Гляджу: "Ірачка, што з вамі?" А яна — ад захалення: "Як жа Чайкоўскі гэтак пранікнуў у вобраз дзяўчыны, адчуў яе перажыванні, як добра ён усё перадаў, зрабіў!" Ніколі не забудуся на гэты выпадкі...

Гутарыў Аляксандр МІЛЬТО

ТЭАТР

КАБ ЗАГУЧАЛА СРЭБНАЯ СТРУНА

— Калі параўнаць два перыяды вашай творчасці — пачатковы і сталы, то што змянілася, маю на ўвазе ў і вашых калегак-акцёраў, і рэжысура, і глядача? Калі лягчы, цікавей працавала?

— За 30 гадоў працы тут сапраўды вельмі многае змянілася. Перамены адбыліся і са мной, я маю на ўвазе свой светапогляд, адчуванне тэатра, публікі. Многія кажуць, што мяне ніхто асабліва не вучыў, але ў 19 год я прыйшла ў тэатр даволі падрыхтаванай. Перад тым займаўся ў аматарскіх калектывах у Полацку і Наваполацку. (Не хачу казаць — у самадзейных, не люблю гэтага слова — імі кіравалі сапраўдныя прафесіяналы: Мікалай Манохін (у яго зараз свой тэатр у Мінску) і Барыс Лівін.) Двойчы паступала ў маскоўскія тэатральныя ВНУ. На другі раз трапіла ў ГПІС, але там здарылася такая непрыемая гісторыя. Мяне прынялі, я ўжо была залічана, трэба было толькі дамоўці накіонт інтэрната. І раптам мне вяртаюць дакументы. Я сама, не па чутках, бачыла, як замест мяне ўзялі іншага чалавека. Для мяне гэта было вялікай драмай. А ў 1972 годзе я прыйшла са сваім "маскоўскім" рэпертуарам паступаць сюды, у дапаможны актёрскі склад. Праглядала нас вялікая камісія, узялі толькі мяне адну, нават Дудараву адмовілі, параілі вучыцца.

— **Вы самі вырашылі паступаць у Беларускае тэатральна-мастацкі інстытут ці вас хтосьці падштурхнуў да гэтага?**

— Я хацела ізноў ехаць у Маскву, але Казіміроўскі, які на той час быў нашым галоўным рэжысёрам, адгаварыў. Маўляў, у Мінску набірае курс добры педагог — Аляксандр Бутакоў. А тут, у тэатры, якраз працавала цэлая плеяда яго выпускнікоў: і Куляшоў, і Бальчэўская, і Лабанок, і Дзягілева, і Левашова. Разам з Дударавым я паступіла на курс да Бутакова. Зноў вярнуўшыся ў тэатр, я заспела яго ўжо іншым.

— **Крытыка той перыяд асабліва 80-я гады, ацэньвае як крызісны ў творчым жыцці тэатра. Вы згодні з гэтым!**

— Пачынала ў тэатры, які лічыўся бытавым. Прышоў Валерый Мазыньскі і хацеў яго прыўзняць над побытам, зрабіць больш паэтычным. Нарадзіліся "Званы Віцебска", "Сымон-музыка". Увогуле я адношуся да той катэгорыі актёраў, якія раней называліся сінтэтычнымі, гэта значыць, здольнымі працаваць у розных стылях, напрамках. Ад аднастайнасці я сталяюся. Дык вось, Мазыньскі спрабаваў шукаць сябе ў розных напрамках: пачынаў з паэтычнага тэатра, потым ізноў вярнуўся да традыцыйнага, псіхалагічна-побытавага. Спрабаваў браць п'есы і маладыя драматургаў. Якраз тады толькі пачынаў раскручвацца Дударав. У нас ішлі яго п'есы "Парог", "Радавія", "І быў дзень...", "Вежа". Штосьці атрымлівалася, штосьці не, але мы працавалі з задавальненнем.

Калі на чале тэатра стаяў Казіміроўскі, зала была поўная. З прыходам Мазыньскага пачало штосьці мяняцца. Спачатку глядач таксама актыўна ішоў у тэатр, а потым у зале сядзела 30 чалавек, аднойчы — 14, так што прыйшлося адмяняць спектакль. У тэатр перасталі хадзіць. Магчыма, людзей пачалі клапаціць іншыя праблемы. Асабіста я не магу растлумачыць пустую залу толькі нецiкавымі п'есамі. Штосьці парушылася ў навакольным жыцці. А на сцэну, падчас спектакляў,

Актрыса Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Якуба Коласа, заслужаная артыстка Беларусі Таццяна ЛІХАЧОВА добра вядомая беларускай публіцы. Вядучая актрыса трупы творчых працягваю не ведала, яе здольнасць яскрава ўвасобіць моцны жаночы характар была запатрабавана самымі рознымі рэжысёрамі.

Эйке ў "Сваім востраве" Р. Каўгвера, Ганна ў "Сымоне-музыку" Коласа, Валянціна з "Летась ў Чулімску" А. Вампілава, Джульета з "Рамэа і Джульеты" Шэкспіра, Аня з "Вішнёвага саду" і Соня з "Дзядзькі Вані" Чэхава, Юлька з "Адпачынку пасля ранення" В. Кандрацьева, Марыя з "Непараўмення" А. Камю, Маша з "...Таму што люблю..." А. Паповай, Франя з "Пакахай мяне, салдацік" В. Быкава... Усе гэтыя вобразы многае аб'ядноўвала: максімалізм, немагчымасць займець хаўрус з уласным сумленнем, здольнасць узяцца над неспрыяльнасцю жыццёвых абставін і стаць, так бы мовіць, уладаркай свайго лёсу.

Зусім нядаўна Таццяна Уладзіміраўна адзначыла адразу два юбілей — жыццёвы і творчы. Сваімі ўспамінамі, думкамі аб тэатры актрыса дзельца з тэатральным крытыкам і журналістам Юрасём ІВАНОЎСКИМ.

сталі ляцець медзьякі. Пайшла ломка і грамадскага жыцця, і свядомасці людзей.

— **А можа, усё ж і тая адзіная эстэтыка, якой стаў прытрымлівацца Мазыньскі, таксама сталася прычынай заняпаду?**

— Ён хацеў збудаваць свой тэатр, у адпаведнасці са сваім творчым мысленнем, светаадчуваннем, са сваімі актёрамі. Мазыньскі выцягваў, што яму бліжэй: мару аб паэтычнай Беларусі, духоўна акрыленых беларусах. Адсюль і "Сымон-музыка", і "Званы"... Напэўна, у яго не атрымалася. Па розных прычынах. У той жа час з'явіўся Валерый Маслюк. Ён браў пераважна бытавыя п'есы, але ў іх гучала срэбная струна, і глядачы іх успрымалі на "ах"!

Цікава працавалі з Генадзем Мушпертам: распуцінская ю з "Такога дзіўнага каханя" — адна з самых любімых маіх роляў. Я была не згодна з рэжысёрам, часта спрачалася, а ў выніку рабіла тое, што ён хацеў убачыць. Кожны з тых рэжысёраў быў надзвычай цікавай асобай. Я іх разумела. Потым шмат актёраў пайшло з жыцця, адбыліся змены — перабудовы. А ў мяне пачалі ўзнікаць пытанні: куды і навошта? І тут да нас зноў вярнуўся Маслюк, зусім іншы, ужо ў якасці галоўнага. Ён таксама хацеў збудаваць свой тэатр і таксама ў яго не атрымалася.

— **Гэта быў крызіс!**

— Так. Ён вельмі шмат перажываў. Думай пра чалавека, краіну, зямлю і тэатр, што выклікала ў ім вялікі боль. Час загнаў Маслюка ў кут. Так бывае. Апошні яго спектакль па ўласнай п'есе, у якім я іграла, — "Пад сонцам". Магчыма, там і праўдзівая адлюстравана жыццё вёскі, паказана, як яна співаецца, але... Там ужо быў не боль, а хваравітасць нейкага. На апошняй рэпетыцыі мне стала блага. Не ад таго, што я такая ўражлівая. Спектакль выйшаў, я нават двойчы ў ім сыграла. І раптам адчула, што пачынаю захворваць. Давялося адмовіцца ад ролі, бо ўсё маё нутро было супраць.

— **А ў яго няздзейсненай п'естыцы "Хоба" вы бралі ўдзел!**

— Казалі, што ён хацеў мне даць ролю Жонкі. Але я на той час знаходзілася ў моцным унутраным канфікце з ім. Я не была згодна з тым, што ён здаецца ў гэтым жыцці, не спрабуе трывацца, хоць у яго было дзеля чаго жыць.

Спачатку я разумела яго з аднаго слова, а потым перастала. Усім была бачна ягоная разгубленасць, стомленасць, ён не ведаў, куды і навошта ісці. Ад гэтага стаў пісаць вершы. А потым прыйшоў Баркоўскі...

— **І першы ж яго спектакль "...Таму што люблю..." на п'есе А. Паповай "Дзень карабля" якраз і быў пра тых людзей, што зламаліся. Парадокс. Ці не так!**

— У гэтым спектаклі — мае жыццё: у 60-я гады я вучылася ў школе, 70-я — інстытут, 90-я — гэта сённяшні дзень. Яна мне зразумелая, мая геранія.

Зараз многа такіх людзей, што запознена разумюць свае памылкі. Яны былі таленавітыя, здольныя, а жыццё, у якім трэба прабівацца, змагацца, іх зламала. А калі ты не здольны ісці ў нагу з часам, значыць, жыццё цябе затопча. Віталь Баркоўскі мне вельмі дапамог у рабоце над ролюю. Я належаў да тых актёраў, якія слухаюць і паступова пранікаюць у вобраз, схопліваюць тое, што ім патрэбна. Гэта не значыць, што ва ўсім спектаклях такое параўменне бывае. Тады так атрымалася.

— **А можа, для тэатра і карысныя гэтыя рознастайлівыя, эстэтычныя пошукі!**

— За апошнія 10 год у нас назіраліся розныя хістанні то ў адзін, то ў другі бок. Для пачаткоўцаў, можа, і цікавыя такія перакіды. Калі ж у цябе немалы досвед, гэта раздражняе. Губляеш нешта істотнае і не разумееш, што адбываецца, да чаго вядуць. На маю думку, у спектаклях цяперашняга дня пераважае ілюстратыўнасць, знешняя вонкавая форма, за якой нічога няма. Увогуле, я люблю ісці ў нагу са сваім часам. Яго ж не выбіраюць, добры ён ці дрэнны, таму мяне заўсёды не пакідае жаданне схпіць тое лепшае, што ёсць у ім. Адсюль і мая любоў да моладзі, ад якой ідзе сіпканне новымі ідэямі. Разам з тым, мне шкада, што той, ранейшы тэатр, не ўзновіў. Я яго пахавала (і ў прамым сэнсе таксама: большасць з тых актёраў ужо ляжаць на могілках, яны засталіся ў ХХ стагоддзі, у другім жыцці — з іншымі адносінамі да тэатра, творчасці, адно да аднаго). Тое засталася ў гісторыі, памяці, а гэтае — зусім іншае, быццам бы я наноў нарадзілася.

— **Вы заўважылі, што падчас гутаркі мы ўвесь час збіваемся на праблемы рэжысуры! Вам не здаецца, што сёння ў тэатр ходзяць ужо не на актёра глядзець, як у былыя часы, а на пастаноўчыя навацыі!**

— Мы многае губляем у тым, чым займаемся. Я разумею, што ёсць авангардны тэатр. Але сказаць, што яго прымаю, не магу. Гэта не мае. Напэўна, мне бліжэй псіхалагічны, паэтычны тэатр. Зараз наш галоўны рэжысёр ставіць адразу чатыры спектаклі. Думаю: а як жа ён засяроджваецца? Тэатр — гэта ж жывы арганізм. Ставіць адначасова чатыры спектаклі — гэта тое ж самае, што хакаць адразу чатырох жанчын. Ты кожную прылашчыш і ніводнай не аддасі сябе. Хочацца паверыць, зразумець — і не разумееш. "Прыгожа..." Ніхто не заклікае вярнуцца да старой школы, і ўсё ж... Штосьці знойдзена ў аднаго актёра, штосьці ў другога, і ўсё не звязана. У гэтым напісана адно, на сцэне я бачу зусім іншае. "Як жа гэта будзе звязана?" — пытаюся. "А не ведаю, там будзе відаць". Гэта значыць, не будзеца вобраз. За каго зачэпіцца? За якога Станіслаўскага, Чэхава? Мы ўсё ж знаходзімся ў Нацыянальным акадэмічным тэатры, які мусіць мець свой накірунак, сваё аблічча. У ім могуць ісці розныя спектаклі, але адзіная лінія павінна быць. Навошта ж з яго рабіць маладзёжны тэатр?.. Так атрымалася, што з нашага пакалення ў нас засталіся адзіны і вельмі шмат моладзі. Нам прывіталі сцэнічную культуру ў інстытуце (і проста культуру, каму яе не хапала). А яны займаюцца ў акадэміі завочна (хоць я і не разумею, як можна вучыцца актёрскаму майстэрству завочна). Абарвалася пераемнасць, сувязь пакаленняў. Іх ніхто па-сапраўднаму не вучыць, і таму моладзь можа папросту на сцэне рагатаць. А тое, што яны перашкаджаюць іншым актёрам, у якіх ідзе выпяванне вобраза, яны не разумеюць. Бо з імі самімі нічога падобнага не адбываецца. Мне нядаўна Эрын сказаў: "Няма тэатра". Я запярэчыла: "Чаму ж няма? Ён ёсць, але такі, які ёсць на сённяшні дзень". Хочаш — прымай, не хочаш — не прымай...

НА ЗДЫМКУ: заслужаная артыстка Беларусі Таццяна ЛІХАЧОВА.

Так сказаў мне спадар Юры Смірноў пра сваю жонку Ірэну Каляду-Смірнову. Але спачатку трохі гісторыі...

Пра амерыканку беларускага паходжання Ірэну Каляду "ЛіМ" ужо пісаў і чытачы добра ведаюць пра яе добрачынны фонд "Этнічныя галасы Амерыкі", дзякуючы якому аздаравілася ў лепшых еўрапейскіх краінах каля 7 тысяч беларускіх дзяцей, якія называюць яе "мама", пішуць ёй лісты, прысылаюць малючкі і клічуць да сябе ў госці.

Гэта дзякуючы ёй свет пабачыла выданне Дастаеўскага ў перакладзе на беларускую мову. Гэта дзякуючы ёй на Беларусь прыйшло для маладзёжнага пакалення сем'яў, дамоў сірот і патрабуючых дапамогі вясковых дзяцей каля 30 тон адзення!..

Але ж спачатку ўсё па парадку. У ЗША, недалёка ад Кліўленда, што ў штаце Агайо, пасля другой сусветнай вайны пабудавалі беларусы царкву ў імя

*Там каля млына
Цвіла каліна
Дзе ж тая дзяўчына,
Што мяне любіла?
Не так любіла
Як шанавала
Купіла коніка
І падаравала...*

Каля сцэны сабраўся натоўп. Маладзёў пляскала ў далоні, выказваючы сваё захапленне. А амерыканцы, якія не ведалі беларускай мовы, таксама падлілі ўсеагульнаму захапленню залы і ва ўсю моц падпівалі па-свойму.

Усім было весела і радасна на душы. Беларускі дух апанаваў амерыканскае паветра.

А Ірэнка спявала:

*Узыйдзі, узыйдзі, ясны месяцч
Найбольшае кола...
Ой, выйдзі, выйдзі, дзяўчынанька
Пагаворым слова...*

і атрымаў пасаду святара ў Санкт-Пецярбургу, што ў штаце Фларыда ў царкве святога Андрэя Страцілата. А праз два гады пераехалі ў Кліўленд. Матушка Вольга таксама працавала, бо сям'я ўжо мела трое дзяцей: сястрычка нарадзілася ў Германіі, а брацік — у ЗША. Жылі даволі бедна і Юрка, скончыўшы сярэдняю школу, мусіў цяжка працаваць, каб зарабіць грошы на каледж. Паступіў у Дзяржаўны Універсітэт штата Агайо. Спачатку вучаў геалогію, а потым зацікавіўся і замежнымі мовамі: расейскай і нямецкай, і, такім чынам, Юрка цяпер валодае 5-цю мовамі!!!

...Вось так і плыло жыццё перад вачыма Юры Смірнова, нека адным дотыкам, нібы на адным подыху, пакуль гучаў голас прыгажуні Ірэні. Юрка то ўспамінаў матчыну калыханку:

*Ішоў бай па сцяне
У чырвоным каптане,*

ўдзяляць тым бездапаможным і падчас нават безнадзейна хворым. Ну, вось, напрыклад: сёння яна паслала грошы на лячэнне ў Амерыцы Аляксандры Гушчы, дзяўчыні, якая была апалена ў дзяцінстве і ўжо трэці раз прыязджае ў Амерыку. Яна адправіла 6 тысяч дзяржаў у Беларусь 30 тон адзення для маладзёжнага пакалення сем'яў, дзяцей сірот, у дзіцячы дом у Кобрыне. І для тых, каму патрэбна вялікая падтрымка.

А калі б яна была опернай спявачкай, то... спектаклі, канцэрты, гастролі, рэпетыцыі... дзе ўзяць час?.. Хаця... з яе характарам... Яна б знайшла нейкіх бяздомных, альбо хворых катой ці сабак, адным словам, яе душа ляцела б туды, дзе нехта плача...

Пытаюся ў спадарыні Ірэны:

— Вы вельмі занятая асоба, але ці знаходзіце крыху часу і для асабістага жыцця?

Я ТОЛЬКІ ЯЁ ПАПЛЕЧНІК

Маці Божае Жыровіцкае. Там яны маліліся Богу, там рыхтавалі пачастункі на святы: на вяселлі, хрэсьбіны, нацыянальныя беларускія даты, там сумавалі на пахаванні сваіх сяброў. Збіраліся даволі часта.

І вось на адной з такіх вечарын з'явілася прыгажуня Ірэна Каляда спявала для сваіх суродзічаў беларускія песні.

Апранутая ў беларускі нацыянальны касцюм, які сама вышывала па малюнках бабулі Вольгі і пад маміным кіраўніцтвам, Ірэнка выглядала як тоненькая беларуская бярозка, прыцягвала ўвагу ўсіх прысутных.

Голас яе гучаў прыгожа, чыста. Мелодыя лілася проста з дзявочага сэрца:

*Ды ўжо позненька,
Ужо не раненька
Сонца на заходзе.
Маладая Ганначка*

Ды ўжо на выходзе...

Старэйшыя ўспамінаюць сцішыўшыся маладосць, а маладыя дзяўчкі з-пад ілба пераглядаюцца з маладымі хлопцамі... іншым разам чырванюць...

А спадарыня Ірэнка працягвае спяваць...

*Я ўзяла мяднічку,
Ды ў святлічку...
Беленька ўмылася
Сваёй матачы
Сваёй родненкай
Нізка пакланілася...*

Усе разам паглядзелі на спадарыню Клаўдзію, маму Ірэны, якая так шмат рабіла, каб утрымаць беларускасць як у сям'і, так і сярод грамады. Сёння яна задаволена, плён яе намаганняў ператварыўся ў моцны вихор апладысмантаў для Ірэні. Побач пляскае ў далоні бабуля спявачкі — Вольга, якая ўпарта вучыла яе беларускай мове.

А Ірэна працягвала спяваць і нервова круціла галавой, бо не было таго, каго яна так чакала і для каго хацела спяваць. У голасе адчуўся жаль, вочкі зрабіліся сумнымі, але, узяўшы сябе ў рукі, яна працягвала чароўную беларускую песню:

*Дзякуй, мамачка,
Дзякуй, родная.
Ды за выхаванейка,
Дзякуй, мамачка,
Дзякуй родная,
Ды за даваданейка...*

А пакуль уся зала глядзела на матулю Ірэні, другая матуля, Вольга, ціха звярталася да свайго сына Юркі: "Вось бы нам такую нявестку. І працавітая, і прыгожая, а спявае — аж ў душы трымціць". Юрка ціха пасміхнуўся, крыху засаромеўся і — раптам! вочы іх сустрэліся — Ірэні і Юркі! Ірэнка ўспыхнула, як ружа і ўзрадавалася: "Ён, каго яна так чакала, прыйшоў! Ён у залі!" Яе сэрца калацілася ў такт апладысмантаў і забыўшыся пра ўсё, яна паслала сваіму школьнаму сябру Юрку Смірнову, маленькі знак увагі, махнуўшы сціснутым кулачком у ягоны бок. Так яна рабіла заўсёды пачынаючы з першага знаёмства ў сярэдняй школе.

Маці Юркі заўважыла гэта і ціха прамовіла "Дзякуй Богу" і аб нечым пачала шаптацца са сваім мужам айцом Міхаілам, настаяцелем царквы Сяргея Раданежскага...

А Ірэнка, павесялеўшы, ужо спявала новую песню. Твар яе гарэў, вочы блішчалі, і голас гучаў упэўнена і чыста:

Сціхла зала. І кожны слухач успамінаў свае далёкія гады на роднай зямлі.

Вось і зараз успаміны ўзялі Юркіну душу і ён успомніў свой родны Кобрын, дзе нарадзіўся, дзе быў бацькоўскі дом, які пабудоваў ягоны бацька святар айцец Міхаіл...

Утульны, цёплы, светлы дом... Вось яноная маці матушка Вольга гатуе вячэру... Пахне свежай бульбай, падсмажаным сапам, агуркамі... Уся сям'я вячэрае... Ціхае вялікае сонца праз бярозавыя галіны пасылае ветлівыя праменні... Ніхто ніколі не думаў, што такое звычайнае жыццё хутка абарвецца...

Толькі пазней Юрка зразумее, што найвялікшае шчасце ў жыцці гэта — жыць на сваёй Радзіме, у сваёй хаце, са сваёй сям'ёю. Вячэраць разам. Малаціца Богу разам. Смяцца разам.

Ніхто не мог нават уявіць, што хутка прыйдуць бальшавікі і парушаць усё: скончыцца штодзённы супакой і пачнуцца блуканні па пакутах...

У бацькоўскую хату прыйдзе жыць сям'я нквдзістаў і забярэ тры вялікія пакоі, а ім пакінуць маленькі пакойчык, дзе гаспадар сваёй хаты будзе баяцца кожны дзень быць арыштаваным. Бо ён "поп", ягоны бацька "поп", ягоная жонка "папова дачка", ды яшчэ, барані Бог, граматыя — скончыла Пінскую гімназію, а ейны брат таксама "поп"... А што горш усяго, бацька меў тытул Магістра Багаслоўя, бо скончыў Варшаўскі ўніверсітэт. Нквдзісты агітавалі супраць Бога, але бацька трымаўся мужна. Памятаў словы Хрыста: "Хто ад Мене зрачэцца на зямлі, ад таго Я зракуся на небе..."

І, на шчасце, нквдзісты трапілі больш-менш людскія: на вуліцу не выкінулі, а "цярпелі" "папоўскае гняздо"... А магло быць горш...

— Гэта нас Бог ратуе, — ціха аднойчы сказаў бацька, бласлаўляючы ежу...

Юрка чамусьці ўспомніў нквдзіскага хлопчыка, з якім гуляў у дзіцячыя гульні... І яны не сварыліся, гулялі спакойна, цікава і добра па-сяброўску развіталіся...

...Раптоўна пачалася вайна. Юрка ўспомніў суматоху, якая ўзнікла, калі прыйшлі немцы. У іхнюю хату ізноў прыйшлі жыць чужыя людзі — цяпер ужо немцы. Простыя салдаты паводзілі сябе таксама проста. Бацька часта ездзіў на вёску да прыхаджанцаў на пахаванні і ў кожнай сям'і айцец Міхаіл быў жаданы гасць. Добра адносіны былі ў бацькі і з партызанамі. А калі немцы пачалі адступаць, то бацьку добра людзі папярэдзілі, што яго як "папа" возьмуць у штрафны батальён Чырвонай Арміі. А яшчэ ў вёсцы, непадалёку ад Кобрына забілі святара і таму сям'я Кобрынскага святара, айца Міхаіла мусіла хутка пакінуць родны кут і пачала вандроўку ў незнаёмы свет, хаваючыся ад атэістычных камісараў...

Пасля вайны былі спачатку ў польскім лагеры (бо Кобрын да вайны належаў да Польшчы), а потым пераехалі ў беларускі лагер. І ў гэтым лагеры айцец Міхаіл ізноў стаў святаром. Раптам з ЗША прыйшло пісьмо ад мацінага дзядзі, які прыехаў туды яшчэ да рэвалюцыі. Ён прыслаў запрашэнні і візы...

У Амерыцы Юрка апынуўся 15-гадовым хлопцам... Бацька падаў прашэнне

*Нёс сям'ёра лапцэй
І дзіцёнку па лапцёнку,
І жане, і сабе.*

Бацьці ці не?..

То ўспамінаў, як пасля заканчэння ўніверсітэта, каб дапамагчы нека сям'і і зарабіць больш грошай пайшоў працаваць... інспектарам у сталёўню...

А Ірэнка спявала:

*Не шуміць, не гудзе,
Дробны дожджык ідзе.
А хто ж мяне, маладую,
Ды да дому давядзе?*

Сэрца ў Юркі забілася моцна-моцна: "Не адлушчу! — ціха паабяцаў ён сабе, — Давяду!"

І давеў! Вось ужо амаль сорок гадоў ідуць рука аб руку Юры Міхаілавіч Смірноў і ягоная жонка Ірэна Каляда-Смірнова. Маюць дачушку Наталлю. Сям'я працуе разам у арганізацыі "Этнічныя галасы Амерыкі", і вось ужо сем гадоў беларускія дзеці называюць спадарыню Ірэну сваёй "мамай", пішуць ёй пісьмы, прысылаюць малючкі і фотаздымкі, прысвячаюць вершы.

Я спыталася спадара Смірнова, ці не бярэ яго зайздрасць, што працуюць яны разам, стараюцца разам, а вось пісьмы — дык ягонай жонцы, вершы — ягонай жонкі!

Ён нека сціпла і ласкава пасміхнуўся і адказаў мне:

— Яна ўсё гэта заснавала. Яна гаспадыня. Кіраўнічка. А я толькі папчечнік. Фінансіст. Мая работа — гэта хадзіць у банк, браць грошы, адпраўляць грошы, даглядаць за парадкам. Я развязаю ўсякія праблемы і дапамагаю Ірэне. Яна разумніца. Скончыла бізнес-каледж добра ведае, што робіць, моцная фінансістка. Старшыня фонду.

Пытаюся ў спадара Смірнова:

— Калі вы жаніліся, ці ведалі вы пра старажытны амаль тысячагадовы род сваёй будучай жонкі?

— Не. Не ведаў. Тады мы не мелі лучнасці з Беларуссю. Шмат пазней нам прыслалі звесткі пра знакаміты род Каляды, да якога мае гонар належаць і мая жонка...

— А калі яна такая знакамітая ды моцна занятая, дык відаць, абед вам даводзіцца варыць самому? — пытаюся я ў спадара Юры.

— Не-е-е-е, — засмяяўся ён, — Ірэна вельмі добрая гаспадыня, смачна гатуе, добра вядзе хатнюю гаспадарку, ну а прыбіраць хату я часам ёй дапамагаю, бо яна мае шмат працы каля камп'ютэра, вядзе вялікую перапіску і таму я бяру частку хатняй работы і на свае плечы... Я ж вам сказаў — я толькі папчечнік...

— А ці не цікавей было б быць папчечнікам опернай спявачкі? Кажуць Ірэнка брала ўрок музыкі і вакалу ў знакамітых беларускіх кампазітараў Міколы Равенскага і Міколы Куліковіча, новаітальянскага маэстра Франчэска Бантэма, у якога яна таксама вучылася, прапачылі ёй кар'еру опернай спявачкі, — пытаюся я ў Юрыя Смірнова.

Ён жа крыху падумаўшы, адказаў так:

— Ведаеце, Бог выбраў Ірэну для дапамогі тым, хто ў патрэбе. І яна вельмі аддана гэтай працы. А калі б яна была опернай спявачкай, то ёй прыйшлося б шмат часу, і клопату прысвячаць сабе самой, а таму волі-няволяй менш увагі

— А як жа! — бойка адказала гаспадыня. Я вельмі люблю свайго мужа. Я яго выбрала адзін раз і на ўсё жыццё. І не памылілася. І таму я стараюся апрацаваць, гатаваць стравы, выглядаць так, як яму падабаецца. Я гляджу ў ягоныя вочы і бачу адлюстраванне нашага першага спаткання яшчэ... у школе. Ён быў вельмі прыгожым хлопцем. І таму я апрапанася, спявала толькі для яго... Без яго маё жыццё было б не такім шчаслівым. І таму ўсё мы робім разам. Працуем разам. Плануем, кіруем, дапамагам людзям разам. Нам сумна адзін без аднаго, хаця сварымся іншым разам, але хутка мірымся і потым смяемся...

Вось так і жыве ў Амерыцы сям'я Юрыя і Ірэны Смірных.

Працуюць для беларускіх дзяцей, клопацца, каб выдаць больш беларускіх кніжак, а вось зараз будуць спонсарамі дзіцячага хору з Брэста, і... знакамітай міс Свету, вясковай школьніцы з калгаса "Савецкая Беларусь" Сашанькі Шкурдоды, якая прыедзе ў ЗША ў кастрычніку, дзе сустрэцца яе будзе сям'я Ірэны Каляды-Смірновай.

Давайце ўявім сабе, як калісьці спявала беларускія песні ў самым сэрцы Амерыкі Ірэнка Каляда, маленькая Сашанька Шкурдода падхопіць іх і заспявае ў самым сэрцы Каліфорніі, а потым... возьме за рукі сваіх спонсараў і павязе дамоў у самае сэрца Беларусі ў старажытны Кобрын, дзе правёў сваё басаногое дзяцінства маленькі Юрка Смірноў... І пабачыць ён ужо не ў махах, не ў снах школку, дзе вучыўся, гапоўную вуліцу, якую ніколі не забыўся, царкву, дзе маліўся Богу ягоны бацька святар айцец Міхаіл, могілкі, дзе пахаваны ягоны продкі і пакладзе кветкі... Пройдзе па масточку, што ля царквы... Будзе ціха... Узыйдзе зорка Венера. Па-чуецца ціхі-ціхі голас Ірэны:

Зорка Венера ўзышла

над зямлёю...

Ціхія згадкі з сабой прынясла...

І Юрка павернецца да сваёй жонкі, паглядзіць на яе закаханым поглядам, прыцісне да свайго сэрца і будучы яны яшчэ доўга ціха стаяць і слухаць голас зямлі сваіх прашчураў...

А заўтра іх чакае самалёт, які панясе іх у ЗША, іх другую Радзіму, дзе іх сустрэне дачушка Наталля, сябры і папчечнікі, а галоўнае работа на карысць тых, хто чакае дапамогі...

**Вацлава ВЯРБОЎСКАЯ,
карэспандэнт "ЛіМ" у ЗША
Кліўленд, Агайо**

Год таму назад літаратарская грамадскасць развіталася з адным са старэйшых беларускіх пісьменнікаў, Максімам Лужаніным. Яго лёс быў цесна сплечены з лёсам усяе айчыннай літаратуры, зведаў усе яе пакручастыя сцэжкі. Пісьменнік да апошніх дзён працягваў ствараць, нястомна працаваў над словам. У творчай спадчыне Максіма Лужаніна застаўся рукапіс, самім аўтарам названы "Неспарадкаваная хата". Гэтай кнізе яшчэ толькі прадстаіць пабачыць свет, і да таго ж, улічваючы сённяшнюю сітуацыю з выданнем беларускіх кніжак, гэты момант настанае, магчыма, не хутка.

Зацемкі, якія сёння мы друкуем, менавіта з гэтага, апошняга, рукапісу.

З газетай у руках адшукаў "тытана" з радыё:

— Бачыш? А вы мне верш пакалечылі? Дзе радкі пра Эйнштэйна?

— Разумееш, машыністка вінавата. Надрукавала замест "Эйнштэйна" "Эпштэйна". Ну, і падкарацілі. Выбачай, вядома.

Гаварыў і не чырваней.

•
Вось Капыль. Свінарнік бачу,
Чую музыку свінячу,
Тут, мне помніцца, й раней
Добрых шмат было свіней,

•
Можна пахваліць некалі ігра свайго прыгоннага які пан, сказаў: Splendeur! А слоўца і прыстала, стала прозвішчам.

•
Калгасны хлопчык паказвае стрыечнаму браціку, гарадскому госцю, парку галубоў: верфлі — прыгожыя, лётаюць куляючыся. Прыезджаму зайздросна, няма чым пахваліцца самому, і ён важна гаворыць:

— А нашы галубы ў Доме Ураду жывуць.

І не зманіў, і гонар падтрымаў.

•
Працу лёгка занябдаць, і смак да яе губляецца сам сабою, непрыкметна. Гэтымі днямі, мыючы рукі, адчуў: нечага як быццам не хапае. Агледзеў: на другім пальцы левай рукі знік дужаваты такі рубец, і навобмацак адчуваўся і быў добра значон на вока.

Зарабіў той пісар — ой як даўно! — яшчэ студэнтам Белпедтэхнікума быўшы. Падахвоціўся дапамагчы жаць ячмень сястры. Аксана не ўпраўлялася адна, а палоса перастойвала, асыпалася. Па абедзе пачала збірацца на поле, і маці, яшчэ не старая, але зусім нядужая, натупвалася да зморы каля печы і катухоў, а рабіць цяжка ёй было нельга, негля, як гаварылі ў нас.

Студэнціку стала брыдка абібохвацца ў халадку, лепячы няўмелья радкі, узяў серп і пайшоў разам на поле.

Заняў постаць поруч з маці, і раптам — ж-жык — і адхапіў з пальца кавалак скуры, павісла на трэцім фаланзе.

Маці ўздыхнула, расцерла на далоні грудзачку зямлі і прысыпала рану.

— Не трэ было браць цябе. Але нічога, закарэе зараз.

Я ўзяўся за серп, але кроў і не думала спыняцца.

— Ішоў бы, нечага, дамоў, — спыніла маці. — Паглядзі ў сенечках павуцінныя прыкладзі. Або лісток трыпутніку памый. І завяжы, у прыскрынку чыстыя анучкі.

І ўслед дадала:

— Яно ж так: не скрываўішыся жаць не навучыцца.

Дакранулася рукою да пляча: пальцы былі спрэс у знаках ад сярпа. Сапраўды, здабываць навуку жаць нялёгка.

Жаць я так і не навучыўся. Тады ў мяне канчаўся ўсяго шнаснацця.

Але рабіць — рабіў, толькі больш за бацькам. З дзевяці гадоў хадзіў за бараною, у адзінаццаць павеў плуг, а ў тое першае маё студэнцкае лета выкасіў загончык канюшыны і дзень збіваў касою асаку на балоце.

Памятка пра спробу жніва не сціралася больш за пяцьдзесят гадоў. Бела-ружовы пісажок нагадваў і пра поле, і пра сенажаць. Большыя знакі ад вёскі засталіся ў душы навечна. І гэтыя яны гоняцца за стол, нават калі нядужыцца і хочацца палайдачыць каля кнігі або тэлевізара.

Каб як перадаць хоць крыху гэтай звычайкі малодшым, тым, што вучацца, ходзяць па рэдакцыях і канцылярыях, шукаючы лёгкага хлеба.

•
Быў, як выходзіць, такі гетман на Украіне — Паўло Палуботак. Гетмановаў нядоўга (1722—1724), заступіў пасля Івана Мазепы, таго самага Мазепы, вядомага праз няўдалы хаўрус са шведскім каралём Карлам XII у надзеі дамагчыся пэўнай незалежнасці свае краіны. Далей — праслаўлены пазтам палтаўскі бой. Успомніце, як Пушкін маляваў пераможцу ў тым баі, Пятра I ("...вид ужасен, движенья быстры, он прекрасен") і Мазепу з Марыяй.

Мазепаў заступнік Паўло Палуботак і не думаў выракацца незалежніцкіх памкненняў папярэдніка. Імператар Пётр I выклікаў яго ў Пецярбург, адказвай, маўляў. А той зусім не пакаяўся, а выклікаў свае нязгоды і патрабаванні ў палымаянай патрыятычнай прамове. Будучы "Медны коннік" угневаўся і засадзіў гетмана і яго папчэнікаў у Петрапаўлаўку, дзе Палуботак сканаў у 64 гады. І не быў дурань, ведаў, куды ідзе і на што мае спадзявацца. Таму перадаў перахоўваць у Англійскі банк сваю бачулку з золатам. І адпісаў уесь скарб Украіне, абавязкова вольнай і незалежнай.

Да нашых дзён на золата нараслі процанты, цяпер яно каштуе 16 трыльёнаў долараў, гэта значыць на кожную ўкраінскую душу прыпадае прыкладна 300000 долараў!

(Заканчэнне на стр. 14)

Максім ЛУЖАНІН

НЕСПАРАДКАВАНАЯ ХАТА

Ноч.

У дамах насупраць амаль нідзе няма агню. Вось ужо стала цёмна і ў апошнім акне. Але, здалося, агеньчык не пагас, выпырхнуў з дома. І паляцеў некуды ў прастор, можа, на той бок зямлі, каб там уляцець у нейкае акно і загарэцца ў ім.

Гэта — першапачатковае ўражанне, з яго ўзнік верш "Акно". Напісаўся не так, далёка не ўсё перадалося. Шмат разоў перарабляў, і не на лепшае. Відаць, лепей і не напішу.

Не магу злавіць у слова і назіранне з 20-х гадоў, юнацкае. Па мосце на Савецкай ішла насустрач машына — рэдкая птушка тады ў горадзе! — з яркімі агнямі, высвятляючы дзве палосы вуліцы, ад тратуара да тратуара. У шырокія промені фар уляталі, кружыліся, знікалі вялікія, калматыя, адліжныя, перадвеснавыя сняжыны. Патыхала нейкімі чарамі, дзівосамі, звышнатуральным.

Так дасюль гэта ўсё і бачу. Хоць маляваць вучыся.

•
Стары звоніць ва ўпраўленне дамам. У трубы сыты, павольны, здзеклівы голас:

— Запомніце раз і назаўсёды: домаўпраўленне гэтым не займаецца. Запомнілі?

Чалавек на хвіліну някавае і ціха гаворыць:

— Хто такі домаўпраў я запомніў, назаўсёды. Але чаму вы займаецеся дамамі? У дамах жывуць людзі. Дык ці нельга такіх, як вы, трымаць падалей ад іх жылля?

•
Чалавек вярнуўся з далёкіх краёў. Да жонкі, якая са слязамі разлучалася, праз дзень пісала: люблю, чакаю. А як пераступіў парог, сказала:

— Не крыўдуй, нікога ў мяне няма і не было. Але паміж намі адлегласць шырыняю дзесьць год. Усе думкі, пачуцці, настроі — за ёю. А на пісьме — ты блізікі. Калі ад'едзешся куды, буду зноў чакаць, лісты слаць.

Цяжка даць веры такому, але пасля вайны, калі вярнуўся мой знаёмы, жонка так і сказала яму.

Сама пераказвала.

•
Дзве жанчыны з прэтэнзіямі перацвіўшых вярцінь — колер ёсць, а палёсткі падвялі, хоць гэта можна прыкмеціць вельмі зблізка. П'юць ваду з лячэбнай крыніцы, сталі воддаць ад штурханіны, каля сцяны. Гавораць без разліку на чые-небудзь вушы.

— Ведаеце, я расхварэлася зусім...

— І я, — ківае галавою другая.

— Прыехалі новыя, цікавыя мужчыны... А я кашляю. Доктар прапісаў адхарквальнае...

Спатыкнулася, забыла, што яшчэ прапісаў ёй доктар. Не ўспомніла і дадала па-звычайнаму:

— Каб адхарквалася і адпёрдвалася... Чамусьці апошняе слова прагучала як медыцынскі тэрмін.

•
Расул Гамзатаў казаў на з'ездзе: — Рэкі зліваюцца ў акіян, але ў акіяне ракі не пазнаеш, а я не хачу траціць дагестанскую папаху.

А Куляшоў найлепшым чынам пазнаў сваю Бесядзь у Атлантыцы.

•
У Рэнэ Клэра ("Хараство д'ябла") ёсць дыялог паміж Прынцам і Мефістофелем: — Што вам трэба, каб рабіць золата? — Трохі пяску, трохі генія. Дзе знаходзіцца геній, я ведаю, таму мне трэба толькі пяску.

Успомніў гэта, чытаючы швыргучыя павучанні і размашыстыя ацэнкі маладога вершапісца ў рэцэнзіях і артыкулах. Дайце яму пяску, а геній ужо ў яго ў кішэні.

•
Вісіць пустая абалонка, пабліскае запыленым шклом, а гадзіннік памёр. Выйшла з яго жыццё, разам з гаспадарамі дома.

Няма.

•
Ён не існуе, ён па-за жыццём. Ён яшчэ не ведае, каму лізаць боты.

•
Чалавеку пашанцавала купіць чаравікі. З чырванаватага хрому, прыгожыя і вельмі моцныя: верх — зносу няма, ды і падэшвы як жалезныя.

У іх добра ляжаць, не думаючы ні аб чым, апрача таго, што на кожнай назе зашрубаваны іспанскі бот. Рукацца ў такіх чаравіках можна толькі на трамваі ці аўтобусе.

У кіно даводзіцца расшнураўвацца.

•
Сам ты баран, і каўнер у цябе з авечкі бязмозглае.

•
Старыя людзі наказвалі: таму, хто заб'е гадзюку, даруецца сто грахоў. Шкада, не прадугледзелі кары для тых, што мінаюць гадаў не зачэпіўшы. Вось і глядзі ўвесь час пад ногі, пільнуйся...

•
Адзін з тытанаў думкі, не хочацца называць прозвішчам — ужо курганок над ім, — працуючы на радыё, папрасіў прачытаць верш для святочнай першамайскай перадачы. Тады якраз напісалася "Па-над светам вясна", пра нядаўні палёт Гагарына, роздум і адчуванні з гэтай прычыны.

Верш пахвалілі, запісалі і раницай, ідуць на трыбуны, я праслухаў яго. Нішто, як быццам, але адна страфа некуды знікла:

Я з Эйнштэйнам ніяк не магу пагадзіцца,
Што ад хуткасці робіцца час павольней.

Засмуціўся — хоць бы папыталі! — а калі не паверылі, дык энцыклапедыю разгарнулі!

На плошчы перад Домам афіцэраў купіў "Правду", разгарнуў — мой верш! Надрукаваны ў добрым месцы і, галоўнае, цалкам!

Жарабцы былі, пазты —
Пладавіты горад гэты.

Крапіва! Майстар у самай сіле, кожнае слоўца іскруе, смех так і пырскае.

А вось ён — пачатковец:
Нечага нам спадзявацца
Быць на тым свеце ў раі,
Сцягам чырвоныя яйцы
Мы замянілі сваі.

Прыводжу не насмех ад двухсэнскасці прыпеўкі. Думаецца, метадам такога супрацьстаўлення павінна карыстацца і крытыка: вось прадукцыя 50-га, а вось 60-га года, пайшоў аўтар угору, ці пагубляў тое, што меў. А ў нас — аглед паэзіі года, ці паміж з'ездамі.

•
"Я сам быў удзельнік Барадзінскай бітвы і блізка відавочца карцін, якія так недакладна намалюваў граф Талстой. Я, сведка Айчыннай вайны, каму давялося застацца жывым, без абражанага патрыятычнага пачуцця не мог дачытаць гэты раман".

Так гаварыў Аўраам Сяргеевіч Нораў, філолаг-арабіст, ардынарны член Акадэміі Навук, шмат падарожнічаў і напісаў кнігі пра гэта. Жыў з 1795 па 1869 год, значыць, бачыў Пушкіна, Нярасава, Шчадрына. Калі быў міністрам народнай асветы, у міністэрстве служыў гістарычны пісьменнік Г. Данілеўскі, ён і запісаў паданьня вышэйшыя словы.

Выходзіць, непрыманне і неразуменне літаратуры ў міністраў — спадчыннае. А мы гадалі, адкуль гэта бярэцца ў аднаго небаракі.

•
Расказаў Дубоўка:

На пачатку 20-х гадоў да беларускай мовы ставіліся скептычна, нават у партыйных колах. На адным са сходаў гарадскога актыву ў Мінску тагачасны сакратар ЦК Асаткін-Уладзімірскі ўшчуваў камуністаў:

— Гаварыць па-беларуску не хочаце? А? Хто не хоча ўсе за Урал паедуць. Там сабе хоць салаўём спявай, а тут гавары, як народ гаворыць.

Гэта быў рускі чалавек. На жаль, за Урал паехалі не скептыкі.

Я. А. Адамовіч — старшыня СНК, і А. І. Крыніцкі — сакратар ЦК. Часта не маглі дайсці да згоды.

Сталін спытаў у Чарвякова:

— Каго з іх забраць ад вас?

Той адказаў не вагаючыся:

— Абодвух.

І да нас вярнуўся Кнорын, у СНК пайшоў Галадзед, а іх папярэднікі пераехалі ў Маскву.

Важкае слова было ў А. Р. Чарвякова.

•
Па ўсёй Случчыне вядомы былі музыкі, што гралі на вяселлях: скрыпка, барабан і труба. Звалі іх Сплэндзэры, па прозвішчы скрыпача. А вось адкуль ён узяў сваё прозвішча — Сплэндзэр? Splendeur — па-французску значыць вялікае хараство, па-славянску — вяліколепіе.

Музыкі гэта былі патомныя, з роду ў род перадавалі сваё тонкае майстэрства.

АНДРЭЮ УШАКОВУ БЫЛО Б 90...

Нарадзіўся паэт у Чавускім раёне. Працаваў на заводзе ў Віцебску. У 1939 годзе скончыў літаратурны факультэт Маскоўскага інстытута гісторыі, філасофіі і літаратуры.

Пры жыцці выдаў зборнікі вершаў "Рабочы пульс" (1932), "Праца і маладосць" (1933), "Голас Радзімы" (1938).

Як напісана ў аўтабіяграфічнай даведцы пра яго ў калектыўным зборніку "Крыўёю сэрца", што выйшаў у 1967 годзе ў серыі "Бібліятэка беларускай паэзіі": "Загінуў у баях, абараняючы Беларусь, у 1941 годзе".

Паэты — прарокі. Святая праўда. Вось якія радкі напісаў А. Ушакоў восенню 1940 года:

"Наліты чырванню рабіны гроны,
Шумяць тужлівай пазалотай клёны.
Імкнуць у вырай птушкі ў высі

шэрай...

У палі пара на зімнія кватэры.
Тут дні міналі лагернай вучобы:
Вось мы капалі ротаю акопы;
Вось стрэльбішча ў густых і рослых

травах,

Вунь рэчка, дзе масцілі пераправу;
Вунь хмызнякі, дзе мы вялі

разведку...

Ўсё, што было работы нашай

сведкай, —

Бывай.

Да будучай вясны, да стрэчы новай.
Бяжыць дарога ўся ў лісці

барвовым".

А ўжо зусім перад сваім апошнім часам сказаў гэтак:

"Дзень мінуў, і сонца круг патух,
Запалішы воблакі праменнем.
Што карыснага зрабіў, мой друг,
Ты правер перад сваім сумленнем.
Каб не мучыў сорама перад тым,
Як апошня часіна прыйдзе,
Што ты век пражыў жыццём

пустым,

Што нашчадкі на цябе у крыўдзе".

Якая крыўда на тых, хто бараніў нашу Беларусь — і цела і духам... Светла помнім.

ЛеГал

ЖЫЦЦЁ ПРАЗ АБ'ЕКТЫ ФОТААПАРАТА

З верасня па кастрычнік у Мінску на вуліцы Свардлова, 4 адкрыта выстава вядомага беларускага фотамастака Юрыя Плюшчэнківа "Простыя рэчы: погляд на Беларусь", якая ўжо экспаніравалася ў Фінляндыі, Літве і ЗША...

Як кажа сам аўтар: "Гэта выстава — аб Беларусі і для Беларусі. Паказваючы краіну і расказваючы пра яе, я імкнуся ёй дапамагчы. Гэта — серыя фотаздымкаў прысвечаных светлай і добрай беларускай зямлі і яе людзям. Іх рэальнае жыццё, пастаўленае сваімі вечнымі каштоўнасцямі: працай, прыгажосцю і добром".

На выставе вы не заўважыце ні адной працы, прысвечанай індустрыі горада, таму што фотамастак усю сваю творчую энергію сфакусіраваў на беларускай вёсцы і прыродзе. Як ён сам гаворыць: "Мне нашмат цікавей у духоўным сэнсе здымаць вёску і яе жыхароў, таму што ў вясцоўцаў больш адкрытыя і высакародныя твары".

Адна з апошніх фатаграфічных серыяў Юрыя Плюшчэнківа прысвечана чарнобыльскай зоне: кінутыя, загубленыя часам дамы, пакінутыя без чалавечай увагі фермерскія гаспадаркі, засумаваўшыя па людскім голасе прырода... Усё гэта адлюстравана майстарам.

На пытанне аб тым, што ён адчуваў пры гэтым, фотамастак адказаў так: "Адчуванне пранізлівай адзіноці. Побач з табой толькі егер, машына, навакольны свіст ветру ды сляды жывёл, і больш нічога..."

Аўтар заўсёды знаходзіцца ў творчым пошуку, заўсёды нацэлены здымаць: "Я іду да прыроды і рэчаў, а яны — да мяне", — гаворыць ён. І няхай гэтак супрацоўніцтва — чалавека з навакольным светам працягваецца, прыносячы прыхільнікам фотамастацтва радасць, роздум і захваленне прыгажосцю паднебнага жыцця.

Кірыл КРЫВАШЭЯ,
студэнт журфака БДУ

НЕСПАРАДКАВАНАЯ ХАТА

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

Украінскі "Рух" у асобе Уладзіміра Яварыўскага пачаў гаману, каб вярнуць народу гетманаву спадчыну, падставы ёсць — прыняты закон аб суверэнітэце краіны. Англічане — людзі прыстойныя, павінны аддаць не сваё. Аднак могуць і не выпусціць з рук, возьмуць ды не прызнаюць Украіну сапраўды вольнай і ні ад каго не залежнай.

Занатаваў усё, пачытаўшы газету "Балтыйское время" (1990, № 31, 14 жніўня), прывезеную з Рыгі. Цікава б зазірнуць ва ўкраінскую прэсу: што гавораць самі спадкаемцы гетмана Палуботка. Трыста тысяч долараў на душу зараз ой як спатрэбіліся б! Зайздросчу скарбу, хай і не атрыманаму.

• "Мой бацька — Купрын" — кніга ў першай сваёй частцы цікавая. Але васьм аўтар, дачка пісьменніка, бярэцца перакладаць з французскай, праўда, маючы на гэта падставы — пражыла такі ладны кавалак часу ва Францыі. І што ж? У яе перакладзе знаходзім апавяданне І. А. Буніна пад назвай "Жериковские розы" (стар. 148). Думаеш, нешта новае, не сустракае раней у гэтага пісьменніка. Аказваецца, Ксенія Аляксандраўна не ведае ні французскай мовы ні айнайнай літаратуры. Гаворка ідзе пра апавяданне "Розы Иерихона". У кнігі і рэдактар быў!..

• Пад вечар на стале з'яўляецца некалькі разоў пачынаная бутэлка гарэлкі. П'юць дзве адзінокія жанчыны. За раз выпіць не могуць — хмялеюць, п'юць, спяваюцца адна перад адной, пакуль не валяцца ў сон. Назаўтра сыходзяцца зноў. Моўчкі глядзяць на бутэлку злоснымі вачыма, плачуць злымі слязамі. Нарэшце канчаюць такі пасудзіну. І сунуцца ў магазін па другую.

• Падчас пушкінскай гадавіны А. М. Астроўскі сказаў: "Першая заслуга вялікага паэта ў тым, што праз яго разумнее ўсё, што можа паразумнець". Вялікіх у нас — бракуе. А паразумнець і праз гэта стаць больш здольнымі могуць многія. Трэба пастарацца толькі больш патрабаваць ад сябе, не спяшацца з нявыхаджаным, з недаспелым.

• З абодвух бакоў выступаюць шанюныя асобы, гавораць важкія словы: усё будзе добра, аб'яднаем намаганні, дружнімі возьмемся за выхаванне новага чалавека. І я радуся — пара! — слухаючы радыёсправаздачу пра гэта.

Назаўтра раніцай ішлі па лясной сцяжыне, глядзелі, як міла і добра на ўзгорку гуляюць дзеці.

За спінаю нешта замармытала. Стаялі трое хлапчукоў — гадоў па пяць. Адзін, рыжаны, у рабаціні, глядзеў мне ў твар і ўсё кідаў злым шэптам:

— Пайшоў вон з нашай дарогі! Вось зараз як дам, Маскву ўбачыш!

Прызнацца, я разгубіўся і перапятаў:

— Што, што?

І хлапчук, гэтак жа выразна, са злосцю, было відаць, як наліваецца чырваню яго куранячая шыйка і сціскаюцца сківіцы, паўтарыў некалькі разоў запар:

— Дам, Маскву ўбачыш!

Я ветліва запытаў, як ён адносіцца да таго, каб атрымаць у порткі крыху крапівы. Малы прыпусціўся наўцёкі. А з узгорка, з гурту дзяцей, з-пад крыла свае выхавацелькі пагразіў кулачком.

Гэта быў дзіцячы садок тае ж установы з высакароднымі намерамі. Ці не задзіраўся са мной сыноч аднаго з бацькоў, якія перакапалі дарогі, набілі рэек, ледзь не надаўбы збудавалі, так старанна адгароджвалі свой пасёлак. Як быццам у іх на дачах поўныя сейфы нямаведыма якіх важных спраў, а не сонныя лянныя салохі з рубенсаўскімі азадкамі. Чаго тады таіцца? Баяцца, каб выпадкам не праехалі паўз іх высокія вокны мае сябры, акцёр і скульптар?

Выходзіць, выхоўваць чалавека трэба пачынаць з сябе! Не стаўляць агароджы, а разгароджвацца, ламаць платы. Гэта збліжае больш, чым узаемныя пагадненні і абяцанні разам выхоўваць людзей.

А чаго патрабаваць ад жыхароў гэтага пасёлка? Лезуць добраахвотна ў рэзервацыю, а пасля самі будуць некалі ганавацца тым, што жылі ў суседстве з

Паўлам Малчанавым і Сяргеем Селіханавым.

Крыўдую сама болей на сябе, на сваіх калегах, хто ўмее і павінен бачыць і думаць пра ўсё. А мы васьм недагледзелі, не дапамаглі людзям добрым словам, каб не гарадзіліся яны ў лесе, а пастараліся вынішчыць у сядомасці, выкінуць, калі застаялася дзе, апошняе прасла агароджы.

• Два аўтары спрачаюцца, як вызначыць жанр свайго калектыўнага твора.

— Што такое раман? — крычыць адзін. — Гэта разбухлая аповесць.

Другі спакойна пярэчыць:

— А што такое аповесць? Гэта — усохлы раман.

• Двацца імяны людзям не шкодзіла б не пры нараджэнні, а пазней, калі чапавек заслужыць імя, якое выражала б сутнасць яго характару. Віктар азначае пераможца, Канстанцін — трывалы, гэтак грэкі ўстанавілі. Праўда, мы носім не намі, а продкамі заслужаныя прозвішчы. Вось і смешна: Ігнат Сініца бывае здаравенная лясіна, а Іван Конь і на жарабя не цягне.

• Нельга адлучаць развагу ад дзеяння, дзіця ад зялёнага лугу, салаўя ад галіны, тады канец прадметнаму ўспрымання жыцця.

• Нож лыжку знойдзе — васьм і цэлы прыбор.

• "Хай не закране твайго сына разбэшчанне вечнай забяспечанасці без працы. Усе вы і ўсе мы нарадзіліся пад старымі зорамі, але з кожнага пакалення патрабуецца больш, і дакор ад дзяцей бацькам будзе галаснейшы і галаснейшы".

Божа мой! Як ён паглядзеў і ў мае думкі, гэты Герцэн! (т. XXX, стар. 119). І яшчэ сказаў: "Наша пакалення — губчатае, таму і п'е".

• М. В. Ісакоўскі піша ("На Ельнінскай земле"), нібыта на Смаленшчыне Ражство багародзіцы адзначаюць 8 верасня і называюць у народзе Спжжа. Маўляў, святая гэта звязана з прыборкай ураджаю, і назва хавае ў сабе святства са словамі "спожыць, спожынаць, спожынаць".

Мы са смаланамі вельмі блізка жыём, каб не зазнаваць моўных узаемаўплываў. У Беларусі Спажа ці Аспажа, пацаркоўнаму — Успеніе багародзіцы, святкуецца 15 жніўня, 8 верасня ў нас, таксама як і смаляне, святкуюць Ражство багародзіцы, пад назвай Багатнік.

Мне даспадобы меркаванне, што Спажа паходзіць ад **спажыць** і азначае дзень спажывання ўраджаю. Аднак народнае вымаўленне ставіць паперадзе яшчэ адзін гук а — Аспажа, гэта паказвае, адкуль ідзе яго род, а менавіта ад **госпожа**.

Дзе-нідзе і ў Беларусі Багатнік называюць Спжжа. Гэта натуральна для Ражства багародзіцы: Спжжа — памяншальнае ад Спажа, бо стасуецца да дзіцяці, малой дзяўчынкі.

• Нёман — у высокіх чырвоных берагах, перадвясновы, цёмны, аж чорны ў незамёрзлых прадухавінах. Прыняўшы ў сябе малую Ратнічанку, слаўная рака сцюдзённым поясам агінае Друскенікі. На абодвух берагах — сосны з бронзавымі ў чырвань камлямі, акурат пад колер рачных берагоў.

А ў недалёкім бары — белы некрэнёны снег!

Хараства цішыні, хараства недалёкай вясны, хараства ціўкання сініц, падвяселеных ярчэстым сонцам. І гэткае самае хараства — Вільня, такое, калі не большае, — Белавежа.

Мне светла думаць, што ўсё гэта хараства, роднае маёй радзіме, так блізка да яе прастораў.

І якое вялікае шчасце і дабро, калі на вуліцах, у магазінах, на аўтобусных прыпынках людзі яшчэ гавораць, чытаюць, звяртаюцца да знаёмых і незнаёмых, і ўсё на сваёй мове!

Дарма, што тут безліч прыезджых, а іх трэба зразумець і абслужыць маленькаму гарадку! І дзеля гэтага да-

водзіцца падвучацца гаварыць так, каб разумець адзін аднаго. Але як толькі мясцовыя жыхары застаюцца сам-насам, адразу ж хапаюцца за роднае слоўца. І любя яно ім, а таму і гучыць асабліва хораша!

У прыгарадным цягніку, едучы з Гродна да Друскенікаў, наслухаўся слаўнай, можна сказаць, магутнай беларускай мовы. Вяртаўся ў Мінск, змяніўшы маршрут, такім жа цягніком, але на Вільнюс — тут наша мова ўжо заставалася ў меншасці, хіба што папалам з польскай. Хутка і занадта лёгка саступае месца. Усмешліва думаю, што калі б раптам зрабілі пасадку марсіяне і абвясцілі, што Мінск — іх старажытная сталіца! Відаць, ніхто і вочкам бы не павёў, нібыта так яно было і павінна быць. І праз некаторы час, глядзі, загаварылі б па-марсіянску.

• Закусачная на тэрыторыі запарку. Вясёлая кампанія пераседзела час — уваходную браму замкнулі. Тоўсценкі чалавечак, без шапкі, у летніх чаравіках з дзірачкамі на перадах тупае па глыбокім снезе каля жалезнай агароджы і жаласна просіцца:

— Выпусціце мяне! Я не магу жыць са звярамі.

• Дыктар прачытала: "у спаборніцтвах прынялі ўдзел **штаністы**", памылілася, праглынула ў апошнім слове літару "г".

Спачатку тром выпадковым слухачам перадачы стала смешна, потым пачалі меркаваць, як проста і выпадкова творацца мова.

Сапраўды, прыем "штаністы" за нармальнае слова. Можна абляць чалавека: "Эх ты, штаністы!" Значыць, нічога не можа і не ўмее, хіба што порткі насіць.

Вось і атрымаўся назоўнік. Адсюль просіцца прыметнік: "Я іду, а насустрэч — мужчына, такі штаністы!"

Не ведаю як каму, а мне ўяўляецца чалавек у моцных картовых, з шырознаю матнёю, проста ад вясковага краўца, портках.

Абеглыя нататкі і сюжэты
Прыбіральня была на другім канцы двара, таму на яе казалі **канцавоссе**. Так у 20-30-я гады называлі полос.

• Доўгі час слухаў аднаго рэжысёра: гаворыць слушна, пераканаўча, во, думаеш, зробіць карціну. А карціна яго — вада вадою закалочаная. Відаць, для пераканаўчасці твора мала пераканаўчай інтанацыі, трэба яшчэ і талент.

• Раманы і аповесці, на тым узроўні, як друкуюцца зараз, могуць пісаць і школьнікі. Толькі будзе менш граматычных памылак, як у членаў СП БССР.

• Пажылая заможная дама выбірае на кожны дзень новага друга. А старым паказвае проста на дзверы, без тлумачэнняў. З большым тактам яна разлічвае сталёроў-сезоннікаў у інстытуце, дзе займае пасаду намесніка па гаспадарчай частцы.

• **На адну сераду старэйшая!** Так я цябе і слухала! — гэта пляменніца да цёткі.

• Тоўсты, лапатлівы, несумленны чалавек з навукова абгрунтаваным запабеганнем. **Язэп Здорскі** — так бы яго ахарысціць Чорны.

• **Паэзія** — мера адказнасці перад часам. Таму яна не можа канстатаваць. Хай спрачаецца, разважае, любіць, нават славасловіць. Толькі не канстатуе, бо адразу перастане існаваць.

• Калі валасінка, на якой я трымаюся, не перарвецца раптам, напішу кнігу. Бязлітасную па сваёй праўдзе. Пра псіхічнага забойцу, які метадычна, гадзіна за гадзінай, дзень за днём, год за годам адбірае ў людзей жыццё.

• Сюжэт гатоў, хоць памацаць, не разгортаваў, не цікава будзе пісаць.

Публікацыя Тамары МАЛЮЧЭНКА

НАЧНЫЯ ЁСПАМІНЫ

марксісцкага слоўніка класавых вызначэнняў чамусьці не прымяняюць не толькі ў штодзённых жыццях — у прэсе, літаратуры). Хочацца заглянуць у сяродак найлепшых дач — пісьменніцкая цікаўнасць, але ніхто з суседзяў не запрашае, вітаем, але ў гасці не ходзім. У кожнага свае гасці. Каля дачы суседа майго па пятніцах стаіць да дзесятка іншамарак; даведваюся — саўна. Князь Долгорукий! Гуляюць дзеці: чародка дзяўчатак, два хлопчыкі.

Дзяцей я ведаю, дзеці заходзяць да маёй праўнучкі, вучаніцы чацвёртага класа, якая часам прымушае 87-гадовую бабулю гадзінамі шукаць яе, бо фантазіі ў яе ўзросце нечаканыя — пайсці ў лес, на мора.

Дзяцямі люблюся, іх гульнямі, хоць яны цікавасці да старога не выяўляюць; размаўляюць, але такім тонам, што не можаш не прачытаць, як кажуць цэнзурны, "паміж радкамі": "Адчаліся ты, дзед, ад нас. Кавыляй на сваіх трох" — трэцяя апора мой ядлоўцавы кій.

На гэты раз у гурце новая дзяўчынка, якой я яшчэ не бачыў тут. Старэйшая за астатніх ці проста вышэйшая па росце. Не, старэйшая, пасля высветліў: перайшла ў сёмы клас. І яна праявіла да мяне, старога, цікавасць. Першая павіталася, панціва, сур'езна. Астатнія дзеці паводзілі сябе, як у горадзкіх з кожным не павітаешся, а значыцца, можна і ў пасёлку не вітацца — ні з Волкіным дзедам, ні з Яськавай мамай, ні з Кацінай выхавальцай.

Але што зацікавіла і кранула — гаворыць па-беларуску, з іншых дзяцей так размаўляе толькі Ясік.

- Добры дзень.
- Добры дзень, дзіця.
- Праўда, што вы пісьменнік?
- Праўда.
- Сапраўдны?
- А хіба бываюць несапраўдныя? Хто піша і друкуе мастацкія творы — раманы, аповесці, вершы — тыя маюць такое званне.

— І ваша прозвішча — Шамякін?

Усё ж ведае, хітрунны. Але ёй патрэбна зачэпка для знаёмства.

- На кнігах — Іван Шамякін.
- Вы пішыце раманы?
- Усё. Акрамя вершаў і даносаў. Так некалі адказаў Антон Чэхаў, вялікі рускі пісьменнік.

— І вы многа напісалі кніг?

— Многа. Толькі раманаў дванаццаць. Аповесцяў у тры разы больш.

- А доўга трэба пісаць раманы?
- Я пішу гады два-тры.
- Адзін? — здзівілася яна. — А на ўсё — колькі ж гадоў? Трыццаць?
- Я пішу больш за пяцьдзесят.
- Не надакучыла вам? Пісаць і пісаць.
- Не, не надакучыла. Я люблю пісаць.
- Гэта ваша хобі?
- Не, у прафесіянала гэта не хобі — галоўная праца яго жыцця. Не пішаш — і адчуваеш сябе непатрэбным. Сумленне грызе: за што хлеб ем?

Яна засмялася.

- Ты з якой дачы?
- З нешчаслівай — трынаццатай.
- А па-мойму, самай шчаслівай.

Дача гэтая падабалася мне. Архітэктурна яе. Простая, без загалупін, вежаў, порцікаў. Проста і прыгожа. Прыгажосць — у прастаце. А галоўнае, вырасла яна, як у казцы, як бы за адну ноч. Некаторыя будуюцца па два гады. Гудзяць бульдозеры, матляецца страля, грукое, ляскае жалеза, мацюкаюцца п'яныя рабочыя. А на гэтым участку — старая жоўтая дача знікла, здавалася ў адзін міг, я не бачыў, як яе разбурылі — быў у балніцы і за гэты ж час выраслі цагляныя сцены новага дома, не палаца, не гмах, які засланяў неба, добрага двухпавярховага дома. Хораша аздаблялі яго вокны і дзверы, у разумнай прапорцыі да сцен. Але асабліва вабіў увагу частак перад дачай: яна была аднесена ад вуліцы пад лес і перад ёй не пасаджана ні пладовых дрэў замест самшэлых старых, ні кустоў — роўная плошча, засеяная газоннай травой, якая акуратна падстрыгалася. Галандскі ці шведскі стыль? Не ўсім ён падабаўся. А мяне цікавіў. Гаспадар мае густ. Хто ён? Мастак? Архітэктар? "Не, — адказаў мне кіраўнік нашага пасёлка, якога мы называлі старынным словам стараста. — Проста бізнесмен. А які ў яго бізнес — невядома".

Пазнаёміцца не ўдавалася: гаспадар не гуляў па вуліцы.

— Вам падабаецца наша дача? — бадай узрадавалася дзяўчо. — Але гэта дача майго дзеда. Наша — у Гарадзішчы,

— слова наша падкрэсліла і сказала з гонарам бадай: вось мы якія!

Не падабалася мне: малая, а ўжо ганарыцца багаццем. Спытаць бы, якім чынам яно нажыта? Але пра такое я ў дарослых не адважваўся спытаць — далікатнасць не дазваляла, хоць я нярэдка і злаваў на яе, сваю далікатнасць і на далікатнасць іншых — тых, хто бяднеў у той час, калі васьмь гэта, што набудавалі гмаху, так хутка багацелі.

Самі яны пра свой бізнес не любяць гаварыць.

Спытаць можна ў дзіця! Яно не ўззлуецца, не насцярожыцца.

Зрабіў далёкі заход:

- Маё імя ты знаеш. А тваё як?
- Маё? У метрыцы — Эльвіра. А так — Эла. Падабаецца вам? Бацька кажа — грэцкае...

— А хто твой бацька?

— Быў служачым...

Прасілася пытанне: "Дзе служыў?" Але я не задаў яго зноў-такі з-за далікатнасці: а раптам непрыстыжная служба?

— А цяпер займаецца бізнесам.

Да д'ябла далікатнасць!

— І які ў яго бізнес?

— Ён возіць з Галандыі цюльпаны, ружы, іншыя кветкі. А мама прадае ў маленькім магазінчыку.

— Прыгожы бізнес, — сказаў я сур'езна, без іранічнага сэнсу. Сапраўды, нельга не паважаць такі сродак заробку.

Ехаць у Галандыю, везці праз усю Еўропу бутоны цюльпанаў; везці з такой хуткасцю, каб яны не распусціліся, не завялі. Прамаргай — і якія страты! Рызыкоўны бізнес! Між іншым, паведамленне дзяўчынке здзівіла мяне: ні разу не падумаў, што кветкі, якія мне дарылі на юбілей, маглі быць прывезены ажно з Галандыі. Няўжо ў сябе дома не можам вырасціць? Не намнога ж цяплей у той Галандыі.

— І бацька сам за рулём?

— Не. Аднаму цяжка. Яны з дзядзькам Андрэем ездзяць. Каб дзень і ноч ехаць. Хоць у аўтобусе халадзільнік, але ж — кветкі...

Да таго я паважаў "бізнес" архітэктараў, што праектавалі гэтыя дачы і заробкі рабочых, якія іх узводзілі, многія з іх прыязджалі на працу на ўласных машынах. Пра дзедаў магазін не спытаўся: не разбурыць бы ў самім сабе пажалівага стаўлення да чужога багацця. Трэба прывучаць сябе да новага ладу. Да якога новага? Да таго, які ў 1917 зруйнавалі ў эканоміцы і пасля нішчылі ў ідэалогіі, у свядомасці людзей. І не знішчылі! Ажыў! Перамог нават вучэнне Ісуса Хрыста: падзяліся з бедным. Не дзеляцца.

На другі дзень Эла яўна чакала мяне, бо гуляла з маёй праўнучкай каля нашай дачы. Павіталася першая, паважліва.

"Культурнае дзіця", — падумаў я, узрадаваны яе з'яўленнем.

— А я пазваніла маме, і яна сказала мне, што вельмі любіць вашы кнігі.

Які камплімент! Многа чуў пахвалы, але гэтае — з дзіцячых вуснаў, — кранула некалькі асабліва. Як пасля такога не расчуліцца, не зрабіцца добрым!

— Элачка! Я падарую табе, маме, усім вашым сваю кніжку. Вось зараз пайду, знайду... што тут ёсць...

Дзяўчо ажно завішчала ад захвалення.

Я падняўся ў сваю галубятню, агледзеў кніжную шафу. Апусцела яна. Некалі, калі тоўсты том "Трывожнага шчасця" каштаваў рубель, я купляў па сто экзэмпляраў кожнага выдання і дарыў сябрам, сваякам і проста шчырым чытачам (чытачка з Уладзівастока гадоў дваццаць пісала мне пісьмы, і я пасылаў ёй усё новае свае кнігі на рускай мове). Цяпер на сотню экзэмпляраў не хопіць усяго гана-рара. А хлеб купіць за што? Цяпер дзесятак кніжак — праблема.

Спачатку хацеў падарыць Эле "Промні маленства". Але ж не для яе адной — усёй сям'і. Выбраў "Палескую мадонну". У альтанцы яна прадывіталася прозвішчы, сваё, дзедава, імёны. Я напісаў пажаданні поспехаў усім ім, упершыню жадаў поспехаў багатым: багацейце! Гэта трохкі кальнула: знікае класавае пачуццё. Не знікае — знікае: во загадка гісторыі!

А Эла сыпанула солі на свежую рану, не ў той дзень — пазней. Спытала:

— А чаму ў вас дача такая?

Дзіцячя непасрэднасць! Дарослага мог бы паслаць... у лес па грыбы.

— Якая?

Старая.

— Дык і я ж стары.

— А дзед мой кажа, што вам за кожную кніжку плацяць мільёны...

— Ён праўду кажа: нашы, беларускія, — тады яшчэ кілаграм калбасы каштаваў тры мільёны.

Але Эла ведала цану грашам.

— Не нашых. Долараў.

— Вялікі гумарыст твой дзед. І вялікі эканаміст — як Карл Маркс.

Эла весела засмялася: разумела гумар. Але пазнаёміцца з дзедам не запраціла. І дзед, калі мы шапачна, на вуліцы, пазнаёміліся, не падзякаваў за падарунак — кнігу: для яго гэта была дробязь ці лічыў, што пісьменнік абавязаны раздаваць свае кнігі, быццам яны нічога не каштавалі. Упершыню я адчуў маленькае ўніжэнне ад таго, што падарыў кнігу незнаёмым людзям. Але ветлівасць Элы, штодзённым размова з ёй развевалі гэтак пачуццё. Хоць пра кнігу яна нічога не сказала — пэўна не чытала.

У канцы жніўня, перад школай, Эла звярнулася да мяне з нечаканай просьбай.

— Напішыце мне аўтографы.

Я здзівіўся.

— У мяне няма больш кніг.

— Не на кнізе. На лісце паперы. Толькі не ў рад, а ў слупок — аўтограф за аўтографам.

Я разрэжы ліст на палоскі, раздам у класе, вучні наклеяць іх на падручнікі і ўсе будуць мець ваш аўтограф.

Незвычайная просьба! Першая за ўсю маю паўстагадовую творчасць. Было, што ў Магілёўскім педінстытуце пасля сустрэчы я падпісаў 300 экзэмпляраў "Сэрца на далоні". Плячо забалела. Але аўтограф на палосках паперы... Па-дзіцячы наіўна. Але і займальна. Не магло не закрануць аўтарскае самалюбства. А чаму і не? Будзе бачыць вучань аўтограф — і захоча прачытаць кнігу аўтара. Жывём у век рэкламы! Чаму і гэтак не рэкламіраваць сваю творчасць!

На двух лістах добрым пяром зрабіў тры дзесяткі роспісаў — Іван Шамякін.

Пачаўся навукальны год. Апусцеў пасёлак без дзяцей. Не было з кім пагутарыць. Я сумваў і па праўнучцы сваёй і па гаманкой Эле, маёй штодзённай субяседніцы.

У выхадны яна з'явілася. Прышла на маю дачу, паднялася ў "галубятню", пахваліла мой кабінет. І зноў тая ж просьба — аўтографам.

— З другіх класаў просяць... Дзяўчаты...

Калі ласка! Што мне цяжка распісацца разоў трыццаць! Спажывайце на здароўе, дзеткі! Можна абудзіцца ў вас цікавасць да беларускага слова!

Мінула месяцы тры. Выпаў першы снег. Дарожкі ў парку абледзянелі. І я гуляў па тратуары, які ў нашым раёне чысціцца. Жыве хтось з высокага начальства? Клыпаў, абаліраючыся на кульбу. Сустрэкаў нямала знаёмых, і амаль кожны лічыць сваім абавязкам пагутарыць, а стаяць халадна — мёрзнуць ногі.

На гэты раз сустрэў знаёмую, якой узрадаваўся, бо не бачыліся, можа, гады два. А яна не проста знаёмая — удава майго сябра, які даўно ўжо ў іншым свеце. З Вольгай мы з маладосці на ты. Яна гады на два маладзейшая, але рухавая яшчэ, ходзіць што маладая, дай бог ёй не ведаць кія, які адным выглядам сваім старыць чалавека.

Пацалаваліся. І першая тэма — здароўе: радыкуліты, крываныя ціскі... Аднак гутарылі аптымістычна — жартавалі з сваіх хвароб.

І яна раптам бухнула:

— Ты дажыўся ўжо да таго, што прад-аеш аўтографы?

— Якія аўтографы! Кніжак няма. Былі часы, калі рабіліся сустрэчы ў кнігарнях, і мы, аўтары, "прадавалі" свае аўтографы. Так больш ахвотна куплялі кнігі. Ты ж помніш...

— А цяпер прадаеш не кнігі. Палоскі паперы з аўтографам. Мая праўнучка купіла твой аўтограф. За дзвесці рублёў.

Спачатку цана была вышэйшая. Ды затаварылася, відаць, прадаўшыцца...

Мяне кіннула ў жар. Не адразу сцяміў, што да чаго. Але тут жа цюкнула. Эла! Я зарагатаў.

— Ну, Эла! Ай да Эла! Камерсантка! Бацькі зарабляюць на цюльпанах... Яна вынайшла лягчэйшы бізнес. Ды намнога на ім заробіш.

Расказаў Вользе пра гандлярку аўтографамі. Расказаў з гумарам, хацеў павесяліць старую сяброўку. Але бабуля не засмялася. Сказала:

— Сумна, Іван, што растуць такія дзеці.

— А мне дык весела.

— Не жартуй. Бачу, як табе весела.

БЕЛАРУСКІ ГУМАР У ЭМІГРАЦЫІ

Гісторыю беларускай эміграцыі пачалі вывучаць адносна нядаўна, і найлепшай крыніцай дзеля гэтага стала, безумоўна, эмігранцкая перыёдыка. Усё часцей і часцей у навуковых выданнях можна сустрэць спасылкі на газеты і часопісы, выдадзеныя за мяжой. Але які ён, эмігранцкі друк? Чым характарызаваўся і адрозніваўся?

Колькасць газетаў і часопісаў на эміграцыі даволі вялікая, зараз ужо ўлічана больш за 360 назваў, магчыма, з'явіцца штосьці яшчэ. Асабліваю цікавасць уяўляюць выданні трэцяй хвалі эміграцыі з 1945 па 1953 г., калі колькасць і роля друку рэзка ўзрастае. Сярод эмігранцкага друку вылучаюцца як працяглыя выданні (напрыклад, газета "Бацькаўшчына", якая выдавалася з 1947 па 1966 г.), так і зусім малажывучыя, калі выйшаў толькі адзін нумар. Часам газеты і часопісы выходзілі рукапісным спосабам ці друкаваліся на рататары.

Усю перыёдыку магчыма падзяліць па месце на некалькі груп: грамадска-палітычныя, арганізацыйныя, рэлігійныя, выданні моладзі, літаратурныя і навуковыя.

Асаблівае месца сярод выданняў займаюць гумарыстычныя. Трэба заўважыць, што такіх часопісаў і газет было даволі шмат. На думку В. Кіпеля, яны складаюць каля 5 працэнтаў ад усёй перыёдыкі. Сярод найбольш распаўсюджаных выданняў трэцяй хвалі эміграцыі можна назваць: "Дзіда" (Германія, з 1948), "Маланка" (Германія, з 1948), "Пу-га" (Канада, з 1950), "Дзяцел" (Канада, з 1952). Усе яны зроблены на рататары, але са шматлікімі малюнкамі. Большасць матэрыялаў гэтых выданняў — карыкатуры ды вершы. Аўтары часцей за ўсё высьмейваюць жыццё ў БССР, дзейнасць партыі і ўлады, адсутнасць аднасці сярод беларускай дыяспары. Цікава, што там закрэмаюцца набалеўшыя пытанні, у большасці выданні складаюцца з вострай палітычнай сатыры, мэтай якой было падкрэсліць адмоўнае ў грамадстве.

Аўтары аднаго з найбольш распаўсюджаных гумарыстычных часопісаў "Дзяцел" у першым нумары акрэслілі свае задачы наступным чынам:

*А, ну, стукні, Дзяцел, дзюбай,
За каршэнь, хто справу губіць.
Усіх на белы свет цягні
І людзям іх пакаж.*

Усе сатырычныя выданні даволі хутка рэгавалі на падзеі ў свеце. Калі памёр Сталін, на вокладцы зноў жа "Дзяцел" з'явіліся словы:

*Пагасла "сонейка", навекі,
І сумна плача цэлы свет,
Ён помнік сам сабе паставіў,
Народны кат і людоед.*

Адной з адметных рысаў беларускай эмігранцкай перыёдыкі была адсутнасць сапраўдных прозвішчаў. Безумоўна, аўтары сатырычных выданняў таксама падпісваліся псеўданімамі, якія казалі самі за сябе: рэдактар "Маланкі" называўся Зачапайла, а "Дзіды" — Авадзень.

Да ўсяго, выданні і іх аўтары маглі дзёрзка зачэпіць беларускіх эмігрантаў, якія спрачаліся паміж сабой за ўладу за мяжой, артыкуламі, кшталту "Беларусы грызуцца" ("Дзіда", 1948).

Распавядаючы пра гумар і сатыру на эміграцыі, трэба заўважыць, што такія рубрыкі, безумоўна, сустракаліся і ў грамадска-палітычных, і ў маладзёжных, і ў літаратурных газетах і часопісах. Асабліваю цікавасць уяўляюць таленавітыя карыкатуры газеты "Бацькаўшчына". З-за адсутнасці подпісаў і сапраўдных імёнаў, зараз цяжка ўдакладніць імёны аўтараў, аднак яны даволі трапна характарызавалі савецкае жыццё.

Гумар і сатыра эміграцыі даволі спецыфічныя, з сарказмам, з болей і спачуваннем за сваіх суайчыннікаў. Часам незразумела, плакаць ці смяцца нам з гэтых вершаў, малюнкаў і выказванняў.

Словам, калі мы вывучаем гісторыю беларускай дыяспары, асабліваю ўвагу неабходна звярнуць на багаты і разнастайны беларускі гумар у эміграцыі.

Вольга КОВАЛЬ

БЕЛАРУСКІ КНІГАР

У старой частцы Маладзечна амаль насупраць Свята-Пакроўскай царквы размяшчалася за польскім часам беларуская кнігарня. Дом той, на вялікі жаль, не захаваўся, цяпер на тым месцы стаіць будынак былой крамы "Садавіна і гародніна". А кнігарня тая была слаўная. Да 1939 года яна заставалася адным з нямногіх апырышчаў нацыянальнай культуры, дзе легальна можна было набыць беларускія кнігі, газеты, часопісы, падручнікі, пакарыстацца фондам вялікай і багатай беларускай бібліятэкі, якая спрэс складалася з выданняў былой Заходняй Беларусі. Гаспадаром той кнігарні быў Міхась Станкевіч — беларускі асветнік, кнігар, настаўнік, патрыёт. Сёння гэтае імя поўнаасцо забытае, як бадай, і ўсе, што звязана з беларускім нацыянальна-вызваленчым рухам у міжваенны перыяд у нашым горадзе. Але гэта не павінна быць апраўданнем для нас, яго духоўных нашчадкаў. Мы проста абавязаны памятаць прозвішча чалавека, які ў сілу сваіх магчымасцяў і таленту ўсе лепшыя парывы сваёй душы аддаў служэнню свайму народу, сваёй роднай нацыянальнай культуры. Ён не быў славутым пісьменнікам, навукоўцам, мастаком, не быў і лідарам нацыянальнага маштабу, кіраўніком якой-небудзь палітычнай партыі, але ён быў сярод тых, на кім па сутнасці трымалася ў трымаецца руцінна, штодзённая шраговая праца, а кажучы глыбей, нацыянальная ідэя ды і лёс роднай Беларусі.

Нарадзіўся Міхась Анупрэвіч Станкевіч 3 студзеня 1899 года ў Гародзьках, што на Валожыншчыне, у заможнай сялянскай сям'і. Закончыў царкоўнапрыходскую школу і месцачовае чатырохкласнае вучылішча, што давала яму права працаваць у далейшым настаўнікам. Што ён, дарэчы, і рабіў. З 20 жніўня 1915 па 10 студзеня 1916 года быў загадчыкам пачатковай школы ў в. Шыпулічы, што цяпер у Маладзечанскім раёне. Але адчуваўся, што сапраўдных ведаў яму яшчэ не хапае, да таго ж вельмі хацелася вучыцца далей. Вырасціў паступаць у Маладзечанскую настаўніцкую семінарыю. Бо, па-першае, там за вучобу не трэба было плаціць, а па-другое, калі добра вучышся, то можа атрымоўваць гадавую стыпендыю. Такая перспектыва прываблівала. Паспяхова здаўшы ўступныя экзамены, Міхась Станкевіч з 3 студзеня 1916 г. становіцца навучэнцам гэтага славяна "мужыцкага ўніверсітэта". Але вучыцца давялося не ў Маладзечне, а ў Смаленску, бо менавіта туды была эвакуавана гэта навуцальная ўстанова ў сувязі з набліжэннем да Маладзечна фронту. Там і прыйшло да яго нацыянальнае ўсведамленне. Адарванасць ад роднай глебы, сумі і настальгія, уплыў старэйшых сяброў зрабілі з яго палымянага беларускага патрыёта. 19 мая 1919 г. Міхась Станкевіч заканчвае вучобу і вяртаецца на Беларусь.

І амаль адразу па прыездзе ён быў арыштаваны. Па абвінавачванні ў супрацьпольскай дзейнасці. Рэч у тым, што нехта, усцягнуўшы вялікі камень-валун на рэжкі недалёка ад Гародзькаў, спусціў пад адхон польскі вайсковы цяжкік. Падзрэненне пала на Міхаса Станкевіча і ягоных сяброў, як на вяртанцаў з савецкай Расіі, а значыць, асоб падазронах. Амаль паўгода знаходзіліся яны ў іргодне пад следствам, але ўрэшце былі адпушчаны з-за недаказанасці віны.

Вярнуўшыся ў родную вёску, Міхась Станкевіч распачынае актыўную грамадскую дзейнасць. 10 мая 1920 г. адчыняе беларускую школу ў Гародзьках і становіцца яе загадчыкам. А ў час школьных ваканцый, з 20 чэрвеня па 5 верасня 1921 года, займаецца на Беларускіх настаўніцкіх курсах (БНК), што былі адчынены ў Вільні ў славянскіх Базылянскіх мурэх з мэтай павышэння педагогічных кваліфікацый і стварэння нізавых беларускіх грамадскіх дзеячаў. У Вільні сустрэў ён і сапраўдных сяброў. Адным з іх стаў лектар БНК Янка Станкевіч, асоба неардынарная, інтэлектуальна адораная, ды разам з тым, і супярэчліва. Пасля заканчэння курсаў Міхась Станкевіч вяртаецца ў Гародзькі, працягвае працу ў школе, стварае беларускі культурна-асветны гурток. Арганізоўвае моладзь, ставіць спектаклі, распасуджвае беларускую кнігу і газету. Восенню 1922 года, калі пачаліся выбары ў польскі Сейм, Міхась Станкевіч сярод тых, хто агітуе беларускае сялянства галасавача за сваіх кандыдатаў. І праца тая не была дарэмнай. 11 паслоў і 3 сенатары з'явіліся ў Сейме і пачалі барацьбу правы беларускага народа ў гэтым вышэйшым заканадаўчым органе тагачаснай Польшчы. Праўда, падзея тая не змяніла афіцыйнай польскай палітыкі адносна нацыянальных меншасцяў. Як і раней, польскія ўлады варожа ставіліся да

практычна любой беларускай дзейнасці. Зачынялі грамадскія арганізацыі, газеты, часопісы, кааператывы, настаўніцкія семінары, гімназіі, школы. Дакацілася тая хваля забаронаў і да Валожыншчыны. Зусім нечакана для Станкевіча загадам Валожынскага староства ад 20 чэрвеня 1923 г. была зачынена і беларуская школа ў Гародзьках, якую ён стварыў і ў якую ўклаў столькі сілаў і намаганняў. Узамем яму была прапанавана праца настаўнікам толькі ўжо ў польскай школе. Езуіцкую прапанову тую Міхась Станкевіч з уласцівай яму годнасці катэгарычна адхіліў. І застаўся яшчэ адным беспрацоўным беларускім настаўнікам. Але ад грамадскай справы не адышоў.

Наладжвае кантакты з беларускімі арганізацыямі ў Вільні, належыць да беларускага кааператыва руху. А 20 лютага 1926 г. пры дапамозе Янкі Станкевіча адчыняе беларускую кнігарню ў Маладзечна. Спачатку яна існавала як філія Віленскай беларускай кнігарні Станіслава Станкевіча, а толькі потым, як зусім самастойны суб'ект гаспадарання і гандлю. Мусіць, тутбудзе да месца ўдакладніць, што Міхась Станкевіч ніякіх сваяцкіх адносін з родам Станкевічаў з Арлянятне меў. Проста быў аднафамільцам, да таго ж, у адрозненне ад апошніх, яшчэ і праваслаўнага веравызнання. З набыццём кнігарні ад грамадскай дзейнасці не адышоў. Уваходзіў потым у склад Беларускага гаспадарчага звязу, Таварыства беларускай асветы, а крыху раней, у пачатку 1928 года ў час чарговых выбараў у польскі Сейм, становіцца давернай асобай Янкі Станкевіча. Агітацыя прайшла паспяхова, Янка Станкевіч атрымаў дэпутацкі мандат, што яшчэ больш зблізіла гэтых людзей. Потым неаднойчы яны сустракаліся, бывалі ў гасця, сябралі. У перыядычных выданнях, якія выходзілі пад рэдакцыяй Янкі Станкевіча, заўсёды знаходзілася добрае слова пра маладзечанскую кнігарню і яе кнігара. Так у "Беларускім народна-гаспадарскім календары на 1935 год" на апошняй старонцы была змешчана інфармацыя наступнага зместу: "Беларуская кнігарня ў Маладзечне. Замковае вул. № 23. Прадае беларускія кніжкі, календары, газеты, часопісы, беларускія й польскія школьныя падручнікі. Багаты выбар паперы, шывтоў, пісьменных снадзіваў (прыладаў). Выпісуе й прадае часткі да самакатаў (ровэраў) і інш. Пры кнігарні ё беларуская бібліятэка".

Ды толькі працаваць беларускім кнігаром пры тым польскім ладзе было няпроста. Мясцовая адміністрацыя чаплялася да кожнай дробязі, вышуквала розныя парушэнні, іншым разам рабіла вобвысі, накладала штрафы, сачыла са сталымі наведвальнікамі. Тым не менш, дзякуючы працавітасці, кемлівасці, добрай сялянскай завасці ўдавалася з тымі перашкодамі спраўляцца. Кнігарня разрасталася, з'яўляліся новыя тавары, пакупнікі. І самае галоўнае, што беларускія кнігі і газеты ішлі ў народ. Не меншым аўтарытэтам у Маладзечне карысталася і бібліятэка, што працавала пры кнігарні і складалася з беларускіх і польскіх выданняў. Неаднойчы яе наведвалі і вучні Маладзечанскай гуманітарна-коадукацыйнай гімназіі імя Т. Зана, якая размяшчалася зусім побач, бо вучыліся там у асноўным дзеці беларускай вёскі і мястэчка, для якіх беларуская кніга была блізкай і роднай.

Ішоў час. Рабілася большай сямейка Міхаса Станкевіча. Спачатку ад шлюбу з Ірынай Каранеўскай, што паходзіла з Лістападаў, у іх з'явіўся сын Уладзімір 1926 года нараджэння, а затым дачка Ліда 1928 г. Адрозна па прыездзе ў Маладзечна сям'я наймала кватэру па вуліцы Міцкевіча, 9 — гэта адрозна за сённяшнім ваенкаматом — у гаспадароў Яна і Гелены Міхаленкаў. А потым, недзе ў 1932—33 гг. і ўвогуле выкупіла той дом. Восем так і жыла сям'я М. Станкевіча ў той няпросты міжваенны час, сустракаючыся з горамі радасцю, з набыткамі і стратамі.

І працягвалася такое жыццё да 17 верасня 1939 г., пакуль у Заходнюю Беларусь не прыйшла Чырвоная Армія. Я не ведаю, як каму, а сям'і Міхаса Станкевіча цешыцца з таго вызвалення не прыходзілася. Літаральна на другі дзень, а менавіта 18 верасня, кнігарня і ўся маёмасць была канфіскавана, сям'я арыштавана і выслана за межы Беларусі. У чым была віна Міхаса Станкевіча, нават цяпер, праз гады, цяжка даўмецца. Міраедам і кулаком, па савецкіх мерках, ён не быў. Вялікім антысавецкім палітыкам — таксама. Хіба толькі за тое, што быў сапраўдным беларускім патрыётам, і гэта было дастаткова! Цяжка сказаць. Тым не менш, сям'я Міхаса Станкевіча апынулася аж у

Комі АССР, а яго самога адправілі ў Маскву, дзе ён прасядзеў у турмах НКВД з верасня 1939 па жнівень 1941 года. Што ад яго хацелі, пра што распытвалі — невядома. Можна, хацелі больш даведацца пра Янку Станкевіча, які ў той час ужо знаходзіўся ў Варшаве і працягваў вялікую беларускую актывінасць, а можа, яшчэ якія пытанні цікавілі ўсёведаючых чэкістаў. І толькі потым яго адправілі на пасяленне ў Казахстан, дзе ён працаваў вяртаўніком і загадчыкам МТС на станцыі Шчэрбакты Паўладарскай вобласці. У 1943 годзе, калі пачалі фармавацца польскія прасавецкія батальёны Арміі Людовзі імя Т. Касцюшкі, Міхась Станкевіч быў прызваны на службу. І як чалавек, які добра ведаў польскую мову, да таго ж з цудоўным каліграфічным почыркам, быў узяты пісарам у штаб адной з вайсковых часцей. Прайшоў з той часцю з баямі Беларусі, Польшчы і толькі 24 студзеня 1945 г. быў дэмабілізаваны. Але на Радзіму не паехаў, бо туды яму шлях быў зачынены, а вярнуўся ізноў у Казахстан. Працаваў будаўніком, вяртаўніком, калгаснікам. З 1961 года жыў у Аджары і толькі ў другой палове 60-х вярнуўся на Беларусь у родныя Гародзькі. Жыў у бацькоўскай хаце, падтрымліваючы сталыя кантакты з беларускім бацькаўскім прасвітарам Язэпам Ермаковічам, які паходзіў з в. Канюхі Маладзечанскага раёна. Знаёмыя яны былі яшчэ з 20-х гадоў, калі Ермаковіч вучыўся ў Барунскай беларускай настаўніцкай семінарыі. Падтрымлівалі сувязь, ліставаліся і тады, калі Міхась Станкевіч жыў у выгнанні. Гарманічнай асобай быў той Язэп Ермаковіч. Таленавіты паэт-самародак, веруючы і глыбока дасведчаны чалавек, цікавы суразмоўца. Пра што думалі, аб чым марылі гэтыя немаладыя ўжо людзі, можна даведацца з таго ліставання. Напісаныя тэ лісты бездакорнай беларускай літаратурнай мовай, выдатным стылем і з цікавымі заўвагамі. Толькі шмат чаго ў іх недагаворана. Пра сёе-тое напісана загадкавай эзопавай, толькі ім зразумелай, мовай, пра штосьці важнае сказана скупой хуткалісцю. Тым не менш, лісты тыя з'яўляюцца цікавым дакументам прайшоўшай эпохі.

Відаць, дзякуючы Я. Ермаковічу, пра М. Станкевіча даведаўся і Генадзь Аляксандравіч Каханюскі, у той час навуковы супрацоўнік Мінскага абласнога краязнаўчага музея, які знаходзіцца ў Маладзечна. Завязалася знаёмства, якое перарасло ў сапраўдную дружбу. Потым Каханюскі неаднойчы бываў у Станкевіча, прывозіў ад яго доволі рэдкія старыя выданні і экспанаты. Прынамсі, аўтару гэтых радкоў дакладна вядома, што "Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі" Вацлава Ластоўскага і вялікі калекцыяны фотаздымак з "Беларускіх вучыцельскіх курсаў у Вільні 1921 г." патрапілі ў Маладзечанскі музей са збораў Станкевіча. Апошнія гады свайго жыцця Міхась Анупрэвіч Станкевіч пра жыў у родных Гародзьках, акружаны цеплынёй, увагай і разуменнем сваіх удзячных дзяцей. Тамі памер 6 красавіка 1981 г. і пахаваны на мясцовых могілках.

Прайшло шмат гадоў са дня смерці Міхаса Станкевіча. Даўно ўжо няма Язэпа Ермаковіча. І вось цяпер праз столькі гадоў пасля іхняй смерці я вельмі часта думаю пра пакураты лёс тых нашых беларускіх асветнікаў, настаўнікаў, кнігароў. І чамусьці мне здаецца, што калі б раптам на нечай вышэйшай ці Божай волі яны патрапілі ў наш час, то не было б наша сучаснае адраджэнне такім квольым, бездапаможным і бясконцым. Яны ўмелі працаваць. Працаваць самааддана, самаахвярна, шчыра. Умелі жыць і верыць. Што, дарэчы, і пацявяджае верш Язэпа Ермаковіча, прысвечаны сябру і аднадумцу:

М. А. Станкевічу

Мой мілы прыяцель Станкевіч Міхал
Цябе ад юнацтва майго я пазнаў
І тое знаёмства ў дружбу ўзрасло
Сардэчнай любоўю яно зацвіло.

Прыемна ўспомніць мінуўшыя дні
Ідэй тых высокіх, маланкі агні
І веры ў магутнасць і творчасці сіл,
Надзей ярка светлых магутны прыліў.

Усё ўспамінаю — нядаўна было
Хаця беззваротна ў вечнасць зышло
І свецкае агню таго іскры адны
І ліра гучыць, абуджаючы сны.

Сягоння з табою яшчэ мы жывём,
Скажы для чаго? Які плод прынясём?
Няхай не пагаснуць надзей тых агні
Каб краскі любові свой плод прыняслі.

Міхась КАЗЛОЎСКИ

ЗАСНАВАЛЬНІК

Саюз беларускіх
пісьменнікаў

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

В. А.
ГАЛОЎНАГА
РЭДАКТАРА

Віктар
ШНІП

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга
БАРАБАНШЧЫКАВА,

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Алесь
ГАЎРОН —
адказны сакратар,

Людміла
РУБЛЕЎСКАЯ

АДРАС
РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

Прыёмная рэдакцыі — 284-8461
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-8525
адказны сакратар — 284-8204

АДДЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-8204
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-8462
літаратурнага
жыцця — 284-8462
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-8462
паэзіі і прозы — 284-8525
музыкі — 284-8153
тэатра, кіно — 284-8153
выяўленчага
мастацтва — 284-8462
карэктарская — 284-4404
бухгалтэрыя — 236-6113
Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.

Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 1637
Нумар падпісаны ў друк
17. 10. 2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае
Пасведчанне № 715

Заказ 2408

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ АКАДЭМІЯ МУЗЫКІ

АБ'ЯЎЛЯЕ ДАДАТКОВЫ ПРЫЁМ У АСПІРАНТУРУ НА 2002 год
без адрыву ад вытворчасці па спецыяльнасці:

Музычнае мастацтва

У аспірантуру Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі прымаюцца асобы, якія маюць вышэйшую адукацыю, схільнасць да навукова-даследчай дзейнасці і пастаянна пражываюць у Рэспубліцы Беларусь, а таксама грамадзяне Беларусі і беларусы, якія пражываюць за яе межамі, грамадзяне Расійскай Федэрацыі, Казахстана, Кыргызстана і Таджыкістана.

Асобы, якія паступаюць у аспірантуру, падаюць заяву на імя рэктара акадэміі. Да заявы дадаюцца наступныя дакументы:

- асабісты лістак па ўліку кадраў, аўтабіяграфію і чатыры фотакарткі 3 x 4;
- спіс і копіі апублікаваных навуковых прац; асобы, якія не маюць апублікаваных навуковых прац, прадстаўляюць навуковыя даклады (рэфераты) па выбранай тэме ў адпаведнасці са спецыяльнасцю;
- выліску з пратакола пасяджэння савета факультэта для асоб, якія рэкамендаваны для пас-

туплення ў аспірантуру непасрэдна пасля заканчэння ВНУ;

- копію дыплама аб вышэйшай адукацыі;
- копію пасведчання аб здачы кандыдацкіх экзаменаў (пры наяўнасці зданых кандыдацкіх экзаменаў);
- выліску з працоўнай кніжкі (для працуючых);
- пашпарт, дыплом аб вышэйшай адукацыі і дакументы аб здачы кандыдацкіх экзаменаў прад'яўляюцца асабіста.

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены па спецыяльнасці, замежнай мове і філасофіі ў аб'ёме дзеючай праграмы для ВНУ.

Прыём дакументаў праводзіцца з 11 па 17 кастрычніка 2002 г.

Уступныя экзамены — з 18 кастрычніка.

Даведкі па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30, каб. № 122, тэл.: 226-11-76.